

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VI. ÉVFOLYAM.

1891. június 25.

VI. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Felhívás.

A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesületének a múlt év augusztus havában tartott közgyűlése foglalkozott azon ügyekkel, a melyeknek helyes megoldásától leginkább várható tanítóképző-intézeti oktatásunknak javulása. Ilyen ügy gyanánt jelölte meg a tantervet is, a melyre nézve a közgyűlés kimondotta, hogy az a tanítóképző oktatás jelenlegi kivánalmainak meg nem felel, ezért revízió alá veendő és a tapasztalat által igazolt s a közgyűlés által megjelölt alapelvek szerint részletesen kidolgozandó.

A munkálat keresztülvitelével a választmány bízott meg, a mely időt nem vesztegetve, a munkához azonnal hozzáfogott. Hogy mi történt már eddig ez ügyben, ismeretes, miért is részletesen előadni feleslegesnek tartjuk. Csupán azt említjük fel, hogy a választmány, tekintve az ilyen nagyobb munkálatnál felmerülő nehézségeket, s azt, hogy a túlzott sietést mi sem igazolja: eddig csak a műnek előkészítésével foglalkozott s az albizottságokat, a melyek az egyes tárgyak anyagának részletes kidolgozásával fognak foglalkozni, a legutóbbi, június 18-iki ülésén alakította meg.

Kellőleg előkészítettven az ügy, a jövő iskolai évben teljes erővel indulhat meg a munka.

Minden iskola működésének a tanító személyén kívül leghatalmasabb emeltyűje a tanterv. Nemcsak a kezdő tanítók vezérlője és útmutatója az, hanem alapkö, a mely az iskola tovább fejlődését és rendszeres működését biztosítja; kifejezője az iskola munkáját irányzó neveléstanai elveknek, s az egész oktatást átható szellemnek, s így oly forrás, a melyből, ha elég gazdag, a bevégzett tanító is meríthet. Nekünk is szükségünk van oly tantervre, a mely intézeti oktatásunkat az eddiginél biztosabb és helyesebb alapra fektesse, s a mely világosan kijelölje a továbbfejlődés útját s lehetőleg biztosítsa az oktatás sikerét és egységét.

Feladatunk nem lesz könnyű! A közgyűlés ugyan kijelölte az irányt s meghatározta az alapelveket, de a részletek megállapítása mégis sok nehézséget fog okozni. A gyakorlati kivitelnél tekintetbe veendők a többi közt a tanítói hivatás sokoldalúsága, népiskoláink különfélesége, a felvétel és tanképesítés körülményei, a magyar és különböző nemzetiségű, a földmivelő és iparos vidékeken lévő tanító-

képző-intézetek külön feladatai, a gyakorló iskolák osztott és osztatlan volta; a növendékek künn és bennlakása s képzőintézeteinknek egyéb, egymástól eltérő viszonyai. A részletes kidolgozásnál mindezekkel és még sok egyéb körülménnyel számolni kell; az anyag kiválogatásánál szükséges tehát a viszonyoknak pontos ismerete, a cél folyton szem előtt tartása, a figyelmes körütekintés és az önmérséklet.

Ezeket tudva, természetesnek látszik, hogy czélnak megfelelő és maradandó becsű művet létrehozni csak úgy sikerülhet, ha tapasztalatainkat s nézeteinket valamennyien egybevetjük, illetőleg a tanterv megalkotásában egyesületünknek lehetőleg minden tagja képessége szerint teljes buzgalommal vesz részt.

A sikernek első feltétele, hogy a középpontban működjenek a bizottságok lankadatlan kitarással. A munka vezetése, az eddig együtt levő s a még begyűlendő nagy anyagnak feldolgozása, részletezése fáradsággal fog járni. Bízunk abban, hogy a fővárosi bizottságok elnökei és tagjai, mint eddig is, felfogva a helyzet komolyságát, lelkesülten fognak munkálkodni a nemes cél érdekében.

Reméljük azonban, hogy vidéki tanítóképző intézeteink is kellő tevékenységet fognak kifejteni. Szükséges ez azon elvnel fogva, hogy „több szem többet lát“; a különböző s gyakran ellentétes nézetek nyilvánulása csak elősegíti a helyes út megtalálását s megment az egyoldalúságtól. De szükséges azért is, mert az egyes tanítóképző-intézetek viszonyai különbözők, s e körülménnyel, habár a tanterv részletezése által a képzőintézeti oktatás egyöntétívé tételét is akarjuk elérni, mégis többféle szempontból számolni kell. Szükséges végre azért, hogy az a mű, a melyhez az egyesületnek neve fűződik, valóban az egész képzőtanári testület tevékenységének eredménye legyen.

Az együttes munka részint abból állana, hogy az egyes tanári testületekben a szaktanárok tárgyaiknak részletes tervezetét elkészítvén, a tanári gyűléseken azokat megvitatják és beküldik a választmányhoz; részint pedig abból, hogy a fővárosban működő egyes albizottságokban felolvasott munkálatokat a tanári testületek is behatóan tárgyalják s megjegyzéseiket a középpontba juttatják. Az egyes tagoknak természetesen meg van az a joga, hogy akár a tárgyalás alatt lévő, vagy a már letárgyalt javaslatokhoz is hozzászóljanak.

A választmány, illetve az albizottság eddig két tárgynak: az elméleti és gyakorlati pedagógiának s a zeneoktatásnak tantervével foglalkozott. Az elméleti és gyakorlati neveléstani tárgyakra nézve dr. Málnai Mihály, Peres Sándor, Sándor Domokos és Kozocsa Tivadar tagtársak nyújtottak be a választmányhoz javaslatokat (lásd a Magyar Tanítóképző jelen évfolyamának III. IV. V-ik és jelen füzeteit); a zene- és énekoktatásra nézve Sztankó Béla, Egner Adolf, Beér Ferencz és Kapi Gyula tagtársak javaslatai vannak előttünk (lásd a Magyar Tanítóképző múlt évi IV. és V-ik, s a jelen évfolyam II.- és V-ik füzeteit). Tisztelettel kérjük a választmány nevében a kartársakat és tekintetestanári testületeket, szíveskedjenek mind e javaslatokat alaposan tanulmányozni (a nagy szünetben lesz erre

idő!), azokra megjegyzéseiket megtenni és javaslatokat a f. é. október elejéig a titkársághoz (Budapest, Üllői-út 24.) beküldeni.

A közérdeklődés az újabb időben mind élénkebben fordul a tanítóképzőintézetek működése felé, a magas kormány is behatóan foglalkozik a tanítóképzés ügyeivel, a tantervre nézve pedig a XIX. jelentésben kimondotta, hogy azt revideálni szándékozik. A közoktatásügyi magas minisztériumban megvan a jó indulat egyesületünk működése iránt. Remélhetjük, hogy javaslataink, a mennyiben czélszerűek és a kívánalmaknak megfelelőek lesznek, gyakorlatilag is meg fognak valósíttatni. Bátorítson ez minket arra, hogy buzgón és kitartással munkálkodjunk. Adja isten, hogy vállvetett munkánkat siker koronázza s belőle a tanítóképzés és népoktatás ügye hasznot merítsen!

Budapest, 1891. június 24.

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

A test- és élettan tanításának czélja és szerepe a tanítóképzésben,*) annak általános tanterve és tananyagának részletezése.**)

I. A test- és élettan tanításának czélja és szerepe.

A test-élettan tanításának czélja: az emberi test boncz- és szövettani szerkezetének, életműködéseinek és növekedési viszonyainak ismeretése; a jövőendő tanítótól megvárható általános műveltség-, természetismeret- és a tanító oktató és nevelő feladatainak szempontjából.

Az általános műveltség követelménye a testi és lelki önismeret (emberismeret), úgy a tudásvágy kielégítése, mint az egyéni és társadalmi életnek okszerű, az egyéni és közegészséget lehetőleg biztosító berendezése czéljából,

A természetismeret, különösen pedig az állati szervezetnek és életműködéseinek ismerete csak az emberi testnek, mint legkönnyebben hozzáférhető állati szervezetnek és közvetlenül folyton észlelhető életműködéseinek ismerete mellett érthető meg. Az okszerű gazdasági állattenyésztés szabályai embertani (test-élettani) ismeretekre támaszkodva világíthatók és magyarázhatók meg a legalaposabban és legkönnyebben. A fizika és kémia törvényeinek több oldalú megvilágítására és a szervezetekben való érvényesülésére az emberi testben végbemenő folyamatok számtalan megbecsülhetetlen tapasztalati adatot szolgáltatnak (akár a testnek erőművi, fénytani, hangtani berendezését, akár az erők átalakulását, akár a folyadékoknak és gázoknak átszivárgását és átömlesztését, akár a párolgás, lecsapódás, kisugárzás, hajcsövesség, tapadás, súrlódás, légnyomás, villamosság tünetményeit, akár a test vegyi össze-

*) Vesd össze a „Magyar Tanítóképző“ ez idei februári füzetében közölt „A szakszerű és gyakorlati irányú tanítóképzésről“ című értekezéssel,

**) Bemutatott a választmány június 18-iki ülésén.

tételét és a testben végbemenő égési, emésztési és más vegyi folyamatokat tekintsük).

A tanító oktató és nevelő feladatai megkövetelik, hogy ismerje azt a testet, melyben a lélek lakozik, s melyek alapos ismerete nélkül a lelki állapotok és lelki működések meg nem érthetők és összes tárgyilagossággal képzeteink keletkezése homályban marad előtte. A test és életműködéseinek, valamint az ezekre kedvezően vagy kedvezőtlenül ható körülményeknek alapos ismerete nélkül a gyermekek testi nevelését nem irányozhatja úgy, hogy az e tekintetben az iskolával szemben támasztható követelményeknek eleget tehessen.

A test- és élettan tehát úgy tekintendő és úgy tanítandó, mint az állattannak és gazdaságtannak, a lélektannak és neveléstannak, az életmentésnek és egészséggtannak kiinduló alaptudománya, s mint a természettannak és vegytannak kiegészítő tudománya; s ennél fogva mindennütt, a hol erre alkalom kínálkozik, figyelembe veendő az állattani, gazdaságtani, fizikai, kémiai, lélektani, különösen pedig a neveléstani és egészséggtani mozzanatok.

Epen ezekért a test- és élettan mindezen tudományágak tanítását megelőzőleg a tanfolyam első évében és pedig az állattan megkezdése előtt, az első időszakban (az iskolai év kezdetétől karácsonyig hetenkint 3 órában) önállóan tanítandó, és pedig úgy a többi természettudományokkal való szoros kapcsolatánál fogva mint az időnyerés s az összhangzatos alapos és mégis könnyű tanulás és tanítás céljából — lehetőleg a természettudományok tanára által.*)

A test- és élettannak az első osztályban való tanítása támaszkodik a növendékeknek a képzőintézetbe magukkal hozott tanulmányaira és tapasztalataira; a felsőbb osztályokban a további lélektani, természetrajzi, természettani, vegytani és egészséggtani tanulmányok és a korrallal szaporodó tapasztalatok által nyer kiegészítést.

A test- és élettani oktatás által adott alapon ugyanis szépen folytatható az állattan tanítása az első és második osztályban, az ember őstörténete a geológia keretében a harmadik osztályban, a gazdasági állattenyésztés szintén a háziállatok tárgyalása alkalmával részint az első osztályban a természetrajz, részint a negyedik osztályban a gazdaságtan keretében. A test- és élettanban szerzett számos ismeret, mint tapasztalati adat, kitűnően értékesíthető a természettan és vegytan tanításánál a harmadik és negyedik osztályban egy és ugyanazon tanár által. A test- és élettan tanításával és az eközben alkalomszerűleg közölt lélek- és neveléstani ismeretek nyújtásával kitűnően előkészített anyagot kap a pedagógia tanára a lélektannak és neveléstannak a második és harmadik osztályban leendő tanítására. Nem különben az életmentés és a rendszeres közegészségtan orvostanára bizton építhet a test- és élettan tanítása s az eközben alkalomszerűleg nyújtott egészséggtani ismeretek által teremtett alapon a negyedik osztályban.

A tanítóképzés speciális céljából a tanítóképző-intézet szakiskolai jellegéből következik mint elengedhetlen követelmény, hogy a test- és

*) Ennek bővebb megokolását lásd a fennidézett értekezés 64- és 65-ik lapján.

élettan, az életmentés és egészségtan tanítása a tanítóképzőkben a lehető legnagyobb mértékben fölkaroltassék. Az életben az egészség áll mindenek fölött, a nevelésben is a testi nevelés az elsőrendű feladatok közé kell hogy tartozzék, s a mit e tekintetben az iskola tehet, azt nem utasíthatja el magától. A testi szervezet és életműködéseinek, az egészségfenntartás föltételeinek, a káros hatások távoltartásának, a véletlen és hirtelen támadt életveszélyekben való segítség módozatainak ismeretét minden embertől megköveteli úgy saját egyéni érdeke, mint hozzátartozói iránt való kötelessége, s a felebaráti szeretet törvénye. Annál inkább megkövetelendő ez a tanítótól, kinek feladata erre nemcsak tanítványait folyton tanítani, hanem igen gyakran a népnek, melynek körében működik, tanácsadója is lenni. Épen ezen oknál fogva nem elégedhetünk meg azzal, hogy a boncz-, szövet- és élettan tanításával az ifjúság tudománysszomját kielégítsük, s az általános műveltség követelményeinek eleget tegyünk, valamint azzal sem elégedhetünk meg, hogy a test- és élettannal kapcsolatban az egészségtan szabályainak a testi nevelés elveinek ismertetését közöljük egy rövid tanfolyamban, hanem e mellett szükséges, hogy az egészségtant és életmentést mint önálló tantárgyat külön folyamban is tanítsuk, még pedig rendszeresen és lehető alaposan, különös tekintettel az egészségügyi intézmények az iskolai és közegészségügyi törvények és szabályrendeletek valamint az egészségtan tanítási módszerének ismertetésére. Tekintve, hogy a test- és élettan kapcsolatban az egészségügyi vonatkozásokkal úgy a rendszeres közegészségtannak és életmentéstannak, mint az összes pedagógiai tárgyaknak alapvető tantárgya, azért ez mindjárt az első osztályban tanítandó; a rendszeres közegészség- és életmentés tan pedig, melynek megértéséhez és kellő mértékben való elsajátításához több természettudományi ismeret, tapasztalás, magasabb intelligencia, körültekintő belátás, s a tárgy iránt való nagyobb érdeklődés szükséges, a negyedik osztály tantárgyai közé veendő föl; szakértő s egyszersmind pedagógiához is értő, az iskolai életet ismerő orvos által taníttassék, s a képesítő vizsgálaton is, mint ennek egyik főtantárgya, fontosságának megfelelő mértékben szerepeltessék.

II. A test- és élettan tanterve.

Test- és élettan, egészségtani és neveléstani vonatkozásokkal.

Első osztály (első időszak). Hetenkint 3 óra.

A test bonczolás- és szövettani szerkezetének valamint életműködéseinek ismertetése, s ennek kapcsán és alapján alkalomszerűleg az egészséges észszerű életmódnak és a gyermekek testi nevelésének alapelvei.

III. A test- és élettan anyagának részletezése.

Bevezetés. Az emberi test- és életműködések ismeretének fontossága és szükségessége: *a)* a természetismeret és általános műveltség, *b)* az egyéni és a közegészség fenntartásának, *c)* a házi és iskolai testi nevelés és oktatás szempontjából.

Az emberi test bonczolás- és szövettani szerkezetének, valamint életműködéseinek vázlatos ismertetése:

a) A test külső tagjainak és belső szerveinek valamint a test szöveteinek felsorolása, helyzetük, szervrendszerekké vagy készülékekké való csoportosulásuk és életműködéseik szerint. b) Az élettani munka elosztása a testben; állatéleti és tenyésztési működések és szervek. c) A szervek szám- és kölesönös elhelyezkedési viszonyai s az ezek által töltételezett külső és részarányos alapidom.

Állatéleti szervek és életműködések.

1. A mozgás szervei.

A) *A csontrendszer.* A csontváz általában: mint a test általános alakjának megadója, mint a lágy részek tapadására szolgáló szilárd váz, mint a belső szervek védelmére hivatott burkolat, mint passzív mozgási készülék, s mint táplálkozó növekedő és érző (élő) szövet.

A csontváz részei: 1. A gerincoszlop, mint az egész csontváznak s ezzel együtt az egész testnek szilárd, de nem merev, hanem mozgékonyan összekötött csigolyákból álló tengelye, a gerinczagy védője, s a hátizmok tapadására szolgáló csontok csoportosulata. A gerincoszlop alakja és hajlásai a gyermekkorban, kifejlett korban és öregkorban. A gerincoszlop rendellenes alakulása, ennek okai és következményei, valamint az ebből elvonható egészségügyi és neveléstani tudnivalók. 2. A bordák és a mellcsont, mint a mellkasban levő szerveknek, különösen a tüdőnek védői, lélekző mozgásokat és a karok mozgásait végző izmok tapadására szolgáló csontok. A mellkas alakulásai az éghajlat és foglalkozás szerint. A görnyedő ülés hátrányai, s a mellfűzők használatának káros következményei. 3. A mellső és hátsó végtagoknak, valamint ezek függesztő készülékeinek csontjai, mint a kézi munkák végzésére, a test tartására és helyváltoztatására szolgáló izmok tapadására való csontok, s mint egykarú emelő láncolatai. Az izületek különböző nemei, s az ezekben lehetséges mozgások különböző alakjai. A csontok törekenysége, s gyors összeforradása a gyermekkorban. A rándulások és ficzamadások magyarázata. Óvatosság a különböző mozgásoknál. A görbeláb magyarázata (orthopedia). Illedelmes kéztartás és járás. 4. A fejtámaszték vagyis a koponya és arc-csontok, mint a középponti idegrendszer legmellső végének, az agynak és az ezzel összefüggő érzékszerveknek, úgyszintén a száj- és orrüregnek, mint a zsigerüreg kezdetének, védő és támasztó készülékei. A koponyacsontok alakja és összefüggése (a varratok). A koponya lassú növekedése, alakja és térfogata különböző embereknél. Az arc-csontok. Az arczsögg. A fogak alakja, száma, szerkezete és fejlődése. Tejfogak, fogváltás. A fogak munkája. A fogak romlása, ennek okai és következményei. A fogak ápolása. A fogak szerepe a beszédnél. A fejcsontok által körülvevett üregek és az ezekben vezető nyílások. A fejnek a törzsszel való összefüggése és mozgásai.

A csontok szerkezete: A csontok durvább szerkezete. A csontok finomabb (szöveti) szerkezete. A csontok vegyi szerkezete.

A csontok fejlődése és növekedése: A csontosodás fo-

lyamata és a csontok különböző rugékonysága, merevsége, törékenysége és összeforradó képessége a különböző korok szerint.

A porczogók anyaga, szerkezete, rugalmassága és szerepe a testben.

B) Az izomrendszer. Az izomzat általában, mint a csontokra tapadó, a csontváz egyes részeit összetartó, összes szerveink alkotásában résztvevő, összehúzódásra s ez által mozgások eszközzésére képes önálló szervek összege, mint a testünk által kifejthető összes erőművi munkakerő birtokosa, s mint táplálkozó, növekedő és érző szövet.

Az izmok részletes ismertetése: Az izmok alakja, a csontokon való helyzete és a csontokra való növése. Az izmok szerkezete. Az izmok működése és erélye. A villamos áram hatása az izmokra.

Az izmok felosztása: *a)* szerkezetök és az ízületek száma szerint, melyeken áthaladnak, *b)* működésök szerint, *c)* a testrészeken való eloszlásuk szerint. A legfeltűnőbb és legáltalánosabb egyszerű és összetett mozgások és az ezek véghezvitelénél működő izmok. A bőr-izmok (arcjáték). A zsigerizmok, mint az akarattól nem függő mozgások szervei (a rekesztőizom, a szív- és a bélső izomzata). A gyermekek és az öregek izomzata és mozgásaik.

Az izmok fejlesztésének, az izomerő gyarapításának, a testtartásban és mozgásban való illendőségek és ügyességek gyakorlásának szüksége és különböző módjai. Az izomzat túlságos megerőltetésének káros következményei.

Az izomzatnak és csontváznak egymásra gyakorolt kölcsönös hatása és arányos fejlettsége.

2. Az érzés szervei.

A) Az idegrendszer. Az idegrendszer általában, mint a mozgás és érzés középponti szerve, s egyszersmind összes vegetatív életműködéseink kormányzó középpontja, úgyszintén lelki életünk székhelye.

A középponti idegrendszer. Az agy és gerinczagy részei, ezek kölcsönös helyzete, alakja, nagysága, térfogata, súlya. Belső szerkezete. A szürke és fehér állomány. Az idegsejtek. A középponti idegrendszer egyes részeinek élettani működése.

A környezeti idegrendszer: Az idegrostok és az ezekből összetett idegek, ezeknek száma, a középponti részekből való eredése, lefutása, elágazása, összefonódása és kereszteződése. Az idegek működése és működésük szerint való felosztása.

A sympathicus idegrendszer. Helyzete, szerkezete, működése, s az agygerinczagi idegrendszerrel való összefüggése.

Az ébrenlét alvás és álom. Az alvási idő az életkorok szerint.

Az idegrendszerre kártékony hatások és ezek következményei. Ütések, sérülések, szellemi megerőltetés, izgató olvasmányok, kicsapongások, éjszakázások, erős fűszerek, szeszes italok, narkotikus anyagok, lelki megrázkódtatások, öröm és fájdalom.

Az idegrendszer ápolása. Mozgás, nyugalom, okszerű táplálkozás, fürdés.

B) A külső érző készülékek. A külső érző készülékek általában, mint az elrejtett középponti idegrendszernek a test felületén elszórt előőrsei, mint az érző idegeknek a különböző fizikai hatások szerint megfelelő fizikai készülékekkel támogatott végkészülékei s mint az összes lelki életünk alapját képező tárgyilagos érzetek közvetítői.

Az érző készülékek felosztása a külső hatások és érzetek különfélesége és rangjuk vagyis fejlettségük szerint.

a) A bőr, mint a tapintás készüléke, mint a testet körülzáró és ennek külső alakját megadó védő burok, s mint az anyagcserében résztvevő szerv. A bőr szerkezete. A különböző tapintási érzetek. Tapintóképesség a bőr különböző helyein, különböző egyéneknekél (vakoknál, gyermekeknekél). A tapintóképesség fejlesztése. A hajak, körmök feladata, szerkezete, színe, növekedése, kihullása, szürkülése, ápolása. (Illatos olajok és kenőcsök használata, a fej tisztántartása, a körmök ápolása). A bőr tisztántartása, s az évszakoknak megfelelő ruházkodás.

b) A nyelv, mint az izelés készüléke s a táplálkozás és beszéd segédszerve. A nyelv helyzete, alakja és mozgékonyasága. A nyelv szerkezete. Az izelés lényege és folyamata. Különböző anyagok íze. Az ízbeli ingerek erősítése és biztosítása. A képzelődés és szokás hatása az ízlésre. Az izelési érzékenység fejlesztése és annak tompulását előidéző körülmények (dohányzás, szeszes italok, a nyelvet bevonó nyálka betegség állapotban). A nyelv szerepe a szopásnál, rágásnál, nyelésnél és beszédnél. (A kis gyermekek beszélni tanulása. A selypes, hebegő, dadogó és hadaró beszéd. A helyes beszéd fejlesztése, gyakorlása. A némaság, a némák beszédje).

c) Az orr, mint a szaglás készüléke és lélekezés segédszerve. Az orr külső alakja és szerepe. Az orrüreg belső szerkezete s a garattal és a szemekkel való közlekedése. A szaglás lényege és folyamata. Különböző anyagok szagja. A szaglóképeség különböző egyéneknekél, ennek fejlesztése (gyakorlás) és tompítása (nátha, tobákolás). A szagos anyagoknak kellemes és kellemetlen hatásai az idegrendszerre s az innen kiinduló reflex hatások (mozgások, érzések és elválasztások). Módosult lélekezések az orron át. Orrhangok. Az orrüreg tisztántartása, az orrpiszkálás, oda nem való idegen anyagok az orrban.

d) A szem, mint a látás készüléke. A szemnek, mint a szín, fény és a térbeli érzetek fölfogására alkalmas szervnek szerepe és fontossága egyéni, testi és lelki életünkre, s a vakság hátrányai. A szemek elhelyezése s a védelmőkre szolgáló berendezések. A szemgolyó szerkezete, visszavezetve a fotografozó készülékre. A látás folyamata. (Objectív és subjectív képek. A tárgyak természetes állás- és nagyságban való látásának magyarázata. A két szemmel való látás s a két szem között levő szoros összefüggés és kölcsönhatás eredménye. A képek tartóssága). A látás rendes távolsága. A közellátás és messzelltátás magyarázata, ennek okai s az ezekből elvonható egészségügyi és neveléstani tudnivalók, különös tekintettel az iskolai életre és a külön-

bőző élethivatásokra. (A rossz világításnak, apró betűknek, hímezésnek, apró varrásnak, a szemek megerőltetésének, éjjelezésnek, fekvé olvasásnak, a szemüvegek okszerűtlen használatának, a sírásnak, a szemek dörzsölésének, kézzel való piszkálásának, füstnek, pornak, rovaroknak s egyéb a szembe jutott idegen tárgyaknak kártékony hatásai). A szemek épségben tartása s a látóképesség fejlesztése ápolás és gyakorlás által. A szemgolyók mozgatása. (A kancsalság). A szemek színe, fénye és ragyogása. A szem, mint a test egészségi és lelki állapotának tükré.

e) A fül, mint a hallás készüléke. A fülnek, mint a hanghullámok felfogására, vezetésére, a hanghullámoknak megfelelő rezgések megérzésére alkalmas — s a rezgő lemezek elvén alapuló akusztikai készüléknek fontossága egyéni, testi és lelki életünkre, szembeállítva a hallóképesség hiányának, a siketségnek, hátrányaival. A hallás készülékének szerkezete. (A fülek elhelyezése és a védelmőkre szolgáló berendezések, fülzsír, fülzsörök, dobesont, sziklaesont. A fülkagyló alakja és szerkezete. A dobhártya. A dobüreg. Az Eustach-féle kürt és ennek fontossága. A dobhártyát érhető sérülések. A halláscsontocskák, egymással való összeköttetések és szerepök. Előcsarnok, félkörű ívjáratok, csiga, fülmedve, fülhomok, hallásszűrőcské, Corti-féle készülék. Tojásdad ablak, kerek ablak). A hallás folyamata, a fül egyes részeinek élettani szerepe, különös tekintettel a hangok minőségének megkülönböztetésére. A subjectiv hangérzetek (fülzúgás, fülcsengetés). A hallóképesség (zenei hallás) fejlesztése gyakorlás által. A nagyothallás, a siketség, a siketekkel való értekezés és a siketek oktatása.

Az érzőkészülékek közös szerkezete és tulajdonságaik, egymáshoz való kölcsönös viszonyuk, s egymásra gyakorolt kölcsönös hatások. Érzőkészülékeinknek egyenkint vagy együttesen való használata a képzetek szerzésére.

A vegetatív szervek és életműködések

1. A táplálkozás és ennek készüléke.

A) A táplálkozásról általában. Az életműködésekkel járó folytonos erő- és anyagvesztés. A táplálkozás szükségessége. A tápláló anyagok és eledlek fogalma. A tápláló anyagok felosztása. (Az állat- és növényországból vett egyszerű eledlek felsorolása, tulajdonságaiknak s vegyi összetételüknek ismertetése). Az ételek készítése (sütés, főzés, rántás, pörkölés, gőzölés, keverés, vagdalás, erjesztés, fagyasztás, füstölés, pácolás stb.) egyrészt az élesztőn és izlés vezérlete, másrészt a tudomány vilgítása mellett. Az élvezeti szerek és ezek okszerű használata. A csecsemők és gyermekek táplálása. A rendszer és okszerű táplálkozás szabályai (lassú evés, tökéletes rágás, a falatok és nyelvek nagysága, beszéd evés és ivás közben, rend, tisztaság, mérsékletesség, az évszakokhoz, korhoz, állapothoz, egyéni fejlettséghez és foglalkozáshoz mért étkezés, az ételek és italok hőmérséke). A rendetlen és okszerűtlen táplálkozás (falánság, nyalánság, torkosság stb.) és ennek káros következményei.

B) A táplálkozás életmunkájának s készülékének egyes részei. Az eledelek fölvétele és az emésztésre való előkészítése. (A száj az ajkakkal, a fogakkal, a nyelvvel, a nyál- és nyákmirigyekkel, a garat és a nyelőcső vagy bárzsing). Az emésztés és fölszívódás. (A gyomor, a vékonybél, a vastagbél, a gyomornedv és bélmedv az ezeket elválasztó mirigyekkel, a máj az epehólyaggal és a hasnyálmirigy, fölszívó erecskék a gyomor és vastagbél falában, a bolyhok és az ezekből eredő chylusedényrendszer). A meg nem emésztett ételmaradványoknak és fölösleges mirigyváladékoknak kiürítése. A végbél. A vérkészítés. (A nyirkedényrendszer, nyirkmirigyek, lép).

2. A vér, vérkeringés, véredényrendszer.

A vérnek, mint a táplálék-földolgozás végeredményének, mint a tulajdonképeni tápláló és éltető nedvnek fontossága a szervezetben. A vér színe és összetétele. Az üteres, visszeres vér. A vér megalvása. A vér hőmérséke. Vérbőség, vérszegénység, vérvesztés, elvérzés. Vérszegény gyermekek ápolása és nevelése (szabad mozgás, tiszta levegő, játék, fürdés, jó táplálás). A véredények és a vérkeringés célja. A véredényrendszer szerkezete. A szív mint a véredényrendszer középponti szerve, (alakja, nagysága, helyzete és szerkezete). A szív működése és munkája. A vér útja az edényekben és az érverés egészséges és beteg állapotban, gyermekkorban és felnőtt korban. Rendetlen vérkeringés, ennek okai és következményei.

3. A lélegzés, a tüdő.

A lélegzésnek és az ezt végző tüdőnek mint vértisztító és frissítő életműködésnek és szervnek fontossága az élet fenntartására. A tüdő alakja, nagysága és helyzete. A tüdő szerkezete (a léleklőcső és ennek elágazásai, a tüdőhólyagcsák, s az ezek által alkotott lebenyek és lebenyek, véredények és hajszáledényhálózatok a tüdőben). A lélekzés fizikai folyamata. A tüdő mint fujtató készülék. A rekesztő izom, a bordák, mellsontok és gerincoszlop szerepe a léleklésnél). A léleklételek száma, mélysége, a be- és kilehelt levegő mennyisége, s az óránkénti levegőszükséglet a kor, nem, állapot, fejlettség, időszak és foglalkozás szerint. A léleklés kémiai folyamata. A be- és kilehelt levegő összetétele közötti különbség. A lakó- és hálószobák, tantermek műhelyek stb. épületek kellékei a léleklés vagyis a levegő tisztaságának szempontjából. A szellőztetés fontossága s a téli fűtés nélkülözhetetlensége e célból. A szabadban való mozgás, tornázás, munka jótékony hatása a léleklésre. A füstnek, pornak és az emberek kigőzölgésének (kávéházak, korcsmák stb. levegője) kártékony hatása.

4. A lélekléssel és a léleklőszervvel kapcsolatos élettűnemények és életműködések.

A) A test melege. A léleklés folytán a testben végbemenő lassú égés mint a test melegének forrása. A test különböző részeinek ingadozó és a vérnek állandó hőmérséke. A testnek különböző okokból származó, s különböző fokú melegvesztései (hűlés), ezek megelőzésének és megakadályoztatásának módjai. A láz s ennek hatása a testre és lélekre.

B) A hangképzés és a gégefő. A gégefő mint a hangképzés főkészüléke. (A gégefő helyzete, alakja, nagysága s a nyelvcsipők elvén alapuló szerkezete). A hangképzés föltételei, s a hangmagasságnak és erősségnek változásai. Az egyéni hangok különfélesége a kor, nem és a gége különböző fejlettsége szerint. (A hangcsattanás a fiúknál. A magánhangzók és mássalhangzók keletkezése és különfélesége). A beszéd különböző nemei. (A hangos és suttogó beszéd. A lassú és gyorsbeszéd. A rendes és éneklő beszéd. Az egyhangú és hangsúlyos beszéd). A beszélő és éneklő képesség, ennek gyakorlása és fejlesztése a gyermekkorban és a meglelt korban. A hangképző készülékre kártékony hatások (füst, por, megerőltetés, hűlés).

C) Módosult lélekzések. Belélegzések. (Szürcsölés, szopás, szaglálás, szimatolás, csuklás). Belélekzések kilélekzésekkel kombinálva (sóhajtás, ásítás, köhögés, prüszkölés). Kilélekzések. (Harákolás, köpés, nevetés, gurgulyázás, horkolás).

5. A váladékok, az el- és kiválasztás szervei.

A váladékok általában és ezek fölosztása (élettani czélokra igénybe vett váladékok és a kiürítésre szánt váladékok). A húgyanyag, mint a nitrogéntartalmú szöveteknek égése folytán képződő termék, s a vesék mint annak kiválasztására szolgáló mirigyek. (A vesék alakja, nagysága, helyzete és szerkezete). A vizeletkiválasztás folyamata. (A vesékből eredő húgyvezetékek, húgyhólyag, húgycső). A vesék működését háborító körülmények. (A vizelet színe, tisztasága, napi mennyisége és kémiai hatása friss- és állott állapotban. A rendes és rendetlen vizezés).

Az életkorok.

A születéstől a halálig tartó életnek egyes szakaszokra való felosztása, az egyes életszakaszok jellegzése, s az egyéni életben, különösen a nevelésben szemelött tartandó (s az eddig tanultakból elvonható) egészségtani és neveléstani szabályok.

1. *A fejlődés vagyis a növekedés kora* a születéstől a 24 (fiúk) illetve a 20 (leányok) éves korig.

a) Az újszülött kor tartama (6—8 nap), az újszülött testnek hossza, súlya, életműködései, érzékenysége, tehetetlensége (gondos ápolás, tisztántartás, védelem).

b) A csecsemőkora a tejfogak megjelenéséig (9—12 hónap). Jellegei (az erélyes életműködések, gyors növekedés, az érzékek ébredése, az érzelmek nyilvánítása). A dajkakérdés. A mesterséges táplálás, ringatás, fürösztés, a levegőhöz, világossághoz és rendhez való szoktatás. A gyermekvédelem fontossága. A csecsemő-halandóság okai. A bölcsőházak és lenclházak. Himlőoltás.

c) A gyermekkor a fogváltásig (1—7 év). Ennek első időszaka (a 2-ik és 3-ik életév). Az anyatejtől való elválasztás, gyors növés, a testi és szellemi erők gyarapodása, állni, járni és beszélni tanulás, a környező tárgyakkal való ismerkedés vágya, az utánzási hajlam. Az ápolás és védelem e korban. A gyermekszoba. A gyermekkel való társalgás (helytelen beszédek, ijesztgetések). A jó példa. A peszt-

rák és bonnok megválasztása és ellenőrzése. A fegyvelmezés és elkényeztetés. A második időszak: a 4-ik, 5-ik és 6-ik életév. A testi és lelki fejlődés tovább haladása és tudatra ébredése. A tettvágy. A gyermekek testi és lelki képességének megfelelő foglalkozása. Játékok, énekek, képes-könyvek. Óvóházak, gyermekmenedékhelyek.

d) A serdülő vagy növendékkor a fogváltástól a hangcsattanásig vagyis a 16 (fiúk) illetve a 14 (leányok) éves korig. A test és lélek további erősödése, a munkakedv fölébredése, s a rendkívüli fogékonyság és tanulékonyság minden iránt. A test jó táplálása, edzése és ügyesítése (séták, játékok, táncz, uszás, korcsolyázás és tornázás által); a lelki tehetségek fejlesztése (módszeresen rendezett oktatás által); a tankötelezettség kora; az erkölcsiség és vallásosság fejlesztése (szeretetteljes szelid igazságos bánásmód, jó példa, komoly munkára való szoktatás, helyesen megválasztott ifjusági olvasmányok, fegyvelmezés, imádság és a vallási szertartások gyakorlása által). Ujra oltás.

e) Az ifjú (legény)- és hajadonkor, a növekedés befejeztéig vagyis a 24 (fiúk) illetve 20 (lányok) éves korig. A hangváltozás. A fizikai és lelki életre való teljes megérés, a rosz hajlamok és érzelmek ébredése, az önállóságra, szabadságra való törekvés. A komoly testi és szellemi munkával való foglalkoztatás, nagyobb testi erőt és figyelmet igénylő tornászati és más testedző sportnemek gyakorlása, pálya választás, a gyakorlati élethivatásokra való előkészület, felsőbb tanulmányok végzése, hadkötelezettség, a rosz hajlamok és indulatok fékezése.

2. *A bevégtetés növekedés vagyis a fejlettség kora* (férfikor, nőkor) a 24 illetve 20 éves kortól az 55, illetve 45 éves korig. Első időszak: a 45-ik illetve 35-ik évig. A delelés. A test és lélek üdesége, munkára való hajlama és munkaképessége, az edzett test ellenállóképesége, az akarat szilárdsága, mozgékonyág, ügyesség, karcsúság, a nehézségekkel szembeálló erő és bátorság. Második időszak a 45—55 illetve a 35—45 éves korig. Zsirlerakodás, a karcsúság megszűnése, a kényelemre és nyugalomra vágyás, a számítva munkálkodás, az óvatosság, higgadság. Mindkét időszakban: az önfenntartás, a családalapítás, az utódokról és az öregkorról való gondolkodás s a közös munkálásának vágya és e feladatok teljesítésének kötelezettsége. Az önápolás, önnevelés és fegyvelmezés, a szerzett tapasztalatok és ismeretek vezérlete, az öregek tanácsa mellett, a társadalmi szokások, egyházi és világi törvények korlátai között.

3. *A hanyatlás kora* az 55-ik, illetve a 45-ik évtől kezdve az élet végéig. Első időszak a 75-ik, illetve a 70-ik évig (öregkor). Második időszak. 75-ik, illetve a 70-ik évtől a halálig (aggkor). A test és lélek erőinek, a munkakedvnek és munkaképességnek fokozatos csökkenése. A táplálkozás, vérkeringés, fokozatos lassulása, a lélekzés rövidülése és gyorsulása, szűkülések és csontosodások a véredényekben, az izmok merevedése, a mozgások nehézkessége, gyors elfáradás, a kezek, lábak és a fej reszketése, az érzékek eltompulása, a feledékenység, a gerincoszlop megörbülése, a haj megöszülése, a fogak kihullása, a bőr megránczosodása, étvágyhiány, álmatlanság, s végre az életműködések folytonos alábbszállásával a végkimerülés, vagyis a halál

beállása. A test fölbomlása a halál után. Az aggkor tehetetlenségéből s az ellenállóképesség hiányából folyó kötelességek az ápolást, kimélést és tiszteletet illetőleg az öregekkel és aggastyánokkal szemben.

A közép életkor és a halandósági arányok az egyes életkorok és foglalkozások szerint.

IV.

Miként ezen összeállításból látható, a tananyag főtömege vagyis alapja boncz-, szövet- és élettani ismeretekből áll, mindenütt figyelem van fordítva a természettani, vegytani s különösen az egészség-tani és neveléstani mozzanatokra. Van benne sok olyan anyag is, mely csak a természetismeret szempontja által (állattan, természettan, vegytan) van megokolva, föltűnő egészségtani és neveléstani vonatkozás nélkül. Ezen összeállításból a test- és élettan nem annyira, mint neveléstani vagy egészségtani tárgy, hanem inkább mint önálló tantárgy domborodik ki, mely alapját képezi a természettudományi tárgyaknak, különösen az állattannak és gazdasági állattenyésztésnek, az életmentés és rendszeres egészségtannak, s a lélek- és neveléstannak, mely tárgyaknak alapos megértésére előkészít. Ez az oka annak a látszatnak, mintha az anyag talán kissé sok volna, de ez, miként a feneb- biekből kivehető, csakugyan látszat; mert a sok szó és cím nem jelent egyszermind sok anyagot, s igen sok dolog alkalomszerűleg figyelmen kívül nem hagyható, de részletes fejtegetése nem szükséges. A soknak látszatát kelti föl az a körülmény is, hogy az anyag talán kissé nagyon is részletezve van. Ez a részletezés azonban nem árt, sőt még nagyobb fokú részletezés sem volna fölösleges, mert csak a legaprólékosabb részletezés alapján lehet a anyagot pontosan és szabatosan megállapítani s a tantervet általánosabb alakba önteni. Ezen összeállításnak is tényleg egy még sokkal részletesebb dolgozat képezte alapját. A részletes tanterveknek s különösen a jelen munkálatnak nem az a célja, hogy a tanár önálló gondolkodását és kezét megkösse, még kevésbé az, hogy a gyengébbekre nézve (amit számításba venni nem is szabad) járőrsz- lagot képezzen, vagy a tankönyvírónak vázlatot adjon, mint inkább az, hogy a tanterv-készítőnek inteniőja úgy az anyag mennyiségét, mint a tanítás irányát és célját illetőleg minél világosabban kifej- tethető, visszatükrözhető és megérthető legyen. *Kozocsa Tivadar.*

A neveléstan részletes tanterve.*)

(Határozati javaslat.)

Lélektan és annak alkalmazása a nevelésben.

(A II. osztály tananyaga.)

Bevezetés: A lelki élet ismeretének szüksége és az ismeret forrásai.

A lelki élet rövid jellemzése a testi étellel szemben, az eszmélet.

A lelki jelenségek főcsoportjai.

*) Előterjesztette a neveléstani albizottság a választmányának június 18-iki ülésén (L. az egyesületi rovatban a jegyzőkönyvet). Szerk.

A lelki élet jelenségeinek leírása.

A) *Érzéki élet.*

1. A testi tevékenység: mozgás és ösztön. A testi tevékenység jelentősége, a testi mozgás okai. Hogyan tanulja meg a gyermek testét mozgatni? A testi tevékenység a felnőtt embernél. Az ösztön, mint mozgások megindítója; az ösztönök változatossága; állati és emberi ösztön. A testi megszokás: hogyan jó létre, miként szabályozza testi működéseinket? Helyes testi megszokás fontossága.

2. A testi érzékenység. Jellemzése, különbsége az erkölcsi érzelmességtől. Az élvezet és a fájdalom. Az érzetek; belső és külső érzetek; az érzetek hatása testi és lelki jólétünkre. Testi szükségletek és vágyak; kielégítésük és fékezésük szükségése és módja.

B) *Értelmi élet.*

1. A figyelem. A figyelem mint elménk működésének feltétele. A figyelem okai, felkeltésének és fenntartásának módja.

2. A külső észrevétel. Az egyes érzékszervek működése és jelentősége: az életerék, a szaglás, izlés, hallás, látás, tapintás érzéke. Hogyan tanul a gyermek tájékozódni a külső világban? Figyelem és gondolkodás befolyása az érzéki észrevételre, érzéki csalódás. A szemlélet mint pontos érzéki észrevétel. Értéke értelmi életünkre nézve, gondoskodás számos és helyes szemléletről.

3. A képzet. A képzetek keletkezése. A képzetek elhomályosítása és tudatunkba jutása. Tudat és öntudat. A képzetek társulása, a képzettársulás törvényei.

4. Az emlékezet. Az emlékezet mint a képzettársulás eredménye. Az emlékezet fontossága, jó emlékezet tulajdonságai; a fogyasztékos emlékezet. Felismerés és visszaemlékezés; feledés. Az emlékezet a különféle életkorokban. Az emlékezet ápolása, gépies, értelmes, mesterséges emlékezetbe vésés.

5. A képzelet. Felújító, átalakító, teremtő képzelet. A képzelet hatása erkölcsi életünkre, mint érzelmek, vágyak és kívánságok előidézője; szerepe a művészetben (eszmény) és tudományos kutatásban. Fontossága az iskolai tanulásnál. A képzelet tévedései, művelésének és vezetésének szükségése és módja.

6. A gondolkodás. Az apperceptio mint a gondolkodás feltétele. A gondolkodás formái: elvonás és általánosítás, ítéles, elmélkedés. a) A fogalom mint elvonás és általánosítás eredménye. Szemlélet mint a fogalom alkotás alapja. Különbség konkrét és absztrakt között. Hogyan általánosít a gyermek? Általános eszmék (fogalmak) értéke. A nyelv szerepe a fogalom alkotásnál. A fogalmak fajai, (tárgyak, tulajdonságok viszonyok fogalma). A fogalom tartalma és terjedelme. A meghatározás. A felosztás. b) Az ítéles. Megkülönböztetés és összehasonlítás mint az ítéles alapja. Az ítéles fontossága értelmi életünkben. Józan ítéelő képesség fejlesztésének szükségése. Az ítéletek felosztása. c) Következtetés mint az elmélkedés eredménye. Deduktív következtetés, helyességének feltételei, értéke. Induktív következtetés;

megfigyelés, kísérlet, szabály. Az analógia, a hypothesis, az osztályozás. A módszer, kutatás és ismeretközlés módszere. A bizonyosság és tévedés. A tudomány mint ismeretek rendszere. *d)* Az ész vezető elvei alapigazságok, eszmék.

C) *Erkölcsei élet.*

Az erkölcsi élet alapjai: érzelmek, indulatok és szenvedélyek, akarat és cselekvés.

I. *Érzelmek.* Erkölcsi érzelmek és testi érzékenység közti különbség. Az érzelmi élet gazdagsága, összefüggése értelmi életünkkel.

1. Az egyénre vonatkozó érzelmek (egoisticus érzelmek). Önismeret, mint a helyes önérzet és szerénység alapja. Ez érzelem fontossága. A becsületérzés. Az önérzet elfajulásai (büszkeség, dölyf, hiúság stb.), az önzés káros következményei.

2. A társas érzelmek (altruisticus érzelmek). A rokonérzelem (sympathia) és ellenszenv (antipathia). Családi érzelem, társadalmi és hazafias érzelem. Részvétel, barátság, emberszeretet. Ez érzelmek erkölcsi értéke. Kifejlesztésük feltételei.

3. Értelmi érzelmek (intellectualis érzelmek). A jó, szép és igaz eszméje, mint az érzelmek tárgya. Az igaznak és jónak szeretete. Ez érzelmek hatása értelmi és erkölcsi előhaladásunkra. Az igaz és jó iránti lelkesedés fejlesztése. A szép és rútt megítélése. Az izlés. A szép szeretetének és élvezetének nemesítő hatása. A művészetek erkölcsi értéke.

4. A vallásos érzelem. Ez érzelem keletkezése és nyilvánulása. A vallásosság mint erkölcsi törekvéseink alapja. A vallásos érzelem fejlesztésének szükségese és módja; vallásoktatás, vallásos gyakorlatok.

II. *Indulatok és szenvedélyek.* 1. Az indulatok mint testi és lelki nyugalmunk hirtelen megháborítói. Az indulatok mulékony hatása. Jó és rossz indulatok. A gyermekek óvása különösen rossz indulatoktól.

2. A szenvedélyek mint testi és lelki egészségünk megrontói. Kifejlesztésük megakadályozása. Fékezésük és gyógyításuk módja.

III. *Akarat és cselekvés.* Az akarat összefüggése az elmélkedéssel; indító okok, elhatározás. Akarat és kívánság közti különbség. Az akaraterő fejlődése; a gyermeki akarat. Az akarat szabadsága. Erkölcsiség, mint a szabad akarat vezetője. A szándék és tett, a felelősség. A lelkiismeret és kifejlődése. Erkölcsi jellem mint erkölcsi belátás és akarat összhangja. Vallás erkölcsi jellem mint az ember rendeltetése.

A lélektani ismeretek áttekintése és alkalmazása a nevelésben.

Bevezetésül: A nevelés célja és feladatai; test és lélek kapcsolata.

A) *A testi és érzéki élet ápolása.*

Testi épségről való gondoskodás mint a nevelés alapfeltétele. A testi és érzéki nevelés feladatai: *a)* Az egészség fenntartására tanult ismeretek rövid áttekintése. (A mozgási szervezet ápolása, az érzék szervek óvása, az anyagcsere helyes szabályozása, edzés); *b)* a testi

erők és érzékek gyakorlásának szüksége; *c)* az érzéki élet nemesítése helyes megszokás és jó hajlamok elsajátítása által. (Tisztaság, rend, mértékletesség stb). *d)* A testi és érzéki nevelés főbb eszközei: a játék, a testgyakorlat, a kézi munka (gyermekkeresztyén foglalkozások).

B) *Értelmi nevelés.*

Az értelmi nevelés feladata. Tanítás mint az értelmi nevelés főeszköze. A tanítás materialis célja: a gyermeki ismeretkör sokoldalú kibővítése és gazdagítása. Alaki célja: az értelmi erők fejlesztése. A figyelem fentartása és a szemléltetés módjai; az emlékezet és képzelet ápolása, a gondolkodás fejlesztése öntudatos tanulás és a növendékek önmunkássága által.

C) *Erkölcsei nevelés.*

Vezetés és fegyelmezés mint az erkölcsi nevelés eszközei.

1. Vezetés. Szeretet, tekintély és példa hatása. Családi és iskolai élet befolyása a gyermekek érzületére. Nemes érzelmekre való fogékonyság ápolása. (Jó indulat, háladatosság, vallásosság ápolása, a jó, szép, igaz szeretete, a hazaszeretet ápolása).

2. Fegyelmezés. Önuralomra és önmérsékletre való szoktatás. Engedelmességre és önállóságra való szoktatás. Intés és figyelmeztetés, jutalom és büntetés. Önmegbírálásra való szoktatás, a lelkiismeretesség ápolása. Vallás-erkölcsi jellem mint a nevelés végcélja.

D) *Nevelés és egyéniség viszonya.*

1. Nemi különbségek: fiúk, lányok.
2. A vérmérsékletek.
3. Társadalmi különbségek.

Népiskolai nevelés- és oktatástan. Szervezetan.

(A III. osztály tananyaga).

A) *Népiskolai nevelés.*

1. A népiskola mint nevelőintézet. Család, társadalom és egyház jelentősége a nevelésben. A család feladata és kötelessége, az apa és anya feladata, testvérek és rokonság, cselédek. A családban elsajátítható erények, családi nevelés kiegészítésének szüksége iskolai nevelés által. Család és iskola egymáshoz való viszonya. Az iskola viszonya az egyházhoz és társadalomhoz.

2. Az iskolai élet nevelő hatása. Az iskolai rend, a közös tanulás hatása a gyermekek érzületére; a közösség érzésének fejlesztése ének, torna, kirándulások, iskolai ünnepélyek által. Szorgalom és kötelességérzet fejlesztése.

3. Az iskolai fegyelmelem. Célja. Rend a tanítás előtt, alatt és után. Iskolai törvények. Iskolai büntetések és jutalmak. A tanító személyiségének hatása; segítők. Egy jól fegyelmezett iskola rajza.

B) Népiskolai oktatás.

1. A népiskolai oktatás mint nevelő oktatás. Általános és szakoktatás. A nemzeti általános műveltség. Mely elemei veendőek fel a népiskolai tanításba? *a)* A népiskola tantárgyai: hit és erkölestan; anyanyelvi tárgyak, beszéd és értelemgyakorlatok, írva-olvasás, olvasmány-tárgyalás, nyelvtan és helyesírás, fogalmazás; számtan és mértan; történelem, földrajz, természetrajz, természettan, gazdasági és kertészeti gyakorlatok, testgyakorlás, éneklés, rajzolás, kézi munka. Az egyes tárgyak célja, értéke a nevelő oktatás szempontjából. *b)* A tantárgyak közti kapcsolat szükségé, rokonismeretek csoportosítása (concentratio). *c)* Az ismeretek egymásutánja, alkalmazkodása a gyermekek értelmi fejlettségéhez. *d)* Az országos tanterv, részletes tanmenet, (a gyakorlóiskola tanterve), a tananyag áttekintése osztályok szerint.

2. A tanítás módja. Materialis és formális képzés, e kettő összefüggése. Öntudatos tanulás szükségé és értéke. A tanulók önmunkássága: figyelem, megértés, gyakorlás.

I. A tanítás módszere (alaki fokozatok).

a) Cél kitűzése. A gyermeki tapasztalat hiányossága, felvilágosítás és kibővítés szükségé. Várakozás felkeltése.

b) A szemléltetés: 1. Külső szemlélet (érezkeltetés). Szemléltető eszközök, tárgyak, modellek, képek. A tanító mint a megfigyelés vezetője. A gyermekek tevékenységé a szemlélet megszerzésénél. Sorrend a szemléltetésben. (Az egész tárgy, az egyes részek megfigyelése, összefoglalás). 2. Belső szemlélet (eszméltetés). Belső szemlélet tárgyai, (történelmi és irodalmi olvasmányok). A belső szemlélet képzeleten alapul. Szemléletes előadás kellékei, részletezés, tények csoportosítása. Erkölcsi és lelki tények szemléltetésé.

c) Általánosítás. Ennek szükségé és módja. Hogyan emelkedünk szemléletből általános igazságokra? Fogalmak, szabályok kifejtése. A megszemlélt tárgyak közös vonásainak kiemelése összehasonlítás és megkülönböztetés által. Az ismeretek rendező áttekintése.

d) A tanultak alkalmazása és begyakorlása. A gyakorlás szükségé és értéke. Feladatok, szóbeliek és írásbeliek; iskolai és házi feladatok; feladatjavítás, csendes foglalkozás.

II. A tanítás technikája. (Külső alakja). *a)* Előadó, magyarázó, kifejtő tanítás. Párbeszéd, kérdés és felelet. *b)* Ismétlés. Ennek szükségé; alkalomszerű és összefoglaló ismétlés. *c)* Emlékezetbe vésés. Szükségé, módja. Mit kell emlékezetbe vésetni? *d)* Vizsgálatok szükségessége, megtartásuk módja. Az osztályozás.

III. A tanító teendője az újonnan belépő gyermekekkel szemben. Átmenet a családi életből az iskolai életbe. Mit tegyen a tanító az első iskolai órákban. A beszéd és értelemgyakorlatok és írva-olvasás módszere.

C) Iskolai szervezetten.

1. A népiskola helyzete a közoktatásügyi szervezetben. A különféle iskolák felsorolása. Előkészítő iskolák: népok-

tatási intézetek, középiskolák; szakiskolák. A népiskola: tankötelezettség, tantárgyak. A különféle népiskolák: fiú, lány, vegyes, osztott és osztatlan iskola. Osztály- és váltakozó rendszer. Órarend I—VI tanítóval bíró népiskola számára. Az ismétlő iskola, feladata, tárgyai.

2. Felszerelés. Telek, épületterv. Tanterem: nagysága, magassága, alakja, ablakok, ajtó, padló, falak. Fűtés, szellőztetés, világítás. A folyosók, árnyékszékek, kút, mellékhelyiségek, udvar és kert, torna- és játszótér. A tanító lakása. Iskolai butorok és tanszerek: a pad, fogas, fal, tábla, kathedra, iskolai szekrény. Az egyes tantárgyak tanításához szükséges taneszközök. Iskolai szertár és könyvtár. A gyermekek tanzserei: tankönyvek, palatábla, irkák.

3. Felügyelet és igazgatás. Iskolák állíthatásának és fenntartásának joga és kötelessége; az állam hatásköre. Iskolai hatóságok: iskolaszék és gondnokság, tanfelügyelő, közigazgatási bizottság, minisztérium. Az iskola igazgatása: a tanítótestület; igazgató. Hivatalos irományok: felvételi napló, anyakönyv, mulasztási napló, haladási napló, iskolai krónika, leltár, értesítők, bizonyítványok. A gyermekek felvétele, áthelyezése más osztályba, végleges elbocsátása. Mulasztások, szünetnapok. Az iskolai takarékpénztár.

4. A tanító. A tanító képzése és képesítése. A tanító védkötelezettsége. A tanítói hivatal elnyerése. Nyugdíj. Fegyelmi eljárás. A fizetés államilag való biztosítása. Segélyezések. Árvaház. Egyesületi élet. A tanító társadalmi tevékenysége.

A népiskolai törvények összefoglaló ismertetése.

A nevelés elméletének története.

(A IV. osztály tananyaga).

Görög nevelés. Spártai nevelés. Atheni nevelés. Sokrates, Plato, Aristoteles. Római nevelés. Nevelés a köztársasági Rómában. A császárság nevelésügye. Nevelés a zsidó népnél. A nevelés a középkorban. Egyházi nevelés: zárdai és székesegyházi, káptalani iskolák; világi nevelés: lovagok, polgárok (városi iskolák). Az egyetemek. A renaissance és a reformatio nevelésügye. Luther. Melancthon. A katolikus nevelésügy. Jezsuiták. Piaristák. Realismus. Ratichius, Comenius, Francke, Montaigne, Locke. Naturalismus. Rousseau és a philantropinisták. A német népiskola. Pestalozzi, Froebel. A német philosophusok. Kant, Fichte, Herbart. Tájékoztató körütekintés a külföldi nevelési irodalomban. Fenelon, Mad. Guizot. Mad. Necker de Saussure, Dupanloup; Herbert Spencer, Bain; Diesterweg, Dittes, Kehr, Stoy, Ziller, Rhein.

A magyar népoktatásügy fejlődése.

I. Korszak. Az egyházi iskolázás kora: a) a reformatió előtt, b) a reformatiótól Mária Teréziáig.

II. Korszak. A nemzeti iskola korszaka. Mária Terézia és a Ratio Educationis. II. József. A protestansok. A II. Ratio és további szervezkedések. A tanítóképzés.

III. Korszak. A mai népiskola. Az I. magyar közoktatásügy

minisztérium. Az abszolút kormány. Népoktatásunk 1867 óta. B. Eötvös II. minisztersége. Pauler, Trefort. Az 1868-, 1875-, 1876-, 1879-iki törvények. A népiskola állapota jelenleg. A népiskolát megelőző vagy vele párhuzamos intézetek. Kisdédóvók. Emberbaráti intézetek.

Attekintés a mai nevelési irodalom felett.

dr. Málnai Mihály.

Jelentés a pedagógiai albizottság működéséről.*)

Az albizottság a választmány márcziusi ülésén küldetett ki. Tagjai voltak: Dr. Kiss Aron, mint elnök, Radó Vilmos, Léderer Ábrahám, Dr. Málnai Mihály, Nagy László, Sztankó Béla. Az albizottság önmagát kiegészítette 2 taggal: Kozocsa Tivadar és dr. Hanzély Béla szaktanárokkal.

Az albizottság összesen 7 értekezletet tartott, u. m.: ápr. hó 4-én, 11-én, 15-én, 18-án, május hó 2-án, 9-én és 13-án.

Működéséről a következőket van szerencsém jelenteni.

I. Megállapította a neveléstani tárgyak tantervét, mely ekként a következőképen hangzanék:

Neveléstani tantárgyak.

Cél mint a régi tantervben.

I. osztály. *Test és élettan*, egészségügyi és neveléstani vonatkozásokkal. A test szerkezetének és életműködéseinek ismertetése. Az egészséges, észszerű életmód; a gyermekek testi nevelése.

II. osztály *Lélektan* és annak alkalmazása a nevelésben. Érzéki, értelmi, erkölcsi élet. A lelki jelenségek leírásával kapcsolatban alkalmasszerűleg a gyermekek lelki nevelése. A nevelés alapelveinek összefoglaló áttekintése.

III. osztály. *Népiskolai pedagógia és szerveztan*. a) A népiskolai nevelés: a népiskola célja, az iskola, a család, a társadalom. A népiskolai fegyelem és rendtartás. b) A népiskolai tanítás. A népiskola tantárgyai. A tanterv és az órarend. A tanítás módszere. A beszéd és értelemgyakorlatok, az írva-olvasás módszertana. c) Népiskolai szerveztan. A népiskola helyzete a közoktatásügyi szervezetben. Az iskola felszerelése. A népiskolai felügyelet és igazgatás. A tanító.

IV. osztály. *A nevelés elméletének története* kiváló tekintettel a legújabb korra. A magyar népoktatásügy fejlődésének beható ismertetése. A népiskolai tárgyak tanítási módszere.

A dr. Málnai úr által a választmány elé terjesztett javaslaton tehát, nem számítva a kisebb alaki javításokat, két szempontból történt változtatás.

a) A részletes módszertanból a beszéd- és értelemgyakorlatok, valamint az írva-olvasás módszere a IV. osztályból áttétetett a III. osztályba. A bizottság ugyanis jónak látta, hogy mivel e két tantárgy

*) Előterjesztetett a választmány június 18-iki ülésén.

közül az egyik (a beszéd- és értelemgyakorlatok) arra való, hogy a család és iskola között kapcsolatot, illetőleg átmenetet hozzon létre, a másik pedig voltaképen csak a tovább tanulás eszközének megadását célozza; tehát mindkettő a legszembetűnőbb alkalmazását kell, hogy felmutassa a neveléstani és tanítástani elveknek: szükséges, hogy ott foglaljanak helyet a népiskolai tanítót illető nevelés- és tanítástani legközvetlenebb érdekű szakismeretek között. Ez annyival is inkább szükséges, mert így lesz alkalma a neveléstan tanárának az elméleti elvek gyakorlati alkalmazását bemutatni. Kívánatosná teszi ezt az a körülmény is, hogy a III. évesek alaposabb hospitálásaihoz irányokat kell kijelölnünk, hogy ez által a gyakorló iskola látogatása rájuk nézve gyümölcsözőbb legyen s esetleg a tanításban is kísérleteket tehessenek. Szükséges továbbá azért, hogy a rendszeres gyakorlati tanítások a IV. évfolyamon már az iskolaév elején meg legyenek kezdhetők; végül okadatolja az, hogy e tantárgyak ellentétben a többiekkel, képzőbelsi szaktanár kezébe amúgy sem juthatván, a neveléstan tanár által lesznek legkönnyebben előadhatók.

b) A másik módosítás abban áll, hogy az I. osztály tantárgya, test- és élettan, az egészségügyi ismereteket csak mint vonatkozásokot ölelje fel, minthogy az egészségügy tanulásához több előismeret, nagyobb szellemi látókör szükséges, az iskolai belső élet ismerését is feltételezi, ennél fogva a rendszeres egészségügy a IV. osztály tantárgyai közé határozottatott felvétetni; okadatolja ezt az a körülmény is, hogy az egészségügynek, mint a népiskolai VI. osztály egyik rendes tantárgyának, módszere a IV. osztályban amúgy is felvétetnék. Az egészségügy módszerével kapcsolatban tehát a rendszeres egészségügy is az utolsó évfolyam tárgya lenne.

A tantervvel kapcsolatban a tanterv részletezése is feladatává tétetvén az albizottságnak, ezt illetőleg is minden tárgyra nézve alapos tanácskozásokat folytatott.

Ezt illetőleg van szerencsém a m. t. választmány elé terjeszteni a) test és élettan részletes tantervét, melynek elő- és utószava a részletes tanterv alapján készítendő utasításokhoz fog anyagul szolgálni. Az előadónak ott kifejtett ama nézetét illetőleg, hogy azon tantárgy tanítása a természettudományok tanárára bízotnék, az albizottság megbízatásán kívül esőnek tekintvén, nem foglalt állást, mindazonáltal a kérdést igen fontosnak tartja arra nézve, hogy az alaposan megvitattassék.

b) Beterjesztjük a lélektanra és lelkinvelésre vonatkozó tanterv részletezést.

c) A III. osztály tanítási anyagául felvett népiskolai pedagógia és szervezettan részletes tantervét.

d) A IV. osztály tananyagát képező neveléstörténelmi tantervet.

Van szerencsém a m. t. választmányt felkérni, hogy tiszteletteljes javaslatunkat megvizsgálja, a tanári testületeknek arra vonatkozó véleményét kikérni s végleges megállapításáról és szövegezéséről gondoskodni kegyeskedjék.

Bpest, 1891. május 13-án.

Sztankó Béla,
az albizottság jegyzője.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése és a gyakorló iskolák.*)

A tanítónövendékek neveléstani kiképzésében meg szoktuk különböztetni az elméleti és gyakorlati részt. Az elméleti szakképzésnek tárgyai: a testtan, egészségtan, lélektan, neveléstan, módszertan és a nevelés története. Hogy e tárgyak főleg a tanítónövendékek gyakorlati kiképzése szempontjából helyesen és czélszerűen legyenek a négy éves tanfolyamra elosztva, nagyon fontosnak tartom, mert ezek ismerete nélkül (a nevelés története kivételével) a gyakorlati kiképzést tulajdonképen meg sem kezdhjük. Ez nagyon természetes. Hogy pedig ezt minél előbb, legalább a III. évfolyamban, megkezdhessük, azt talán velem együtt mindenki kívánatosnak tartja. Ha igen, akkor az elméleti szakképzés tárgyainak ismeretét annyira kell siettetnünk, amennyire azt egyéb tárgyak rovása nélkül megtehetjük. Szerény véleményem szerint az elméleti szakismeretek tárgyai a következőképen lennének az egyes évfolyamok között czélszerűen feloszthatók: I. évfolyamban az embertan teljesen (testtan, egészségtan és lélektan), a II. évfolyamban a neveléstan, a III. évfolyamban a módszertan és a IV. évfolyamban a nevelés története. E felosztás szerint mindegyik évfolyamban egy-egy elméleti szaktárgy teljesen befejezhető, a tanítónövendékek gyakorlati kiképzése pedig már a III. évfolyamban megkezdhető. E pontban tehát eltérek azok véleményétől, kik a szakképzés elméletének legalább nagyobb részét kizárólag az utolsó évfolyam számára akarják fentartani.

A mi a gyakorló iskolát illeti, ennek feladata kettős: egyfelől az, hogy az oda feladott gyermekek a legjobb elvek szerint neveltessenek, másfelől az, hogy a növendékek jól fölszerelt népiskolát láthassanak, mintatanításokat hallgassanak s végül a tanult elméletet a gyakorlatba átültessék. A gyakorló iskola ez idő szerint kettős feladatát nem oldja meg teljesen, de egy kis jó akarattal, még osztatlan alakjában is jobban megközelíthetné a czélt, ha a IV. évfolyamba járó növendékek a gyakorló iskolában mindennap taníthatnának. Ennek pedig úgy ejthetnénk módját, hogy az elméleti tárgyakból akkor nyernének oktatást, mikor a gyakorló iskolában a tanítás szünetel. Azt hiszem továbbá, hogy ha a gyakorló iskola osztottá, még pedig legalább három tanteremre oszthatnák fel, tökéletesebben szolgálhatná a tanítónövendékek gyakorlati kiképzését. A feloszlás ellen némelyek fel szokták hozni, hogy ily alakban nem felelne meg a gyakorló iskola hazánk legtöbb népiskolája mintaképezének. Ezeknek a kívánságát mindenkor ki lehetne elégíteni az osztott gyakorló iskolákkal is, mert bármikor lehet annyi osztatlan gyakorló iskolát előteremteni, a hány osztott éppen van a képzőintézetben. Igaz, hogy a megosztás pénzbe kerülne, de mikor a leendő tanítók gyakorlati kiképzéséről van szó, akkor ne kiméljük az anyagi áldozatot.

*) A múlt évi közgyűlésre beterjesztett munkálat, a melynek tétéleit összefoglalva lásd a M. T. múlt évi VII. füzetének 401-ik lapján. Szerk.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzése az iskolalátogatásokból és a gyakorlati tanításokból áll. A látogatás a II. évfolyamban a legtöbb képzőintézetben a következő módon történik: a másod éves növendékek közül egy-kettő lemegy a gyakorló iskolába s rendszeren fél hétig hospitál. Ezen idő alatt minden népiskolai tantárgyból látnak és hallanak tanítást és tapasztalataikat feljegyzik. Mivel pedig sem a neveléstanból, sem a módszertanból eddig nem sokat tanultak, azért az ott történő dolgokat nem értik és hiába szemlélik. Ha valaki elolvasná jegyzeteiket, az meggyőződhetnék állításom valóságáról. Ily eljárással minden haszon nélkül eltöltetjük a hospitálókkal a drága időt és senki sem mondhatja azt, hogy előkészítettük a talajt a III. évfolyamban megkezdendő tanítási gyakorlatok számára.

A III. évfolyamban a gyakorlati képzés jelenlegi módja ellen alapos kifogásunk nem lehet, legfeljebb az, hogy népes osztályban minden növendékre egész évben csak egyszer kerülhet sor.

A negyed éves növendékek gyakorlati képzésére már két óra lévén kijelölve, egy egész óra fordítható a tanításra és egy óra a bírálatra. Ha az egész órában két növendéssel tanítatunk, akkor még mindig az osztott iskolában való működés alapját rakjuk, ha azonban csak egy növendék tanít az egész óra alatt két, esetleg három osztályban, úgy az osztatlan iskolában való működés képe tűnik fel. Az utóbbi lévén célunk, a IV. évfolyamban ezt az eljárást óhajtom alkalmazni.

A mondottakból következik, hogy minden tanítónövendék egész képzése ideje alatt tanít a III. évfolyamban egy-két fél órát, a IV. évfolyamban egy esetleg két egész órát, összesen másfél, esetleg három órát. Ez éppen valamivel több a semminél, ezt gyakorlatnak nem nevezhetjük s azért nem is csudálkozhatik senkisé, ha a képzőkből kilépő tanítónövendékek nem képesek megfelelni a beléjük helyezett bizalomnak.

A tanítónövendékek gyakorlati kiképzésének javítását, nézetem szerint, számolva a jelenlegi eszközökkel és körülményekkel, a következő módon eszközölhetnők: a gyakorlati szakkiképzést kezdjük ezután is hospitálással, de mivel, mint láttuk, a másod éves növendékek a gyakorló iskolát haszonnal nem látogathatják, csak a harmad évesekkel keressük azt fel. Ezekkel is csak akkor, ha egy tantárgy módszerét már elméletileg elsajátították. Ekkor szemléltessünk az egész osztálylyal néhányszor a szóban levő tárgyból a hirdetett elveknek megfelelő mintatanítást. Hogy miért csak egy tárgyból s miért az egész osztálylyal, azt hiszem, a mondottak után mindenki előtt világos. Ha ez megtörtént, a következő héten ugyanabból a tárgyból a szokásos írásbeli előkészülés alapján megkezdethetjük a gyakorlati tanításokat. Mindegyik tanításra készüljön írásbelileg mindenik növendék, tanítani azonban csak az előre kijelölt fog, kinek tanítási tervzete a szokásos módon megbíráltassék, hogy a tanítás sikere biztosítva legyen. Hogy mindenik tanítónövendék írásbelilég készüljön mindegyik tanításra, ezt kiválóan fontosnak tartom, mert a tanítási tervzetek készítésével a növendékek sokat tanulnak s ezen mód mellett egy évben nem egy-két, hanem 25—30 tanítási tervzetet kell kidolgozniok.

A hibák a tanítás megbíráása által tétetnek öntudatosakká, azért a tanítási gyakorlatot mindenkor ezzel fejezzük be. Egy-egy tárgyból addig taníttassunk, míg a tanítónövendékek egy következő tantárgy, módszerének elméletét el nem sajátították. Mihelyt ez megtörtént, azonnal az új tárgyból szemléltetendők mintatanítások, melyek után ismét következhetnek a gyakorlati tanítások. Hogy a leírt eljárás az osztottá átalakított iskolában történjék, az természetes s hogy így eljárni az alaposság és fokozatosság elvénél fogva szükséges, azt bővebben megokolni feleslegesnek tartom.

Hátra van még a negyed évesek gyakorlati kiképzése. E tanfolyamba járó növendékek elméleti szakképzése úgy szólván (a nevelés történet kivételével) befejezve lévén, gyakorlati képzésükre fordítandó a főgond. Mivel a miniszteri tantervben a gyakorlatra szánt két óra nem elégséges, gondoskodnunk kell, hogy az utolsó évfolyamban levő növendékeknek több idejük és több terület legyen a gyakorlatra. Az előbbi által eszközölhetjük, ha a szóban levő tanfolyamot gyakorlati tanfolyammá változtatjuk; az utóbbit pedig azért, ha az osztatlan gyakorló iskolát osztotta és pedig legalább három tanteremből álló iskolává alakítjuk át.

A gyakorlati folyamat életbe léptethetjük minden nagyobb anyagi áldozat nélkül, csak akarni kell. Az elméleti tárgyak órarendjét úgy osztszuk be, hogy a növendékek naponkint legalább három órát tölthessenek a gyakorló iskolában részint hospitálással, részint tanítással foglalkozva. Ily módon még az osztatlan gyakorló iskolában fél óras órarend szerint 6, harmad óras órarend szerint 9, negyed óras órarend szerint pedig 12 növendék taníthatna egy-egy tantárgyból naponkint, egy hónapon át összefüggően. Hónap végén pedig mielőtt tárgyát utódjának a kezébe letenné, tartson leszámolót sáfárkodásáról. Ez egyfelől ismétlés lenne tanítványaira nézve a célból, hogy azok ismeretekben megszilárdíttassanak; másfelől jó gyakorlat a beszámolóra nézve, melylyel bebizonyíthatja, hogy mily sikerrel tanított, képes-e vizsgálni, összefoglalásokat eszközölni. Két-három hó múlva tanítson minden növendék másik osztályban más tantárgyat hasonló módon, a sor bizonyára reá kerül. Az összes gyakorlat vezetője a gyakorló iskolai tanító legyen. A tanítások az ő elnöklése alatt naponkint, vagy legalább hetenkint egyszer megbírálandók. Az ily eljárás, azt hiszem, már méltó a gyakorlati szakképzés elnevezésére. De nézetem szerint még ezzel sem elégedhettünk meg teljesen, mert kívánatosnak tartom, hogy minden növendéknek mindennap alkalom adassék legalább egy tantárgyból tanítania. Ez is, természetesen, csak legalább három tanteremből álló gyakorló iskolával érhetnők el. Az anyagi áldozatok kamatai az elérendő siker által bőven megtérülnének.

A gyakorlati szakképzésről levén szó, kell, hogy még a gyakorló iskola vezetéséről is megemlékezzem néhány sorban. A gyakorló iskolának felelős vezetője ez idő szerint a gyakorló iskolai tanító. Kötelessége az osztatlan gyakorló iskolában az oda bejáró gyermekeket a miniszteri tantervben előirt népiskolai tantárgyakban a legjobb neve-

léstani és módszertani elvek szerint nevelni és oktatni. Ez majdnem négyszerese, illetőleg hatszorosa ama teendőknek, melyeket osztott iskolában végez a tanító. Nem csodálhatjuk tehát, ha mintaszerű s lelkiismeretes tanítói működése igénybe veszi az illető egyénnek morális és fizikai erejét oly annyira, hogy testi szervezete és egészsége idő előtt meggyengül. De a gyakorló iskolai tanítónak van tanári működése is. Ez abban áll, hogy a leendő tanítókat a tanítás művészetére vezeti, ezáltal gyakorlati kiképzésüket tőle nyerik s kizárólag neki köszönhetik. Ez oly fontos működése a gyakorló iskolai tanítónak a képző intézeteknél, hogy a többi rendes tanár működésével egy színvonalba állítható. Nem ok nélkül mondják hírneves pedagógusok: „A képző annyit ér, a mennyit a gyakorló iskolája“. „Az intézetből kilépett tanító a gyakorló iskola tükröje“. Epen ezért, a ki a gyakorló iskolai tanítónak állását nem lenyomni, hanem emelni kívánja, az méltánytalanul csekélyebbnek tartja a többi tanárokéval szemben erkölcsileg és anyagilag egyaránt. Egyesületünknek oda kellene tehát hatni, hogy az intéző köröket jól informálván és alaposan meggyőzvé, a gyakorló iskolai tanítók helyzete minden tekintetben emeltessék s a rendes tanárok állásával egyenlővé tétessék.

Budapest, 1890. június.

Kun Alajos.

Észrevételek a tanítóképző zenetanítás ügyének évfordulója alkalmával.

Egy éve annak, hogy a tanítóképző zenetanításon megindult az eszmecsere. Belső örömmel néztem a tanítóképző zenetanítás jövője elé s lelkemben, úgy mondván, megifjodtam, midőn húsz évi áldatlan és meddő tanítás után a „Magyar Tanítóképző“ szerkesztőségének felbátorító impulsuma folytán véleményt kezdtünk cserélni. Egyesületünk nagyrabecsült elnöke tollából jelent meg az első tekintélyes közlemény „zeneoktatásunk és a kántorképzés“ cím alatt, melyben tanítóképző zenetanításunkat fiatal tüzzel és lelkesedéssel veszi bonczolóké alá. E zászlóbontás csakhamar követőkre talált. Voltunk többen, kik a tisztelt fiatal öreg köré csoportosultunk s jó példáját követve, hozzászóltunk az ügyhöz. Csodálatos s egyszersmind elszomorító tény, hogy ezen egy évi jóakaró buzgólkodás és tevékenykedés nem volt képes a tanítóképző zenetanítás ügyét előbbre vinni, sőt valljuk be őszintén, az utolsó időben bizonyos szeparatistikus irány, hogy azt ne kelljen mondanom, ellenlábaskodás kezdi a kérdést komplikálni. Ha megfigyelő képességem nem csal, két táborra kezdünk szakadni, az öregek és ifjak táborára, a kárt vallott pedig maga a tanügy lesz, melynek szolgálatában állunk.

Tisztelt Kartársak! Koromat el nem tagadhatom s így az öregekhez kell magamat számítanom. De nem érzem magam oly öregnek, hogy a helyesebbet és czélszerűbbet el ne fogadjam, ha az fiatalabb kartársamtól jó is, mert életem főtőrekvése volt tanulni és megfigyelni,

bárhonnan is jött legyen az. A méltányosság azonban úgy hozná magával, hogy fiatalabb kartársaink ugyanezen álláspontra helyezkedjenek.

Nem tagadom, az év leforgása alatt sok egészséges gondolat merült fel, de sajnálatos, hogy közleményeinkkel egymást túllícitálni akarván, nem reflektáltunk a jó és egészséges eszmékre s így azokat nem fejleszthettük és egészíthettük ki tökéletes egészszé. A Kapi-féle nem különben a csekélységem által beterjesztett tanterv is megbeszélésre méltók, a Scherer-féle pedig minden tekintetben kor- és célszerű; ennek daczára Sztankó kartárs által beterjesztett tervezet képezi jelenleg a választmány határozata folytán tanácskozmányunk kiinduló pontját, a melyet én elhibázottnak és így elfogadhatatlannak tartok.

Ha a választmány a vidékről jött zenei tantervek elejtését határozta el,*) az ellen nincsen kifogásom, de ha rosszabb tervezetet terjeszt előnkbe, fentartom magamnak azon jogot, hogy ahhoz annyiszor hozzászóljak, a hányszor az ügy érdekében jónak látom.***) Ne nehezteljenek reám, ha őszintén kimondom, hogy ez újabb tervezetben határozott visszaesést látok s úgy tűnik fel előttem, mintha még idejében megbánták volna a régi áldatlan út elhagyását. Hogy azonban magammal ellenmondásba ne jöjjelek, én is kénytelenségből és a reciprocitás kedvéért elfogadom a szóban lévő tervezet megbeszélésünk kiinduló pontjául s észrevételeimet tárgyilagosan és kötelességérzettel mondom el.

A ki e tantervet tanulmánya tárgyává tette, figyelmét ki nem kerülhette annak egyik leggyengébb oldala, hogy a tanulás súlypontját a III. és IV-ik osztályra teszi, holott ez osztályokban a növendékek a gyakorló iskolai tanítással és az egyházakban próba orgonálással már kell, hogy elfoglalva legyenek, a mihez zenei és módszertani előkészülés elkerülhetetlenül szükséges. E véleményemben 20 évi tanításomból folyó tapasztalatom erősít meg, de még az a körülmény is, hogy így találom azt a nyugoti műveltebb nemzeteknél, sőt tovább megyek, azok ezzel sem elégedvén meg, a tanítóképző zenetanítás súlypontját az úgynevezett praeparandiákba vagyis a tanítóképzőket megelőző iskolákba helyezik át. Ennélfogva hozzájárulok a budapesti gyűlésen egy vidéki kartárs által szóba hozott órák számarányához, mely szerint az I. és II. osztály a zenéből heti 6—6 órában, a III. osztály heti 4 órában, a IV. osztály heti 5 órában taníttatik. E kereten belül célunkat elérhetőnek vélem, habár ez óraszámot egyszersmind tanításunk minimumának tekintem. Mert ha pl. Németországban oly mérvű

*) Nézetünk szerint: ha a választmány valamely munkálatot a tanácskozás „kiinduló pontjául“ elfogad, nem azt jelenti, hogy a többi munkálatokat elveti, hanem, hogy az előadónak eszmemenete szerint fogja tárgyalni az ügyet. Szerk.

***) Szívesen fogjuk venni felszólalásait annyival inkább, mert elismerjük, hogy a tisztelt cikkíró úr indította meg a vitát és senki sem viseli jobban szíven a zeneoktatás ügyét, mint Egner úr. Kérjük azonban úgy a cikkíró urat, mint a többi kartársakat, a kik az ügyhöz szólni akarnak, szíveskedjenek nézeteiket összefoglalva előadni. Nagyobb a hatása az egyesek véleményének, s jobban is áttekinthetők az álláspontok, ha azok nem felaprózva, hanem egész terjedelmükben kifejtve vannak előttünk. Az idő rövid s úgy kell beosztani tevékenységünket, hogy minél előbb s minél jobban célhoz jussunk.

alapos zenei ismeret után a hasonnemű intézetek mégis szükségesnek tartják a zenei kiképzés céljából a heti órák számát 24-, 26-, sőt 28-ra tenni, akkor azt hiszem részünkről 21 órai követelés minimumnak mondható.

Továbbá bár magam is rég időktől fogva azon nézetnek vagyok híve, hogy az éneklés képezi egyáltalában a zenélésnek alapkövét, semmi esetre sem járulhatok Sztankó kartárs azon indítványához, hogy az I. osztály évének első félévében pusztán 4 óra ének, annak második félévében 3 órán ének és 1 órán zongora taníttassék. Ez megengedhetetlen visszahelyezése volna tanítóképző zeneügyünknek a nemcsak hasonnemű németországi intézetek alá, de még azok praeparandiái alá is, a hol tudvalevőleg énekelni, zongorázni, orgonálni és összhangzattant, tanul a leendő tanítójelölt. Különben állításom bizonyításául idézem itt az „Allgemeine Bestimmung“ 33-ik lapján álló rendeletet, mely így hangzik:

„Az énekből tudjon a növendékjelölt a legszokásosabb egyházi énekek és a legjelesebb népdalok közül 20—20-at, a melyek a népiskolai énektanításnak tárgyai, könnyv nélkül énekelni. Az ének ment legyen a hangeltalálás, az ütem, hangsúly és a szavak kimondása ellen elkövetett durva hibáktól. Tudjon továbbá a jelölt könnyebb chorálokat és népdalokat hangjegyekről első látásra leénekelni. A zongorából tudnia kell a jelöltnek az összes kemény és lágy hanglétrákat a helyes újrakással pontosan és könnyen eljátszani s nehány könnyebb zongoradarabot: etude-öt, sonatinát emlékezetből előadni, sőt könnyebb darabkákat a hangjegyekről első látásra némi biztossággal a zongorán lejátszani. A hegedűn tudnia kell a jelöltnek a leghasználatosabb kemény és lágy hanglétrákat az első fekvésben, mérsékelt ütem szerint tisztán eljátszani, az emlékezetből éneklendő chorálokat és népdalokat előadni és könnyű dallamokat jelentékenyebb hibák nélkül hangjegyekről közvetlenül lejátszani: fődolog, hogy a jelölt a hangszer technikájának alapelemeit szabatosan kezelje. Az általános zenetanból elég ismerni a különböző kulesokat az ütem- és hangnemeket, legközönségesebb idegen műszavakat és a tempomejelöléseket, a hangközök és hangrokonságok tanát. Az összhangzattanból a jelölt tudja megnevezni és játszani a kemény és lágy hármass összhangzatot valamint a fő hetes összhangzatokat minden fekvés és fordítás szerint. Az orgonajátszásból el kell sajátítania jelöltnek az elemi manual és pedal gyakorlatokat, s képesnek kell lennie egy kijelölt négyhangú chorált előkészület nélkül hangjegyről lejátszani, és könnyű orgonadarabokat emlékezetből előadni.“

Adassék tehát nálunk is meg a növendéknek a lehetőség, hogy már az I. osztályban képezhesse magát valamennyi zeneágban, melyek jövő hivatására nézve úgy is mind egyenlő fontossággal bírnak. S vajjon nem a gyakorlati tanítás eredményéből kifolyó igazság-e az, hogy az éneket sikeresebben és biztosabban lehet elsajátítani, ha a növendékben a lelkével történő hangviszonyoknak mérését szemléltető úton is valamely hangszer, legyen az zongora vagy hegedű, által támogatjuk?

Nem tartom helyesnek és elfogadhatónak az énekmódszernak csak a IV. osztályban való megkezdését, mivel az ehhez szükséges ismereteket egy év alatt meg nem szeresheti a növendék, mi által tőle a tulajdonképi helyes tanítás lehetősége meg volna vonva. Az ének módszer nemcsak abból áll: tudni miképen kell egy dalt jól vagy rosszul betanítani. A gyermek-élet psychológiáját, énekszerveinek és hajlamainak fejlődését a bölcsőtől kezdve kell a leendő tanítónak ismernie. Tudnia kell továbbá a népiskolai énektanítás célját a hallás és hangjegy szerint kezelendő dal tanítási módját stb. Mindez egy rövid év alatt el nem sajátítható s így az anyagot négy évre kell szükségképpen beosztani. A hegedülésnek az I. osztályban való mellőzésével sem lehetek kibékülve. Hogyan és mily mértékben fogja azt a növendék elsajátítani, ha annak tanulásához csak a II. osztályban fog, holott tudjuk, hogy a III. osztályban már annak segítsége mellett kell a hallás szerint éneklendő dal kezelését megkísérlnie.

Nem kevésbbé fontosnak tartom a karénekes óra eltörlését a hivatalos órák közül, azt pedig azért, mivel a képző-intézeti ifjú hangja 14—18-dik évében elkerülhetetlenül változik. E beteges állapot különös kiméletet és figyelmet igényel. Tudjuk, hogy a növendékek 20%-a nem teljesítheti ebbeli kötelességét. A hangváltozás ismertető jelei: a hangszíntelensége, fátyolozottsága és rekedtsége. Néha hangja éneklés között átesap a mutálást megelőző hangközbe, hasonlólag egy lakóhoz, ki elmeleti lakását földszintivel cserélte fel, de olykor a régi lakásba téved vissza. A hang változás ideje alatt nem szabad sem magas, sem mély hangkörben énekelteni s az éneklést sem kifáradásig folytatni. Halk éneklés azonban a mutálásnak előnyére válik, ha az a közép fekvésű hangkörben történik. Fontos ezt tudni, mivel az énekszervek ugyanazok, melyek a beszélőszervek s ha az egyik megromlik, a másik sem lehet jó és helyet álló. Ez oknál fogva kívánom a karénekes órát az önképzőkörök teendői közé sorozni, legalább is addig, míg valamelyik fiatalabb kartárs fáradságot vesz magának a hatásánál fogva rendszeresen szélélyel szórt helyzetben összhangosított dalokat, céljainknak megfelelőleg az összevont helyzetbe tenni át. Ily dalok felelnek meg egyedül a képző-intézeti célznak.

Az összhangzattani és szerkesztéstani órát is az I. osztályban vélem megkezdhetni s azt a legszükségesebb elméleti tudni valókra való szorítkozás mellett a gyakorlati útra kívánom terelni. A törvény eddig elé ily nemű órákról nem gondoskodott, ennek daczára képes voltam a zongora és orgona óráiból szakított percekben növendékeimmel a legszükségesebb tudni valót elsajátíttatni. Ha az előttünk fekvő tervezet erre külön órát is vél felvétetni, annál jobb, nincs ellene kifogásom.

Kiegészítésre és módosításra szorul még a tanítóképző zenetanítás céljának körülírása, mivel nemcsak az a célja, hogy: „Az ének és zenetanítás által a növendékeket képesekké tegyük arra, hogy mint tanítók az éneket a népiskolában módszeresen tudják tanítani s hogy esetleg ebbeli képzettségüket társadalmi téren is érvényesíthessék;“ hanem a zenetanítás képzői és nevelői momentumait kívánom kidom-

borítani, melynél fogva az egyáltalán iskolai tantárgy lett s ez az, hogy az ifjú szellemére és kedélyére aesthetikailag és képzőleg hat.

Ezzel a Sztankó-féle tervezetről általánosságban elmondottam véleményemet, azon meggyőződésben, hogy hallgatásom jobb meggyőződésem ellenére jelen esetben hiba lett volna. Mondják most mások el nézetőket a javaslatról, mert ki tudja, mikor lát a magyar tanügy ismét oly jóakaró és böles minisztert, ki a reformeszmék iránt annyi fogékonyságot mutat mint Gróf Csáky Albin Ő Excellentiája. A perczek komolyak és felelősséggel telvők, mert vagy áldásthozó, vagy a nemzet zenei fejlődését talán örökre megbénító munkát fogunk végezni.

Végül szabad legyen egy kéréssel fordulni a t. választmányhoz. Minthogy a tanterv részletezésétől és a tananyagának osztályokra való helyes kidolgozásától függ minden, elkerülhetlenül szükségesnek tartom, hogy e munkában valamennyi hazai szakférfiú tevékeny részt vegyen. Nekünk egymást látni, hallani és megérteni kell, a hol másképen nem lehetséges, példák fejtegetése által magunkat érthetővé tenni; azért azon kérést vagyok bátor kockáztatni; méltóztatnék a képző-intézeti zenetanítást napirendre kitűzni, mindaddig, míg az kielégítő befejezést nem nyer s nekünk vidéki zenetanároknak alkalmat nyujtani, hogy e tárgyalásokon személyesen tevékeny részt vehessünk. Nem napi-díjak kieszközlését, de mérsékelt menet-jövet jegyek és lehetőleg Budapesten ingyenes elszállásolást kérünk, mely kérésünket a t. választmány minden bizonynyal, könnyű szerrel fogja számunkra kieszközölhetni.*) Ha e gyakrabbi személyes érintkezés folytán sikerülne e kérdésben közös megállapodásra jutni, akkor azt hiszem, a tan-könyvek kérdése is megvalósítható. Hogy ez így történjék, engedje meg érnünk az Egek Ura!

Kúnfélegyháza.

Egner Adolf.

*) A választmány bizonyára mint eddig, úgy ezentúl is kész örömmel minden lehető megtesz az ügy érdekében. A mérsékelt vasúti díjakat és az ingyen szállást is szívesen kieszközölné, ha leküzdhetetlen akadályok nem állanak útjában. Példára hivatkozhatunk. A Tanítók Országos Bizottsága folyamodott úgy a közoktatásügyi, mint a közlekedésügyi minisztériumhoz a bizottság felránduló tagjai számára mérsékelt jegyekért és kérelmével elutasított. Az eljárásnak ez a módja nem is szükséges, mert az állami és valószínűleg a nem állami tanárok is egyszerűen folyamodásra külön-külön bármikor megkapják a mérsékelt jegyet. A mi pedig az ingyenszállást illeti, ez csak iskolákban rendezhető be, a minek pedig évközben igen nagy akadályai vannak; napi-díjakra pedig mint szabad (és nem hivatalos) egyesületnek tagjai, a kormánytól nem számíthatunk. Az elnökség a szaktanárokat a zeneügyi konferenciákról mindenestre előre tudósítani fogja, hogy legalább a közelebb lakók (mint Egner úr is) azok egy némelyikén megjelenhessenek.

Abban teljesen egyetértünk Egner úrral, hogy a helyzet igen komoly, s a zeneügy tanítóképzőinkben nagy átalakulás előtt áll. A zenetanítás tantervét jól kell elkészítenünk, mert ez fogja megadni, vagy megrontani a fejlődés feltételeit s csakis az esetben remélhetjük, hogy a kormány tekintetbe vegye javaslatainkat, ha minden tekintetben kielégítő munkával állunk elé. Egner úrral együtt azt óhajtjuk, hogy minden zenetanár érezze a percz súlyát és azt az érdeklődést, a mely a május 19-iki ülésén impozánsul nyilvánult részükéről, továbbra is fenntartván, közös erővel oly munkát létrejöttét segítsék elő, a mely fényesen bizonyítsa a testület szakértelmét.

Szerk.

Az „érem másik oldala,“

vagy :

a zenetanítás és a többi tárgyak.

A kalocsai képző növendékeinek az orsz. zeneakadémia hangversenytermében múlt hó 19-én tartott zeneelőadását e folyóirat múlt számában ketten is (Kapi és Beér urak) méltatták. Kapi úr szavaira nincs más megjegyzésem, mint, hogy: köszönöm a tárgyilagos kritikát. Beér úr azonban dicséretének mézes poharába keserű cseppeket is önt, s a zeneelőadást ismertető cikkében egyéb dolgokra is kitér s oly megjegyzéseket tesz, a melyekre kötelességemnek tartom válaszolni.

Beér úr ugyanis, ha jól értettem a czélzást, sejteti, mintha mi kalocsaiak a zenét egyebek rovására gyakoroltatnók az ifjakkal, mert különben nem emlegetné „a fényes éremnek másik oldalát“; azután téves feltevésekből kiindulva azt iparkodik kihozni, hogy a tanítóképzőbéli növendékeket a zenében csak mi kalocsaiak vagyunk képesek sajtáságos kedvező s máshol fel nem található viszonyainknál fogva annyira vinni, mennyit növendékeink 19-én a hangversenyteremben bemutatnak. Mindkét feltevésre kötelességem nyilatkozni.

Mi az érem másik oldalát illeti, röviden csak annyit jelentek ki, hogy a kalocsai róm. kath. fitanítóképzőben mind azon ismerek és ügyességek és pedig legalább is azon terjedelemben taníttatnak s a növendékek által elsajátíttatnak, melyek az állami tanítóképzők részére kötelezőleg előírva vannak.

A zenetanításunk kedvező eredményének föltételeit illetőleg is téved Beér úr.

Mert 1-ször, a felvételnél a „zenei előképzettséget illetőleg nem vagyok kiváló tekintettel,“ mint azt Beér úr föltételezi, hanem csupán arra tekintek, hogy a növendéknek egészséges halló érzéke legyen, úgy értve azt, hogy a növendék képes legyen az előtte kiejtett énekhangot utánozni, illetve valamely dalt, éneket élelkelni. Most végzett IV-ed éves növendékeink közül csak kettő hozott magával az intézetbe zongora- és hegedű-ügyességet, egy némi zongora-jártasságot; 7 pedig minden zeneelőismeret nélkül vétetett fel. A harmadévesek között egy a hegedűhöz, egy a zongorához, egy a hegedű- és zongorához értett valamit a fölvételkor, 11 azonban tisztára az intézetben tanulta azt, amit tud. És ezen növendékek mind részt vettek a május 19-iki zeneelőadáson.

De téved Beér úr akkor is, midőn a zenetanításnak kedvező eredményét annak tulajdonítja, hogy „Kalocsán mint érseki székhelyen, több templom levén, ott a növendékeknek alkalmuk van s talán kötelességük is tényleg közreműködni a figurális miséknél.“

Kalocsán csak három templom van, az apáczáknak, a jezsuitáknak egy-egy, melyekben a növendékeknek épenséggel nincs alkalmuk zenélni; a harmadik a székesegyház, melynek rendes ének- és zene-

kara lévén, nem szorúl a mi növendékeink zenéjére. Olykor egyik-másik haladottabb növendék ugyan közreműködik a karban; ez azonban csak kivétel, melynek zenetanításunkra semmi befolyása nincs. A kisebb papnöveldeben van azonban egy tágasabb kápolna s ide járnak az elemi iskolások egy részével isteni tiszteletre, ahol azonban növendékeink a gyermekekkel együtt csak énekelnek.

Abban azonban már igaza van Beér urnak, hogy növendékeink „nagy előszeretettel foglalkoznak a vonós hangszerekkel.“ És ezt főként a sokak által kifogásolt magyar népdal-játéknak köszönhetni. Abban is igaza van, hogy nálunk a zenére 24 óra van fordítva, tehát sokkal több mint az állami képzőkben.

Többiben Beér úr ama végkövetkeztetésre jut, hogy „a mi viszonyaink között az állami képzőkben a többi tantárgy mellett lehetetlen volna a kalocsaiaknak megfelelő zeneelőadást produkálni“; de arra nincs is szükség; mert szerénte „nem lehet a képzőkben a Mozartok és Beethovenek kombinált műveinek tanítását végcélül tűznünk, s nem lényeges szükség, hogy a tanítóképzőbeli növendékek minden instrumentumot ismerjenek.“

Ezekre megjegyzem a következőket: 1-ször mi sem tartjuk szükségesnek, hogy a növendék minden instrumentumot ismerjen; csak a hegedű, zongora (orgona és harmonium) kötelezett, a többit csak az tanulja, kinek kedve van hozzá. 2-szor szerintünk sem végcél a Mozartok és Beethovenek kombinált műveinek előadása, valamint a magyar népdalok tanulása sem, hanem csak eszköz a végcélnek (a minél nagyobb fokú zenei kiképzésnek) szolgálatában. Bizonyítja ezt zenetanítási tervünk is, mely szerint a heti 24 órából csak egyet fordítunk a karzenére. 3-szor igenis lehetséges az állami tanítóképzőkben is a növendékeket annyira vinni, hogy a kalocsaiakhoz hasonló zeneelőadást produkálhassanak, más szóval: lehet az állami tanítóképzőkben a zenetanítás színvonalát jóval magasabbra emelni, (és pedig más ismeretek és ügyességek hátránya nélkül,*) feltéve, hogy a zeneórákat 14-ről legalább 21-re emelik s hogy az állami tanítóképzők többjében eddig divatozott zenetanítási rendszerrel felhagynak s hajlandók figyelemre méltatni az általunk az ügy érdekében közölt zenetanítási eljárást, melynek köszönhetjük növendékeinknek Beér úr által nagyon magasnak tartott zeneügyességét. Ezt annál inkább merem állítani; mert meg vagyok győződve, hogy a mi növendékeink a május 19-én bemutatott ügyességhez képest a jövő tanév folytán még jelentékenyen fognak haladni. Ugyanis a most végzett III-ad éves növendékeink általában ügyeseb-

*) Az állami tanítóképzők többnyire internatussal bírván, sokkal kedvezőbb helyzetben vannak, mint mi, kiknek növendékei a városban szanaszét laknak. A bennlakó növendékek idejét jobban ki lehet használni a zenetanítás érdekében is, mint a kintlakókéét. Természetesen az is szükséges, hogy az igazgató kötelelességszerűleg buzdítsa a növendékeket a zenegyakorlására; mert ha kicsinylőleg nyilatkozik a zenéről illetve azt, mint szükségtelent tünteti fel, nincs az a zenetanár, ki eredményt tudna felmutatni.

bek a zenében a végzett IV-ed éveseknél; mert az előbbieket már egészen azon terv szerint voltak tanítva, melyet a „Tanítóképző“ múlt évi decemberi számában közölni szerencsém volt. Az a külön zenekar (mi vad bandának nevezzük, mert önkéntes vállalkozás útján cigányosan hegedül, midőn olykor-olykor egy kis időt szakíthat magának), mely cigányos zenéjével a zeneakadémiai hölgynövendékeket annyira föllelkesítette, hogy nem tarthatták magukat vissza a tánczraperdüléstől, kettő kivételével, csupa harmadéves növendékekből áll és pedig olyanokból is, kik zeneelőismeretek nélkül jöttek a képzőbe.

Ha Isten engedi, a jövő tanév folytán is a farsang utolsó napjaiban tartunk növendékeinkkel színi dal- és zeneelőadást; midőn bebizonyítandjuk, hogy a képzőbeli zenetanításnak elérhető magassága még a május 19-én bemutatott fokon is túl van. Szívesen látjuk azon előadásra Beér urat s minden érdeklődő kollegát, nem különben a tanév végén tartandó vizsgálatokra is, midőn tapasztalni fogják, hogy növendékeink nem csak hegedülnek, mint Beér úr véli, hanem minden, a képző számára előírt ismeretágra és ügyességben tanulnak és tudnak annyit, hogy a méltányos igényt s az összehasonlítást kiállhatják.

Végre, mi Beér úrnak azon kérdését illeti, hogy növendékeink zeneelőadása megfelelt-e a képzőintézet-i zenetanítás igazi céljának, mely kérdésre ő azt mondja, hogy: „bizonyára nem,“ mert szerinte a képzőbeli zenetanítás lényege az, hogy „a növendék képes legyen a népiskolában az éneket helyes módszerrel tanítani; mert a mi zenetanításunk célját a népiskolában éri el,“ a következőket jegyzem meg: 1-ször igen-igen sajnáljuk, hogy Beér urat május 19-én este 7 órakor hiába vártuk a tanyán, hol a közös megállapodáshoz képest növendékeink egyenkint lettek volna a zenéből megvizsgálandók, midőn természetesen alkalma lett volna Beér úrnak arról is meggyőződnie, hogy vajjon növendékeink az általa a képzőbeli zenetanítás lényeges céljául feltüntetett ügyességgel is bírnak-e. 2-szor igaza van Beér úrnak, midőn állítja, hogy „zenetanításunk végcélját a népiskolában éri el,“ de nagyon téved, midőn a zenetanításnak általunk bemutatott mértékét nemcsak túlságosnak és elérhetetlennek, hanem szükségtelennek is tartja. Mert tény az, hogy minél ügyesebb zenész a tanító, a népiskolai énekoktatást annál több eredménnyel fogja vezethetni. Továbbá az is tény, hogy a tanítóképzőből kikerült növendék csak azon esetben fogja magát a zenében tovább gyakorolni, ha annyira jutott a képzőben, hogy saját zenéjében képes gyönyörködni; ellenkező esetben, s ezt a minden napi tapasztalás is bizonyítja, elhanyagolja a zenét s csakhamar elfelejti azt a keveset, mit tanult. Azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ma már csaknem mindenütt van arra alkalom, hogy a tanító zenetanítással valamit kereshessen magának s hogy erre a tanító nagyon is rá van szorúlva. A zeneértő tanító előtt megnyílnak az úgynevezett jobb házak ajtai (melyek különben a legderekabb tanítók előtt is többnyire csukva maradnak) s így a tanítónak alkalma nyílik magát a befolyásos körökben megkedveltetni, és számos esetben még a tanítói állás jobb java-

dalmazását is kimuzsikálni. S ha lehet, egyebekben való hátrány nélkül (s hogy lehet, itt vagyunk mi kalocsaiak élő példáknak) a növendékeket magasabb zenei kiképzésben részesíteni; ugyan helytelenül cselekedénk, ha azt nem tennők.

Tekintve a zenének kulturális hatását s azt, hogy a szegény tanító helyzetének javítására szolgál igen számos esetben, feltéve, de meg nem engedve, hogy a mostaninál nagyobb zenei kiképzés csak úgy lenne eszközölhető, hogy a növendékek a képzőnek egyik-másik elméleti tárgyából kevesebbet végezzenek, még akkor is amellett lennék, hogy a zenetanítás előnyére inkább egyéb tárgyak terjedelme korlátozassék.

Mócsy Antal.

Néhány szó az igazgatói záró jelentésekről.

A tanügyi kormányának egy újabb rendelete van előttünk, a melynek kihatása intézeteink beléletének fejlődésére kiszámíthatatlan lehet, ha a rendelet célszerűen hajtatik végre és a kormány nem fog az út közepén vagy éppen kezdetén megmaradni. Értjük itt a tanítóképző igazgatói zárójelentések szerkesztésére kiadott új miniszteri rendeletet Fájdalom! Lapunk szűk tere nem engedi, hogy behatóan foglalkozzunk ezen rendelettel és a vele szorosan összefüggő ügyekkel, azonban mivel az ügy igen fontos, kötelességet mulasztanánk, ha e rendeletnek megjelenését néhány legalább általános megjegyzéssel nem kísérnénk.

Közoktatásügyi kormányunknak egész az újabb időkig az általános iránynál fogva valamint az egész népoktatás, úgy a tanítóképzés ügye is mostoha gyermeke volt. Azt nem lehet mondani, mintha rendeletekben hiány lett volna, sőt régi intézkedései között sok olyat találunk, a mely képzőink általános fejlődésében nagy jelentőségre tett szert. A rendeleteket azonban többnyire a nagy általánosság, sőt mondhatni, bizonytalanság jellemezte, minél fogva az egyes intézetek vezető testületei azokat különbözőképpen magyarázván, a maguk körében különböző eljárásokat honosítottak meg. Az így természetszerűleg kifejlődött eltéréseket növelte az egységes felügyelet hiánya is.

Az autonómikus fejlődésnek meg volt az a haszna, hogy mind-egyik tanítóképző-intézet szabadon alkalmazkodhatott a környék viszonyaihoz s oly irányban fejlesztette ki szervezetét, mint azt a vidéknek természeti viszonyai, a lakosság foglalkozása, nemzetisége, vallása s a népiskolák állapota megkívánták. Mi óhajtjuk azt, hogy tanítóképzőink bizonyos egységes terv szerint fejlesztessenek s egyiknek színvonala a másikéval egyenlő legyen, de elhibázottnak tartanók azt a politikát, a mely túlhajtaná az egységesítést s a részletekben is megkívánná az egyformaságot. Így például a bajai és znióváraljai tanítóképzőknek nemcsak a felszerelésben kell különbözniök, hanem az ifjúság oktatásában és nevelésében elméleti és gyakorlati kiképzésében is más szempontok szerint kell eljárni az egyikben, mint a másikban; ugyanazon eszközökkel nem boldogúlna a bajai intézet, a melyek Znióváralján igen jól beválnak s megfordítva. Jól meg kell

tehat különböztetni az általános hiányokat az egyes intézetek különleges szükségleteitől és jól be kell tartani azon mértéket, a mely az egyes tényezőknek mint a felvételnél, tanképesítésnek, a tantervnek kiszabásánál az összes intézetekre általánosítható, s a melyen túllépve az egyes intézetek egyéni fejlődésének, különleges hivatásuk betöltésének feltételeit csak megrontanók.

Az észszerű eljáráshoz a kormány és mindazok részéről, kik tanítóképzőink ügyeinek vezetésébe befolyának, nemcsak helyes ítélet és bölcs belátás, hanem első sorban szükséges úgy az összes, mint az egyes képzőintézetek szükségleteinek, az általános hiányoknak és a specialis viszonyoknak alapos, a részletekre ható ismerete. E nélkül lehetetlen oly intézkedéseket tenni, a melyeknek igazi tartalma van s a melyeknek keresztültvitelére lehetséges és kívánatos; e nélkül kisebb-nagyon hibáktól, esetleg végzetes tévedésektől magunkat megóvni nehéz.

A tanítóképző-intézetek viszonyainak megismerésére eddig leginkább a miniszteri jelentések és az évi értesítők adatai szolgáltak. Ezek egyike sem nyújtott az ügyre nézve kielégítő felvilágosítást. A miniszteri jelentések a dolog természeténél fogva inkább csak az általános viszonyokkal foglalkoznak s az egyes intézetek működéséről vagy sehogy, vagy hézagosan tudósítanak. Mit szóljunk az intézetek évi értesítőiről? Ezek már azért sem felelhettek meg általánosan e célnak, mert az igazgatók tetszésére volt és van ma is bízva, hogy ilyet adjanak; minek következtében némelyik intézet mind-egyik évben értesített saját beléletről, némelyik pedig csak minden ötödik esztendőben, vagy ritkábban. A mi a kiadott értesítőket illeti, nem célunk most ezekről részletesen szólni, csak általánosan azt jegyezzük meg, hogy többnyire a szokásos statisztikai adatoknál egyebet alig tartalmaznak, hiányzik belőlük azon elem, a mely az illető intézetben pezsgő életről híven tanuskodnék. Hogy példát idézzek, egy éppen kezembe került értesítő (az 1888—89-ik isk. évről) tartalma a következő: bevezetésül szintelenül tudósít az iskolai év főbb eseményeiről. A tanári testületről nem szól egyebet, mint hogy azok neveit s az általuk előadott tantárgyakat és óráik számait elősorolja. Az intézeti és gyakorló iskolai növendékekről pedig közli azok neveit és a szokásos statisztikai adatokat; azután az osztály- és képesítő vizsgálatok sorrendjét és azok eredményét, a tankönyveket, az elvégzett tananyag helyett a hivatalos miniszteri tantervet (!) s függetlenül két miniszteri rendeletet. Az intézeti fegyvelemről, az oktatás eredményéről, hiányának okairól a növendékek gyakorlati kiképzéséről, a tanárok irodalmi működéséről, a közéletben való részvételéről, az iskolai épületről stb. említés sincs téve. El kell azonban ismernünk, hogy oly értesítőink is vannak, a melyek mindeme szempontokat is fejtegetik és őszintén, bátran elmondják a bajokat és ama hiányokat, a melyek az iskola működését hátráltatják. Ilyen azonban kevés van.

Értesítőink jelenleg tehát korántsem felelnek meg azon célnak, hogy általuk az egyes intézetek viszonyait és működését alaposan megismerjük. Az ügy azonban a június 5-én kiadott rendelet által neve-

zetes stádiumba jutott. A miniszter e rendeletében meghagyja, hogy az igazgatók a vezetésük alatt levő intézet viszonyairól és működéséről részletes jelentést tegyenek. E rendelet ismét bizonyítja, hogy a tanügyi kormány komolyan törekszik tanítóképzőink intenzív fejlesztésére s feladatát helyesen fogja fel, midőn intézkedéseit a tényleges viszonyok alapos megismerésével kezdi meg. A mi az útasítást illeti, szerencsés kézzel megalkotottnak tartjuk. Minden tényezőt, a mely a tanítóképzők beléletét mozgatja, minden körülményt, mely a külső és belső viszonyokat megvilágítja, felőlel s ezeket szerencsésen csoportosítja úgy, hogy ez útasítás szerint nem lesz nehéz az intézetek működéséről könnyen áttekinthető képet nyújtani és szerezeni. Helyes az, hogy az útasítás a nevelési és oktatási viszonyokat fontosságukhoz képest kiemeli, az egészről mintegy kidomborítja; helyes, hogy oly körülményekre is kiterjeszkedik, mint a tanárok közreműködése a megyei tanítótestületben s az intézet befolyása a környékre, a kikerült tanítók alkalmazás, működése. Valóban alig volna az útasításból elvenni s ahhoz tenni valónk s reméljük, hogy igazgatóink és tanári testületeink nagy gonddal szerkesztett munkálataik által támogatni fogják a kormányt intencióiban annyivalinkább, mert a felterjesztésben kifejezendő hiányoktól és kívánságoktól valószínűleg lényegesen fognak függeni a kormánynak, úgy az összesre, mint az illető tanítóképzőre vonatkozó intézkedései.

Mindazáltal azt hisszük, hogy bármily pontosan hajtatik is végre a rendelet, csak egy irányban fog az ügynek, habár jelentékeny, szolgálatot tenni. Kívánjuk, hogy az útasítás szerint készült jelentések a bizalmas rész elhagyásával nyilvánossákká tétessenek. A tanintézetekre vonatkozó adatok az egész világon mindenütt a nyilvánosság elé tartoznak, hogy a közönség ez által ellenőrzését gyakorolhassa, a hozzáértők pedig az adatokból az intézetek fejlesztésére vonatkozólag következtetéseiket levonhassák, az egy téren működők egymás munkáját megismerjék s abból tanuljanak. E kívánalmak tanítóképzőinkre nézve még fokozottabb mértékben fennállanak, mint más tanintézetekre nézve. Köztudomású dolog, hogy egyesületeink létrejöttét ama szükségérzet is elősegítette, hogy egymás működését megismerjük. E lapnak programjában is lényeges pont gyanánt szerepel az említett cél.)*

A közgyűlési tárgyalásoknál is éreztük a szükséges adatok hiányát. Az egyesületnek jelenlegi munkálatánál, a tanterv készítésénél, ha csak nem akarunk sötétben tapogatózni okvetetlen meg kell ismerkednünk az egyes tanítóképzők viszonyaival, hogy azokból az általános szükségleteket generalizálhassuk. A hivatalos felterjesztések tehát

*) Lásd a múlt évfolyam első számának 4-ik lapját. Az itt közölt tervezet ugyan a szerkesztő neve alatt jelent meg, de tényleg az elmúlt évfolyamok cikkei az értesítők, magán értekezések és nyilvános ülések tárgyalásai alapján készült s a tanári testületek által helyben hagyatott, tehát mintegy a közérzület kifejezésének tekinthető. Ebben ugyanazon eszme van körvonalozva, a mely a miniszteri rendeletben is foglaltatik. Nem keressük, hogy véletlen-e ezen összetalálkozás vagy nem, csupán ennek dokumentálása végett említjük fel a tervezetet, hogy a kormány csak a közvéleménynek fog eleget tenni ezen jelentések nyilvánosságra hozatala által. Szerk.

csak akkor fogják céljukat teljesen elérni, ha az azokban foglalt becses adatok nemcsak a kormány, hanem mindnyájunk tudomására jutnak.

Meg kell említenem, hogy ez ügyben több fővárosi és vidéki kartárssal értekeztem és a nyilvánosságra hozatalnak leginkább két módját hozták szóba; az egyik az, hogy a beküldött jelentéseket a kormány maga közölné akár egy külön könyv alakjában, vagy lapunk, a Magyar Tanítóképző, útján; a másik mód szerint a felterjesztéseket az illető igazgatóságok nyomatnáki és értesítő alakjában küldenék a kormányhoz és a tanítóképző intézetekhez. Ezen utóbbi mód jobb volna azért, mert az igazgatóságok úgy sem vonhatják ki magukat teljesen azon kötelezettség alól, hogy értesítőket készítsenek s valóban az új miniszteri rendelet olybá is tekinthető mint a legczélszerűbb tervezet az értesítők számára. Lehetne talán ezt oly közvetítő módosítással elfogadni, hogy az egyes állami intézetek értesítői egy helyen, a középpontban, rendeztetnének sajtó alá s így egy könyvet képezne az egész, a melyben azonban az egyes jelentések egymástól teljesen önállóak volnának s azoktól az egyes állami igazgatóságok esetleg külön lenyomatokat készíttetvén, külön értesítők birtokába is juthatnának. Hogy melyik volna ezen módok közül a legjobb, nyílt kérdés. Czélszerű volna, ha mások is hozzá szólnának a dologhoz s egyesületünk választmánya is tárgyalván azt, javaslatot terjesztene fel ez ügyben a minisztériumhoz.

A záró jelentésekről még egy kívánságunkat fejezzük ki, a mely csak a készítésére vonatkozik. A rendelet a jelentés készítését, nem úgy mint eddig történt, az igazgató-tanácsra, hanem az igazgatóra bízta. Ez helyes, mert a többnyire laikusokból álló igazgató-tanács nem lehet hivatott a szakértelmet kívánó munkára, legalább koránt sem annyira, mint az igazgató és a tanári testület; az igazgató-tanácsnak nem hivatása az intézet vezetése, legfeljebb ellenőrzése, s így annak dolgaiba nincs, nemis lehet annyira beavatva, mint az igazgató és tanári testület; az intézet vezetéseért az igazgató és nem az igazgató-tanács felelős. Kívánatos azonban, hogy az igazgató annak elkészítésénél kellőképpen igénybe vegye a tanári testület segítségét. Nem csak az alkotmányosság elvénél fogva szükséges ez, hanem a munkálat minél nagyobb tökéletessége és kimerítő volta érdekében. Az útasítás szelleme hozza magával, hogy a benne foglalt pontok nagyobb része tárgyaltsáék a tanári testület által s a szaktanárok véleménye az őket illető ügyekben írásban is kikeressék. Ez annyira természetes, hogy bővebb megokolása fölösleges s csakis azért említjük fel, mert a rendelet a bevezető általános részben azt szóval sem említi, s a részletes útasításokban is csupán egy helyen (az „intézet állapotáról“ szóló rész 6-ik pontjában) kívánja a tanszerekre nézve a tanári testületet meghallgatni, pedig a többinél s különösen a fegyelmi és oktatási résznél sem nélkülözhető a tanári testület véleménye. Mi ugyan nem tartanók fölöslegesnek ezen szempontnak a rendeletben való megemlítését, de megengedjük azt, hogy a rendelet azért mellőzte, mert magától értendőnek tartotta.

Vége: a záró jelentés elkészítése nem csekély munkát fog okozni a tanári testületnek s különösen az igazgatónak s évről-évre

végezven az utmutatás szerinti jelentést. kénytelen volna többnyire ugyanazokat mondani. Czélszerű volna tehát úgy intézkedni, hogy minden 5-ik esztendőben nyújtassék az intézetek működéséről kimerítő kép, a közben eső években pedig csak a jelentékenyebb változások irasnak le.

N É P O K T A T Á S.

Felhívás a hazai tanító-egyesületek és tantestületekhez.

A „Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága“, a IV. egyetemes tanítógyűléstől nyert megbízatásához híven, egyik legfőbb kötelességének ismeri, hogy az egyetemes tanítógyűlés határozatainak — a mennyire hatáskörében áll — érvényt szervezzen, a hazai tanítóság között az egyetértést megteremtse s azt ébren tartsa, a hazai népoktatás ügyét fejlesztse és a tanítók érdekeit is előmozdítsa.

Az egyetemes gyűlésnek megoldásra váró határozatai közül egyik legfontosabb az, hogy a magyarországi tanítók szolgálati viszonya szabályoztassék. Nagyonfontosságú kérdés ez, melynek sikeres megoldása nagy körültekintést, mélyreható megfontolást kíván. Az „Országos Bizottság“ igazgató-tanácsa f. évi pünkösdi napján tartott ülésén foglalkozott e kérdéssel s Peres Sándor tagtársunk javaslatát tárgyalási alapul elfogadván, abban állapodott meg, hogy e kérdést a f. évi Szt.-István nap körül tartandó országos bizottsági nagygyűlésen fogja megvitatni; előbb azonban meghallgatja e kérdésben is a hazai tanító-egyesületek és tantestületek véleményét, hogy a jelzett nagygyűlés annál érdemlegesebb határozatot hozhasson.

Második tárgya lesz a f. évi augusztus havában tartandó országos bizottsági nagygyűlésnek egy „Tanítókat vizsgáló és képesítő országos bizottság“ alakítása iránt teendő javaslat elkészítése. Nem a tanítóképzés jogainak szabályozását akarjuk, hanem azt, hogy a tanítói oklevelek adása ezentúl a tanítóképző intézetek mellett szervezendő „országos bizottság“ által történjék.

A tanítói nyugdíj-törvény revíziója előkészítve, az erre vonatkozó javaslat készen van ugyan, de annak tárgyalása — értesülésünk szerint — csak ez év vége felé kerül az országgyűlés napirendjére. Sajnos, előre látható, hogy nem fog e törvény a tanítóság méltányos igényeinek minden tekintetben megfelelőleg módosíttatni; a nyugdíj jogosultságra való idő aligha fog 40 évről 30-ra, még csak 35-re is leszállíttatni. Arra kell tehát törekednünk, hogy 40 évi szolgálat után legalább teljes fizetéssel nyugdíjaztassuk. Ez a kérdés is egyik tárgya lesz augusztus havi nagygyűlésünknek.

A magyar törvényhozó testület, sőt az egész nemzet, épen most foglalkozik a megyei közigazgatásnak újjászervezésével. Összefüggésben van e törvényjavaslat a népoktatás ügyével s a néptanítók érdekeivel is. Országos bizottságunk igazgató-tanácsa tanulmányozás tár-

gyává tevén e kérdést, végleges határozat hozatal végett az augusztus havi nagygyűlés napirendjére tűzte ki ezt is.

E szerint a f. évi augusztus havában Budapesten (később meghatározandó helyen és napon) tartandó országos bizottsági nagygyűlésünk tárgyai lesznek a következők:

1. A tanítók szolgálati viszonyainak szabályozása (tanítói pragmatika). — Előadó: Peres Sándor, Losonczi.

2. Tanítókat vizsgáló (illetve képesítő) országos bizottságok szervezése. — Előadó: Faluvégi Albert, Zilahról.

3. A tanítói nyugdíj-törvény revíziója. — Előadó: Sziklay P. Gyula, Sz.-Fehérvárról.

4. A közigazgatási törvény s a népoktatás. — Előadó: Dr. Bokor József, Budapestről.

Tájékoztató cikkeket — a jelzett kérdésekre vonatkozólag — bizottságunk egyes tagjai fognak írni és szaklapjainkban közölni.

Bizalommal kérjük hazánk tanítóegyesületeit és tantestületeit, hogy a nevezett kérdéseket legközelebb tartandó köz- avagy választmányi és köri gyűléseiken tárgyalni, s hozott határozataikat rövid pontokba foglalva az „Országos Bizottság“ titkárához (Koncsek Lajos főv. tanítóhoz, Budapest, II. ker. retek-utca 49. sz.) legkésőbb f. évi augusztus hó 10-ig beküldeni szíveskedjenek.

Alapszabályaink szerint az „Országos Bizottság“ Szt.-István napi nagygyűlésén a rendes tagokon kívül tanácskozási és szavazati joggal bírnak a hazai tanító-egyesületek és tantestületek képviselői is, kiket ezen gyűlésünkre ezennel meghívunk; sőt szívesen látjuk azon többi kartársainkat, valamint a tanügybarátokat is.

Egyetértő, közös és buzgó munkálkodásra kérve fel minden ügyfelünket, hazafias üdvözléssel és kartársi szeretettel vagyunk

Budapesten, 1891. évi május hó 25-én

a „Magyarországi Tanítók Országos Bizottsága“ nevében:

Lakits Vendel,
elnök.

Koncsek Lajos,
titkár.

„Népiskoláink gyorsabb fejlesztése.“

Ily cím alatt hagyta el a sajtót egy könyv (írta dr. Weckerle László tanfelügyelő), a mely a napi és szaklapjában élénk beszéd tárgya volt. A tanügyi lapok közül különösen részletesen foglalkozott vele (és elítélte) a nagyszombati „Kalauz“. A tanítóképző-intézeti tanárok lapja is hozott már róla ismertetést (III. füzet 168. lap). Ez ismertetést tárgyilagosan van megírva és néhány helyes megjegyzést is tartalmaz, de nézetem szerint mégsem gyakorolja azt a kritikát, a melyet e mű tartalmánál, irányánál, hangjánál fogva kihív. Mindig méltó a szakemberek, sőt a nagy közönség figyelmére is az olyan mű, a mely a népiskolával foglalkozik, még inkább méltó a megvitatásra, ha e mű a népiskolai ügynek egyik legaktualisabb részét, a szakfelügyeletet tárgyalja. Ne térjünk hát még felette napirendre! Engedtessek meg nekem is, hogy hozzászóljak az e műben foglalt nézetekhez. Teszem

ezt annyival inkább, mert a szóban forgó mű a szakismeretről kicsiny-
löleg nyilatkozik; a tanítóképző tanárok lapjának pedig
természetes irányánál és helyzeténél fogva a szak-
ismeret kifejlesztésére és érvényesülésére kell töre-
kednie,*) sőt ezen a téren éppen az első sorban kell
küzdenie. Nem végzek tehát talán felesleges és e lap irányával ellen-
tétetes munkát, midőn én is hozzászólok e műhöz. Mielőtt azonban néze-
teimet kifejténém, szükségesnek tartom, hogy e műből néhány állítást
a tisztelt olvasó közönség emlékében felelevenítsek, részint ujonnan
idézzek.

Szerző mint ezt előszavában mondja, munkáját közvetlen meg-
figyelései alapján írta. E kijelentés könyvének csak első részére illik,
a többi részek elvont elmélkedések, melyeknek gyakorlati alkalmazását
csak kívánja a szerző.

A könyv első része a tanfelügyeletre vonatkozik s nem annyira
annak hiányait ismerteti, mint inkább szerzőnek erre vonatkozó elmél-
kedéseit s az iskolák „gyorsabb fejlesztése“ czéljából általa szükségesek-
nek vélt javaslatokat tartalmazza. E nézeteken azonban meglátszik, hogy
szerző az iskolai tanítást csak látásból ismeri. Ezért a szakképzettséget
fem méltányolja, hanem categorice kijelenti, hogy az iskolák „gyorsabb
fejlesztése“ szempontjából az azokat fejleszteni hivatott tanfelügyelőnek
szakismeretre szüksége nincs. Szerinte: „a tanfelügyelői qualificatio
csak oly képzelő tehetség szüleménye, mely a tanfelügyelő kulturalis
küldetésével még teljesen tisztában nincs (13. lap); mert a tanfelügye-
lőnek le és felfelé néha a legmagasabb körökig reprezentáló egyéniség-
nek kell lenni“ (14. lap). A népoktatás érdekében szervezni kell a
megye középponti kormányzatát „hogy legyen a tanfelügyelői iroda a
központ s annak legfőbb eszköze a tanítói havi jelentés“ (17. lap). „E
havi jelentések segélyével a tanfelügyelő mindenkor tájékozva lesz,
megyéje minden irányú és távolságú iskoláinak viszonyairól“ (20. lap).
„Az iskoláknak személyes látogatása az adott visz-
onyok között a tanfelügyelői tekintélynek mindenkor
ártalmára van.“ (26. l.) „Tanítóink a tanfelügyelői látog-
atás módja, rendszere és a dolog természetében gyö-
kerező felületessége miatt nem a legjobb vélemé-
nyel vannak mai nap a tanfelügyelőkről.“ (25. l.) „A tan-
felügyelők által teljesíteni szokott személyes iskolalátogatás azonkívül,
hogy egyrészt a tanfelügyelői tekintélynek és intézménynek határozott
kárára van, másrészt physikailag lehetetlen, de egészben véve fölös-
leges is.“ (27 l.) Ezért az iskolák látogatását a miniszter által kine-
vezendő iskola-látogatókra kell bízni s a tanfelügyelő ezeket látogassa
meg, ezeknek adjon utasítást. — Hogy miként gondolkozik az iskola
látogatáshoz szükségelt szakismeretről, arról eléggé tájékoztatnak e
sorok: „Minden pap pedig már a theologia pastoralis
alapján is a tanügy terén kétségtelenül szakember s
mégis épen a felekezeti iskoláknál tapasztalható, hogy azokban a

*) Egyik főfeladatunk.

közöny a rendtelenség és pangás feltűnő mértékben szerepelnek, míg az állami iskolákon ezen fogyatkozások a legcsekélyebb mértékben tapasztalhatók, mert a szakfelügyelőtől leginkább el vannak vonva.“ (33. l.) „A tanfelügyelői qualificatiót nem vizsga útján képezdei tanárok s egyetemi magántanárok segítségével, hanem az intéző férfiak közvetlen intézkedésére lehet kideríteni.“ (45. l.) „Különben nem nagy erőlködésbe kerülne bebizonyítani, hogy az olyan általános műveltségű férfiből, melyben a fentírott szellemi és jellemi kellékek megvannak, aránytalanul könnyebben válik szakember, mint válhatnék valaha azon tanítói szakemberből az ilyen munkára megtermett tanfelügyelő.“ Hogy a tanférfiak a tanfelügyelőknek szükséges több oldalú ismereteket megszerezni képesek volnának, azt kétségbe vonja. (47. l.) Eddig az első rész. Az ebben foglalt állítások oly merészek s az általános tapasztalatokkal oly szembe szökő ellentétben állanak, hogy csak nehezen bírom megállani, hogy észrevételeimet azonnal meg ne tegyem reájuk. Azonban, hogy a szerző iránt az objectiv méltánylat legszélsőbb határáig elmenjek, mielőtt saját nézeteimet kifejezném, ismertetni fogom szerzőnek teljes tanügyi „rendszerét“, melyből ki fog világítani a fennebbi állítások szükségszerű következménye e sajátos rendszerből.

A második rész a népiskolák szervezetével foglalkozik. Az ép oly merész mint eredeti állítások itt sem hiányoznak. A népiskolákról általánosságban azt állítja, hogy azok legnagyobb része a legprimitívebb állapotban tengődik, pedig mint mondja, az iskolák fentartására fordított összeg oly sok (?!), hogy ha azt behatóan terv- és czélszerűleg fölhasználjuk, Europa nyugatával egyenlő magaslatra jutnánk. Nem hiszi, hogy oly község léteznék, mely gyermekeinek kellő oktatásáról gondoskodni nem tudna. (Tagadhatlanul ehhez erős hit kell!). Az iskolákat azzal lehet a kívánt magaslatra emelni, ha az iskolaszékek elnökei a tanfelügyelőhöz az iskolákról havonként jelentéseket küldenek, továbbá ha a főszolgabíró, járási orvos köteleztetnek, hogy az iskolák rendőri állapotáról, egészségügyi viszonyairól szinte állandó jelentéseket küldözgetnek. Az iskolaszéki tagok is iskolalátogatásaikról jegyzeteket vezessenek s szintén jelentéseket tegyenek. Szóval jelentések teendők le és fel minden irányban s e tömémentelen sok jelentéstől azonnal gyorsított fejlődésnek indulnak az iskolák. Elismeri ugyan, hogy a tanító is számba jön egy iskolánál, de az iskolaszéki elnök, ki a jelentéseket teszi a tanfelügyelőhöz, fontosabb személy. A tanítók anyagi helyzetéről így okoskodik: „Meggyőződésem, hogy a rendesen dotált s rendesen fizetett tanítói állomásokon a megélhetés feltételei teljesen megvannak. S van némi igazság azon felfogásban is, hogy a tanító ne legyen gazdag, (fölösleges aggodalom. Szerk.) mert különben szegény lesz az iskolája, minthogy a mily mértékben gazdagodik a tanító, azon mértékben tereltetik kizárólagos érdeklődése az iskolától“ (128. l.). A tanítói hivatás meg van mindenkiben, ki iskolába járt s tanítója oktatása iránt érdeklődött. (130.)

A könyv 3-ik részében a szerző elvont elmélkedésekkel az oktatás alapját s czélját, illetve a tantervet kívánja megállapítani. Fejte-

getései, melyekben több a homály mint éleselműség, sok tekintetben kifogásolhatók. Az eredmény pedig, melyhez ez úton eljut, a nevelés-terén rég meghaladott álláspont. Dilettantizmusát e terén elég világosan fejezi ki ezen óhajlásával: „Az oktatás hatása, benső fogantatja érdekében minden erővel azon kell lennünk, hogy az elemiekre legalkalmasabb tanalakok véglegesen megállapíttassanak. A mai népiskolák a nevelést mint ilyen teljesen elhanyagolják, sőt magukat nagy paedagogusoknak tartó emberektől hallottam, kik még ma nap is csak azt az elvet tartják jogosúlnak, hogy az oktatás képezi a nevelésnek alpháját és omegáját. — Számokban kifejezve az oktatás, mint eszköz, úgy áll a neveléshez vagyis a célhoz, mint áll körülbelül 1 a 10-hez“. (164. l.) Csak a felsőbb oktatóintézetekben tekinthetünk el a szorosabb értelemben vett neveléstől, míg az elemi iskolákban kizárólag csakis nevelés a célunk. (169. l.) „A nevelés az iskolázásnak az a nagyjelentőségű gyakorlati része, mely áll: 1. irányítás vagyis elméleti útmutatás, 2. példaadás, és 3. szoktatásból, mert a nevelésben benne van az egész oktatás, de az oktatásban nincsen benne az egész nevelés“. (172. l.) — „Az a rendszer, melyet magamnak a neveléstudomány kifejtése céljából *összeállítottam és alapul vettem*, az összes emberi tehetségeket három életcsoportra osztottan tárgyalja: az érzéki élet, a szellemi élet és a kedélyi élet megkülönböztetésével, melyek egyúttal a nevelést is érzéki (testi) szellemi és kedélyi nevelésre osztva ennek alapjait képezik.“ (173. l.)

Nem szükség tovább követnünk szerző művét, hogy azt egészben ismerjük. Ő hűen követi programját, melyhez mintegy függelékül még egy (4-ik) részt csatol „Az Isten valóságának bizonyításáról“ — mely az előbbi részekkel azonban nincs összefüggésben. A helyett, hogy szerzőt ide is követnénk, elmondjuk nézetünket a főbb gondolatokban hűen követett műről.

Az elemi oktatás methodikája ma a fejlődöttségnek oly magas fokán áll, hogy annak elsajátításához évek kelljenek, és e methodika bár minden részében lélektani törvényeken alapszik, oly sajátos, hogy a ki azzal behatóan nem foglalkozik, az meg sem érti. Wekerlének minden sora és betűje arról tesz tanúságot, hogy ő sokat gondolkodott, de nem tanulmányozott oly behatóan, hogy a tanítás lényegébe hatoljon. Valószínű, hogy mint encyclopaedicus műveltséggel bíró egyén, saját értelmi magaslatáról kicsinyelte az elemi oktatást s nem tartotta érdemesnek, hogy azt tanulmányozza. E helyett a látottakat saját felfogása szerint magyarázta s azokra képzeletben egy egész nevelési rendszert alkotott magának, s ennek mérlegét alkalmazta a létező viszonyokra. Mint erős meggyőződésű férfiúnak, ki saját rendszerének helyességétől át volt hatva, elég erkölcsi bátorsága is volt a rendszeréből szükségszerűleg kifolyó consequentiákat ki is mondani. Innét magyarázható csak a szakismeretnek azon kicsinylése, sőt megvetése, mely könyvében több helyütt is leplezetlenül nyilatkozik. Az ő rendszerének szempontjából ennek nincs s nem is lehet érteke. Mint tanfelügyelő teljesen átérzi ugyan azon ferde helyzetet, melybe tanítóival iskoláival szemben

jutott, s egész naivul kifejezést is ad annak, midőn kimondja: hogy a tanfelügyelői iskolalátogatások a tanfelügyelői tekintélynek kárára vannak, azonban a helyett, hogy a hibát ott keresné, hol az van, t. i. a tanfelügyelő személyében, levonja elméletéből a következtetést, hogy az iskolalátogatásokat ne a tanfelügyelő teljesítse, hanem az e célra kinevezett miniszteri iskolalátogatók. Az nem jut eszébe egy pillanatra sem, hogy ha egy püspök egyházi látogatást tenne, vagy egy tábornok hadi szemlét tartana a nélkül, hogy az egyházi teendőket vagy a hadászatot értené, az ő látogatásuk is kárára válnék a püspöki vagy tábornoki tekintélynek, mert a vezetőkben látható fogyatkozások sokkal kirívóbbak s mindig nagyobb beszámítás alá esnek mint a vezetettek hibái; már pedig egyetlen szó vagy nyilatkozat elárulja a szakember előtt a vezetőnek, vagy mondjuk, felügyelőnek tájékozatlanságát. És midőn a szerző az iskolalátogatásokat iskolalátogatókra kívánja bízni, megfedkezük egyről: hogy a tanfelügyeletnek, mint minden vezetésnek, egyedüli létjoga az általa felügyelt intézmény fejlesztésében gyökerezik. Ezt pedig nem lehet bürokratikus úton jelentésekkel végezni, mint ezt ő javasolja. Ennek egyedüli módja az, hogy a tanfelügyelő ott, a hol hibát lát a tanításban, rögtön a helyszínén mutassa meg maga, hogyan kell azt jobban csinálni, vagy tudjon a tanítónak meggyőző útmutatást adni, a mit csak oly tanfelügyelő tehet, kinek nem általános műveltsége, de szakismerete nagyobb mint a tanítóé. Mert az iskolák képző hatása nem az iskolaszéki elnökök havi jelentéseiben van, hol azt szerző keresi, hanem a tanító működésében s az iskola képző hatása egyedül és kizárólag csak a tanítás javításával fejleszthető, nem jelentésekkel.

Wekerlét az iskolákról, tanítókról és tanfelügyeletről ápolt hibás nézeteire saját kiképzelt nevelési rendszere vezette. Ha ő elvont elmékedések helyett, vagy azok mellett, fáradságot vett volna magának egy kis pedagógia tanulmányozásra, rá jött volna, hogy az az önalkotta rendszer közel egy század óta sutba van dobva.

A physiologia alapján művelt lélektan régen kimutatta, hogy nemcsak a lélek egységes, hanem valamennyi lelki tehetség is egy és ugyanazon kútforrásra vezethető vissza. A lelki világ különböző nyilvánulásai nem különböző s egymástól független tehetségek, hanem egy és ugyanazon tehetségnek különböző nyilvánulásai. Az összes lelki tehetségek az érzésen alapulnak, az érzés pedig a lelki képzeteket követi. Az ezen lélektani törvényen alapuló neveléstan pedig tisztába hozta, hogy külön értelmi és külön kedélyi nevelés nem indokolt, hogy a gyermekben az érzeteket s az ezekből fejlődő akaratot képzetek vagyis ismeretek nyújtásával lehet csak fejleszteni. Az a nevelés, mely a gyermek érzelmeinek fölízgatására, mondjuk, fölkorbácsolására épít s ez úton igyekszik a kedélyre hatni, pillanatnyi célokat elérhet ugyan, de ama másik lélektani törvény szerint, hogy a megszokott képzetek érzést többé nem keltenek, s ugyanazon képzetek, melyek, egykor fájdalmas érzetekkel jártak, megszokás esetén egészen ellenkező érzeteket fognak kelteni: kétségtelenné vált, hogy ezekkel a nevelő többet ront mint használ. Ezért ma már külön nevelésről és

külön oktatásról s még kevésbé külön értelmi és külön kedélyi nevelésről beszélni nem lehet. (? Szerk.) Hogy az egyoldalú szoktatásnak mily kevés értéke van oktatás nélkül, az eléggé látható abból, hogy a hülyéken vagy örülteken, kik nem képesek képzetek befogadására, mily keveset fog a szoktatás. De láthatja szerző saját tapasztalati körében is akár hányszor, hogy az anyának sírása visszatartja ugyan a milyen meghatott fiút valamely könnyelmű lépestől, de a mint a kedélyizgalom elmúlt, a fiú megint a régi kerékvágásban halad tovább. A gyermekben még nincs akaraterő, ezt pedig nem fegyelmezőssel, dorgálásokkal vagy szoktatással lehet a gyermekben kifejleszteni, hanem képzetek nyújtásával, vagyis ha a nevelés a gondolkodásra hat. Annak a fegyelmezésnek, mely nem az értelemre igyekszik hatni, hanem pillanatnyi fájdalmat okoz, mint p. az értelmetlen szülőknél a gyakori verés, csekély vagy semmi hatását láthatja szerző akárhányszor az életben. És megfordítva ki-ki tapasztalhatta saját magán, hogy egyetlen szó, mely megragadta az értelmet egy egész életre kiható fordulatot okozhat. Ezen elementáris igazság elöl különben szerző sem zárkozhatik el egészen s a nevelés és oktatás között tett helytelen megkülönböztetés dacára a 166. lapon azt mondja: „A nevelés célja mindenekelőtt azt követeli meg, hogy a gyermek az erkölcsi jót önállólag szabad elhatározásból válassza, mire azonban csakis az által válik képessé, ha oktatás és irányítás által értelmes belátása kifejlődik. — A ki azt tudja, miképen állíthatja azután, hogy az oktatás úgy viszonylik a neveléshez mint 1 a 10-hez, ez megfoghatatlan.

Ma már nem beszélhetünk külön oktatás és külön nevelésről, az oktatásnak szükségkép nevelésnek is kell lenni s mindenkor az is. De mivel a tanító nevelő oktatást teljesít, semmiképp sem állhat meg szerzőnek azon okoskodása sem, hogy a tanításra mindenki alkalmas, ki saját tanítójának oktatását némi figyelemmel kísérte.

És ezek után mindenki megalkothatja magának Wekerle művének értékéről az ítéletet.

Ha az abban hangoztatott elvek érvényesülnének, bizonyára a „gyorsfejlesztés“-sel ellenkező eredményt okoznának. S. K.

Az állami tanfelügyelet kérdéséhez.

A IV. egyetemes tanítógyűlés által választott Országos bizottság részéről fölterjesztett Emlékíratok legérdekesebb pontja mindenestre az, a mely az állami szakszerű tanfelügyeletről szól. Kifejezését látom én abban a modern kor követelményeinek: a szakszerűségnek, az iskola-felügyelet decentralisációjának és az adminisztratív hatáskör kiszélesítésének, vagyis ama három főkélléknek, a mely nélkül sikeres tanügyi kormányzást és ellenőrzést képzelniünk sem lehet.

A tanfelügyelői intézmény reformjára vonatkozólag az én eszményem, mióta csak e tárgyról gondolkodom, mindig az előbb említett három pontban koncentrálnódott, és most is az a meggyőződésem, hogy

a míg az állami tanügyi felügyelet teljesen szakemberek kezébe letéve nem lesz, a míg az iskolalátogatás kisebb kerületekre nem szorítkozik és a míg az ellenőrzés mellett a tanfelügyelőknek kellő rendelkezési és végrehajtási jogkör nem biztosíttatik: addig nagyobb haladást és kézzelfoghatóbb eredményt várunk nem igen lehet.

Nézeteim ámbátor a főbb elvekben az Emlékiratban foglaltakkal megegyeznek, azonban a részletek s a kivitel tekintetében nem egy pontban különböznek.

Lássuk mindjárt legelőször is a szakszerűség követelményét.

Az Emlékirat helyi, járási és megyei tanfelügyeletet kontemp-lál. A helyi tanfelügyeletet az igazgató-tanító gyakorolja, aki természetesen nem lehet más, mint okleveles tanító. Helyes. Ez ellen senki-nek nem lehet kifogása. De már azon megszorítást, hogy járási tanfelügyelőkké csupán csak tanítók volnának kinevezendők, és annál inkább azt a tervezetet, hogy jövőre a megyei tanfelügyelők egyedül „azon járási tanfelügyelők vagy iskolaigazgatók sorából nevezhetők ki, a kik az általános műveltség és külön szakvizsga letétele mellett, mint ilyenek legalább 10 évig gyakorlatilag működtek és ezen működésük ideje alatt az emberekkel élni tudás, föl- és lefelé igazságos és pontos eljárás tekintetében képességet tanúsítottak” — nem tartom egészen elfogadhatónak. Nem, mert ekkor ki lennének zárva mindazok a tanfér-fiak, a kik bár kellő szervező s adminisztráló képességgel és alapos pedagógiai ismerettel bírnak, de történetesen sohasem voltak tanítók, hanem tanárok. Én részemről a tanfelügyelőségre képesítő követel-ményeket, kiváltképen elemi tanítóink jelen előkészültsége tekintetbe vételével, annyira megszorítandónak, a mint azt az Emlékirat tervezi, nem óhajtánám, annyival inkább nem, mert a tanfelügyelő hatás-köre alatt nemcsak a népiskolák, hanem a polgári, felsőbb leány-, kereskedelmi és ipariskolák és a tanítóképző-intézetek is állanak, a mely utóbbi tanintézetek ellenőrzése és adminisztrációja minden bizony-nyal nemcsak sok gyakorlati, hanem magasabb fokú tudományos elő-képzettséget is követel. A néptanítók előtt mindenestre nyitva kell tartani az utat, hogy tanfelügyelők lehessenek, ha erre magukat érde-mesítették, ebből azonban még korántsem következik, hogy a tanügy más, felsőbb lépcsőjén álló tanfér-fiak, különösen pedig a polgári iskolai és tanítóképző-intézeti tanárok szint' így, sőt talán még inkább ne igényelhessék maguknak a tanfelügyelői állásra való előléptetést.

Szerény véleményeim szerint járási tanfelügyelőkké (vagy ha jobban tetszik: járási iskolatanfelügyelőkké) az érdemesebb népiskolai tanítók vagy igazgatók és a kitünőbb polgári iskolai tanárok volnának kinevezendők. A kinevezést azonban bizonyos szolgálati évekhez nem szeretném kötni, mert jóllehet a dolog természetéből már önként kö-vetkezik, hogy az ilyen állások betöltésére a fiatal, kezdő emberek kevésbé alkalmasak, de azért lehetnek kivételek is; lehetnek tanfér-fiak, a kik ámbátor nem szítták egy-két lustrumon át az iskola porát, de azért többet érnek, mint akárhány idősebb kollegájok.

A mi pedig a megyei tanfelügyelői állást illeti, úgy hiszem, hogy erre első sorban a legkompetensebbek a képzőintézetek igazgatói és

tanárai lennének, továbbá azok a járási tanfelügyelők, a kik egy országos bizottság előtt a tanfelügyelői vizsgálat követelményeinek eleget tettek. Eme vizsgálat kiállása után a jelöltek egyértékű oklevelet kapnának a képzőintézeti tanári diplomával. Ennek a vizsgálatnak tárgyát természetesen csak azok a szaktudományok és gyakorlati ismeretek képeznék, a melyek az iskolai felügyeletre és adminisztrációra kiválóképpn vonatkozással bírnak. Önként értetik, hogy a képzőintézeti tanár, vagy a ki a kép. tanári oklevelet már előlegesen megszerzte, a további vizsgálat alúl fel volna mentve.

E szerint tehát a képzőintézeti tanári oklevél vagy az ezzel egyértékű tanfelügyelői okmány birtokosának meg volna adva a lehetőség, hogy a megyei kir. tanfelügyelőségre aspirálhasson, azonban ennek is csak azon esetben, ha bizonyos évekig, mondjuk: 10 évig, akár mint képző-tanár, akár pedig mint elemi vagy polgári iskolai tanító és később mint járási iskolafelügyelő, gyakorlatilag működött és magát nemcsak „az emberekkel élni tudásban“ hanem a tanításban, a pedag. irodalomban s az iskolai adminisztrációban is kitüntette. E szerint nem volna lehetetlen, hogy bármely igyekvő elemi tanító vagy polg. iskolai tanár, ha járási iskolafelügyelő lehetett, a képzőintézeti tanári vagy a tanfelügyelői képesítő okmány megszerzése után idővel a megyei kir. tanfelügyelői állásra föl ne juthasson. A magas kormánynak azonban kétségkívül ekkor is jogában állana, hogy egyes kimagasló képesű, de képzőintézeti vagy tanfelügyelői oklevéllel nem rendelkező tanférfiakat a vizsgálat kötelezettsége alúl fölmentve, a megyék élére tanfelügyelőkké kinevezzék.

Ezzel összeköttetésben el nem mulaszthatom, hogy a képzőintézeti tanárképzés reformjáról is valamit ne szóljak, annyival inkább, mert ha elegendőnek tartjuk, hogy a képzőint. tanári diploma alakilag bárkit is a tanfelügyelőségre kvalifikáljon, akkor meg kell kívánnunk, hogy ennek az oklevélnek tulajdonosa mind ama tudományos, gyakorlati és adminisztratív ismeretekkel bírjon, a melyek nemcsak a képzőintézeti tanári katedra helyes betöltéséhez, hanem az iskolafelügyelethez és a tanügyi adminisztrációhoz is szükségesek.

A képzőintézeti tanárképzés jelenleg alig egyéb még a jószándékú kísérletezésnél s a kezdet kezdeténél. A képzés ügye okvetlenül tovább fejlesztendő és nagyobb figyelemmel részesítendő, mert azt a hazai összes népoktatás előbb vitele követeli. A képzőtanárnak mindenestre több elméleti és gyakorlati ismerettel kell ellátva lennie, mint a polgári iskolai tanítónak; de hogy ezt megszerezhesse, arra nagyon is kevésnek tartom azokat a módozatokat, a melyek mostanában a kiképzésnél alkalmazásba vétetnek. A képzőintézeti tanárjelöltnek a szaktárgyak alapos tudásán kívül mélyebb pszichologiai, logikai, ethikai, neveléstörténelmi, módszertani ismeretekre, több iskolaügyi s iskola szervezeti és több közigazgatási tudományra van szüksége, mint a mennyit a tanárképzés ez időszerinti keretében ő neki nyújtanak. A képzőintézeti tanárképzőnek egy önállólag szervezett, az elemi és polgári tanítóképző-intézetek fölött, bár ezekkel szerves összefüggésben álló felsőbb iskolának — akadémiának — kell lenni.

Csak ekkor mondhatjuk, hogy annak a diplomának az értéke, a melyet képzőintézeti tanári oklevélnek neveznek, egy fokkal sem áll alantabb a középiskolai tanári képesítésnél, hanem azzal teljesen egy színvonalat foglal el.)*

Az iskolafelügyelet megosztása (decentrálisációja) ama második kérdés, a melyről itt szólni akarok. A törvény kötelességévé tette a tanfelügyelőnek „a kerületében levő állami, községi, hitfelekezeti, társulati és magán alsó és felső népoktatási, úgyszintén a kiseddóvó összes intézeteket maga, vagy segéde, vagy az iskolalátogatásokkal ideiglenesen megbizottak által, minél gyakrabban, évenként azonban legalább egyszer meglátogatni, illetőleg meglátogattni s azokban a népoktatási törvény pontos végrehajtására felügyelni.“ És egy a 80-as években kiadott ministeri rendelet szintén meghagyta a tanfelügyelőnek, hogy a kerületükben levő iskolák állapotáról évente személyes meggyőződést szerezzenek. Tehát a törvényhozás és a ministeri rendelet inteniója is az volt, hogy a tanfelügyelő teendőinek súlypontja az iskolalátogatásokra essék.

Az állami közegek iskolalátogatásának eddigi hiányait a következő körülményekre vezethetjük vissza:

a) A tanfelügyelőt és segédjét a más fajta teendők annyira igénybe veszik, hogy a legjobb akarattal sem felelhetnek meg ellenőrzői feladatuknak.

b) Több tanfelügyelőnek a kerülete oly nagy, hogy három iskolaévben sem látogathat meg minden iskolát.

c) Az ideiglenes iskolalátogatók nem mindenütt felelnek meg a bennük helyezett bizalomnak, s ha meg is akarnának felelni, ritkán képesek erre, mert nagyobb részük nem szakember.

Arról, hogy a tanfelügyelőt az iskolalátogatásban mennyire hátráltatja a temérdek statisztika-készítés, továbbá az iskolai mulasztások ellenőrzése és a másféle irodai teendőknek, hivatalos levelezéseknek, ígatusoknak stb. véghetetlen sokasága, itt fölöslegesnek tartom beszélni, hiszen ismeri ezt a körülményt mindenki. A mi pedig az iskolalátogatásnak fennebb (b) pont alatt említett második akadályát illeti, legyen szabad egy hozzám legközvetlenebbül álló példára: Pestvármegyére hivatkoznom. Pestvármegyének, tudomás szerint, van egy tanfelügyelője és egy segédtanfelügyelője. Ha már most ez a két tanfelügyelő a törvényhatóság területén (Kecskemétet is beleértve) levő 584 iskolát, — a melyek közül 100 puszta iskola s a községektől többnyire jó távol fekszik, — továbbá a kiseddóvodákat, számszerint 34-et, végül a három elemi, 2 polgári és 1 ovóképző-intézetet, valamint a két szeretetházat és a 16 ipar-kereskedelmi alsóbbfokú iskolát, tehát mind azokat a népoktatási intézeteket és gyermekovó-helyeket, a melyek az 1889/90. évi statiszt. kimutatás szerint 1093 osztályban (teremben) vannak elhelyezve, meg akarná látogatni s ha egy-egy osztály megtekintésére legalább egy vagy két órát fordítana: akkor, bár szeptember hótól kezdve június végéig mindig útban volna, még

*) E cikk a „Paedagogium“ Emlékiratának megjelenése előtt iratott. Szerk.

sem felelhetne meg feladatának. Vegyük hozzá aztán, hogy a királyi tanfelügyelőnek az állami képzőintézetben tartandó fölvételi és képesítő-vizsgálatokon jelen kell lennie, a mely alkalmakkor az utazással együtt legalább is három-négy napja igénybe van véve; s vegyük hozzá azt is, hogy évente tizenkétszer a vármegyei és ugyanannyiszor a kecskeméti törvényhatósági közigazg. bizottság gyűlésein meg kell jelennie és így körülbelül egy hónapot másnemű hivatalos kötelességeinek teljesítésére kell fordítania. Igaz, hogy nem minden vármegye oly nagy, mint Pestmegye; de azért még a középnagyságú megyékben levő iskolák évenkénti meglátogatása sem lehetséges egyszerűen azért, mert nem jut rá idő. Így pld. a középnagyságúak sorában fölemlíthetjük Trencsénmegyét; ennek közel 400 tanintézete van és 479 tanterme; nyilván való, hogy 8—9 hónap alatt, a meddig a tanidő tart, mindezeket sorba járni és alaposan megvizsgálni nem lehet.

A fennebbiekből önként következik, hogy némely, különösen a főbb útvonalaktól vagy a községektől távolabb fekvő iskolák ritkán látják a tanfelügyelő urakat, sőt a gonosz nyelvek azt állítják, hogy nem egy olyan elemi tanintézet van hazánkban, a hova az alkotmányos aera óta még kir. tanfelügyelő a lábát be nem tette.

Nézetem szerint az iskolalátogatásnak nemcsak gyakorinak, hanem alaposnak is kell lennie. Alaposnak meg akkor mondható, ha szakember az, a ki a vizsgálatot teljesíti, és ha ez is nem futólagosan, hanem legalább két-két órán át van jelen egy-egy osztályban. Az ilyen iskolalátogatás aztán eredményes lehet mind a tanítóra, mind pedig általában véve a tanügyre nézve. Ekkor a tanfelügyelő meggyőződést szerezhet a tanítás sikeréről vagy sikertelenségéről és hasznos utasításokkal láthatja el a tanítót az ezután követendő eljárás tekintetéből. A futólagos betekintés az osztályokba alig ér valamit, még akkor is, ha szakember teszi azt.

Épp a fennebbi körülmények igazolják leginkább annak a szükségességét, hogy az állami tanfelügyelet decentralizáltassék, azaz hogy kisebb területekre osztassék fel. Ha minden járásnak, avagy minden 40—50 iskolának egy állandó iskolalátogatója volna, akkor ez évenként legalább kétszer fél-fél napot tölthetne az egyes osztályokban és alapos meggyőződést szerezhetne a tanítás eredményéről vagy eredménytelenségéről. Erre, tudom, akár hányan azt fogják mondani: tervnek szép ugyan, de nem kivihető abból az egyszerű okból, mert a járási iskolafelügyelet szervezése temérdek pénzbe kerülne, már pedig jelenleg a költség nem futja. Igaz, nem tagadom, hogy az új intézmény egy pár százezer forintot igénybe venne, de az is igaz, hogy a kiadás idővel busás kamatokat hozna, mert a népnevelés sokkal magasabb fokra emelkednék, mint a hogy manapság áll.

Azonban fogadjuk el a helyzetet úgy, a hogy van; mondjunk le jobb időnkig a járási iskolafelügyelő intézmény életbeléptetéséről s keressünk más módozatokat, a melyekkel a hiányon segíteni lehetne.

Én két ilyen ideiglenes módozatot ismerek. Egyik az volna, hogy minden községben a hhoz értő egyének teljesítenék az iskolaláto-

gatást, a kik e nemű teendőikért bizonyos utazási és napidíjat kapnának. A másik pedig abban állana, hogy a nagyobb vármegyék területén a törvényhatóság középpontjától távolabb eső községek számára állandó fizetéssel ellátott miniszteri megbizottak neveztetnének ki, a kiknek egyedüli teendőjük az iskolák látogatása lenne. Én a két módozat közül az utóbbit tartom helyesebbnek; mert a községenként megbizott szakértő iskolalátogatók, — többnyire papok, tanárok és tanítók, — más egyéb dolgaikkal lévén rendszeren elfoglalva, az iskolafelügyeletét mellékes dolognak tekintenék, holott a meghatározott fizetés élvezete mellett kinevezett szakférfiaknak egyedüli feladatuk az volna, hogy kerületük iskoláit látogassák. Egy oly nagyságú vármegyében, minő pld. Pestmegye, a középponttól távolabb eső vidékeken legalább is három ilyen miniszteri megbizott lenne szükséges, a középnagyságúakban meg egy vagy kettő. A kisebb megyékben jövőre is egymaga a tanfelügyelő teljesítené az iskolalátogatást. A miniszteri megbizottak évnegyedenként jelentést tennének a tanfelügyelőnek, és hivatalos működésükben emennek intézkedései szerint járnának el. Ekkor a jelenlegi miniszteri ideiglenes iskolalátogatói intézményt meg lehetne szüntetni s a helyi felügyeletet az igazgató-tanítókra és az iskolaszékre lehetne bízni. Valami nagy lendületet a tanügynek eddig sem adtak a tisztelt miniszteri ideiglenes iskolalátogató urak és így az ő hiányukat, úgy hiszem, nagyon kevés iskola érezné meg.

A segédtanfelügyelőket, a hol ilyenek vannak, mindenütt meg lehetne bízni a megye egyes részeire az állandó iskolalátogatással; helyüket a középpontban pótolhatná egy tollnok vagy irtok. Különbem nekem az a nézetem, hogy a segédtanfelügyelői intézmény jelen alakjában éppen nem felel meg a czélnek és így teljesen átalakítandó. Ezen állás betöltői ma alig egyebek, mint irodatisztek, a kiknek jóval kevesebb önálló hatáskörük és csekélyebb anyagi javadalmazásuk van, mint a képzőintézetek segédtanárainak.

A kir. tanfelügyelői intézmény reformjának harmadik és igen lényeges részét az intézkedő, illetőleg a végrehajtó hatáskör kiszélesítése képezi. Mindenki tudja, hogy a mostani szervezet mellett a kir. tanfelügyelő keze mennyire meg van kötve; mindenki előtt ismeretes, hogy a tanfelügyelőnek a legtöbb esetben mindig „tojástánczot kell járnia“, ha csak valamicskét is lendíteni akar megyéje iskoláztatási ügyén. Ez az állapot továbbra is így nem maradhat. A kormány tanügyi képviselőjét, a tanfelügyelőt, fel kell ruházni azzal a joggal, hogy egyes adminisztratív dolgokban a közigazgatási bizottság megkérdezése nélkül intézkedhessék és ki kell szélesíteni az ő hatáskörét a felekezeti iskolákra vonatkozólag is. Meg kell adni részére a hatalmat, hogy a hol szükségét látja, a községeket vagy felekezeteket új iskolák felállítására és a meglevők fölszerelésére kötelezhesse; továbbá, hogy a tanterület iskoláiban használatban levő tankönyveket és tanszereket felülbírálhassa, esetleg eltilthassa; valamint hogy az iskolákat a tanidő pontos betartására s a tanítói fizetés rendszeres kiszolgáltatására kötelezhesse; s hogy általában nemcsak az állami, községi, társulati és magán, hanem az autonóm hitfelekezeti iskolákban is a tanrendszer és az ok-

tatási módszer megállapításába befolyást gyakorolhasson. A tanfelügyelő hatásköre a tanítók alkalmazásánál is ki volna szélesbítendő, a mennyiben a tanítói választások, kivétel nélkül, csak az ő hozzájárulásával válhatnak érvényesekké.

A fennebbieken kívül föl kellene ruházni a tanfelügyelőt azzal a joggal, hogy bármely tanítót súlyos erkölcsi vétség, a gyermekekkel való durva bánásmód, nagyobb mérvű hanyagság, hazafiatlan eljárás és engedetlenség miatt ideiglenesen a saját felelősségére állásától függeszthessen és az ellen a közigazgatási bizottság útján fegyelmi eljárást indíthasson; úgy szinte meg kellene adni számára azt a jogot is, hogy törvényes rendeleteit a községi vagy a városi előljáróságokhoz közvetlenül intézhesse s emezeket a végrehajtásért felelőssé tehesse.

Ha mind ezek a kívánalmak, a melyek az adminisztráczióális hatáskör kitágítására vonatkoznak, teljesülésbe mennének, akkor bizonyára a tanfelügyelő külső tekintélye is nagyot emelkednék. És nem csalódom, ha azt mondom, hogy a tanfelügyelői intézmény oly gyakori fitymálásának egyik főoka éppen abban a körülményben rejlik, hogy most a hivatal viselőinek közvetlen intézkedése igen szűk határok közé van szorítva.

Fejtegetésemet nem zárhatom be a nélkül, hogy rá ne mutassak a tanfelügyelők legnagyobb részének jelenlegi csekély anyagi javadalmazására. Az előttem fekvő kimutatás szerint a királyi tanfelügyelőknek majdnem 80 százaléka évi 1400 frt fizetést és 300 frt lakbért élvez; a segédtanfelügyelők pedig éppen 800—1000 frt fizetést húznak. Igaz, hogy vannak mellékes (a laikus előtt látszólag jövedelemnek vehető) díjazások is a költségvetésbe fölvéve, minők pld. az utazási, irodai általányok s a díjnoktartási illetékek, azonban ezek mind olyan tételek, a melyek a hivatallal járó funkciók teljesítésére elkerülhetetlenül szükségesek és olykor éppen nem is elégségesek. Ha meggondoljuk, hogy a tanfelügyelő nemcsak az irodában tölti idejét, hanem akárhányszor reprezentál is; ha tekintetbe vesszük, hogy ő neki a társadalomban előkelő pozíciót kell elfoglalnia és nem egyszer olyan költségeket tennie, a melyek alúl más hivatalnok fel van mentve: akkor valóban nagyon, de nagyon vékony anyagi javadalmazásnak fog előttünk a jelenlegi 1400 frt törzsfizetés feltűnni. Ne csodálkozzunk, ha a mostani körülmények között a képzőintézeti igazgatók és rendes tanárok előtt már éppen nem keresett állás a királyi tanfelügyelőség, mert emezeknek törzsfizetése a quinquennalisokkal együtt felül haladja a tanfelügyelő renumerációját. Pedig éppen arra kellene alkalmat nyújtani, hogy a képzőintézetek jelesebb tanfériai előtt a tanfelügyelőség anyagi előnyök tekintetéből is gradus ad parnassumnak tűnjék föl. Adjuk hozzá aztán a fennebbiekhöz, hogy a királyi tanfelügyelőknek 40 évig kell szolgálniok, hogy teljes nyugdíjat kapjanak, holott az állami képzők tanárai 30 évi működés után törzsfizetésük és pótlékaik élvezete mellett nyugalmba vonulhatnak.

Ohajtandó volna tehát, hogy a királyi tanfelügyelők méltányos fizetésfölemelésben részesíttetnének és e mellett az ötödéves pótlékok számukra is engedélyeztetnének. Kívánatos lenne, hogy a szolgálati

idő, épp úgy mint az állami tanároknál, a tanfelügyelők részére is 30 évben állapíttatnék meg, annival inkább, mert remélhetőleg jövőre csak tanférfiak fogják a tanfelügyelői állásokat betölteni.

Zajzon Dénes.

I R O D A L O M.

Könyvismertetések.

Népiskolai módszertan. Dr. Dittes Frigyes után *Gyertyánfy István* és *Dr. Kiss Áron*. Harmadik kiadás. Budapest, 1891. Dobrowsky és Franke.

Ezen 14 nyomtatott ívre terjedő kézikönyv már első kiadásában is kiemelkedett többi tanítóképző-intézeti könyveink közül; szerzők aztán később a második és a jelen harmadik kiadás alkalmával mind-egyre javították azt, oly annyira, hogy művüknek ez a harmadik kiadása bizvást oda állítható a hasonnemű legjelesebb német könyvek mellé. Gyertyánfy és Kiss módszertana, a mely az első kiadásban sem volt Dittes művének egyszerű fordítása avagy átdolgozása, ma már annyira önálló, hogy szerzők nem csupán csak maguk ellen vétkeznek, a midőn a minden ízében önálló magyar művet Dittes német szerző nevével hozzák szorosabb kapcsolatba, hanem Dittes ellen is.

A Gyertyánfy Kiss-féle „Népiskolai módszertan“ két szakaszra oszlik. Az első szakaszban az általános oktatás-tant megelőzőleg három czikkben a népiskola kifejlődésének történeti áttekintésén kívül szólnak a szerzők a népiskola általános feladatáról és a magyarországi népiskolák jelenlegi helyzetéről. A könyv második szakasza a népiskolai tantárgyak módszertanát foglalja magában.

Az általános oktatástani részben a legjobbak és a legértékesebbek az oktatástani szabályokat magyarázó fejezetek, a leggyengébbek pedig a tanalakok ismertetésével foglalkozó czikkek. Véleményem szerint szerzők nem cselekedtek helyesen, hogy a kikérdező tanalak mellett nem tárgyalták a kellő részletességgel és alaposzággal a kifejtő vagyis a heuristikai tanalakot, a mely nem csak, hogy igen fontos, hanem felette nehéz is. A kifejtő tanalakon kívül még a deiktikus vagy a megmutató vagyis az utánoztató tanalakról is részletesebben kellett volna a szerzőknek szólniok.

A könyv második szakasza, a mely az egyes tantárgyak módszertanát foglalja magában, a könyv első részénél sokkal értékesebb. Szerzők a módszertan történetére vonatkozó ismeretkörnek valóságos hangya-szorgalommal összegyűjtött gazdag kincstárából minden egyes tantárgyra nézve előadják a módszer fejlődésének rövid áttekintését és aztán azt a módszert, a melyet az egyes tantárgyakra nézve jelenleg a legjelesebb szakférfiak követésre méltónak ítéltek; közölnek továbbá még egyes tanítási tervezeteket és felsorolják végül az egyes tantárgyak körében használható kézi és vezér-könyveket.

A könyv második szakaszában csak egy fölösleges részt találtam, nevezetesen „A keresztyén vallástánítás“ módszertanának a fejezetét, a melyek már csak azért is bizvást elhagyhattak volna

szerzők a közös használatra szánt könyvből, mert nálunk még azt állami tanítóképző-intézetekben is a vallásitanítás módszerét az egyes hitfelekezetek hitoktatói tartoznak a saját hitfelekezeti hatóságaik által megállapított tanterv szerint előadni.

Eltekintve a fentebb kifejezett óhajtásoktól, illetőleg figyelembe veendő megjegyzésektől, én a Gyertyánfy és Kiss által irt „Népiskolai módszertant“ a legjelesebb tanítóképző intézeti tankönyvek egyikéül ismerem el. A mű még a nyelvezetet tekintve is megüti a mértéket.

—é—y.

Önképzésünk akadályai. Tanulmány. Irta *Dreiszigler Ferencz.*

A tanítói állás átérzett nyomorúsága és a társadalom részéről tapasztalt lenézés birták a szerzőt, ki maga is néptanító, e tanulmány megírására. A létező bajok okát a tanítóképzésben és tanfelügyelet hiányosságában keresi. A tanítóképzést fogyatékosnak sőt hibásnak mondja, minek egyik oka, hogy a tanítóképzőkbe oly ifjakat is vesznek föl, kik a törvény követelte qualificatióval sem bírnak, s kiknek erkölcsi jellemük romlott és gyenge, s nincs hivatottságuk a tanítói pályára. Ez állapoton az előkészítő osztályokkal (praeparandiával) vélne segíthetni. Ezekben nyernék a növendékek a pedagógiai szakismeretek alapos felfogásához szükséges általános műveltséget. A képzők tantervét rossznak mondja s szerinte az 1868. előtti tanítóképzők jobb tanítókat adtak az életnek mint a mostaniak, s a 68-as évek előtti pedagógiai lapokat és tanítóértekezleteket szerinte szent lelkesedéstől sugárzó tűz jellemezte. A mai képzőintézetekben a szakismeret és kántóképzés el vannak hanyagolva, mivel a mostani négy évfolyamú tanítóképzők 106 óraszámából a pedagógiára csak 15 óra jut. „Mivel a régebbi tanítóképzők közelebb álltak a szakiskola eszméjéhez mint a maiak, azért jobb, szakértőbb, lelkesültebb tanítókat is adhattak az életnek.“ A tanítóképzőket szigorúan szakiskolákká kell átalakítani. A képzőintézeti tanárokkal sincs megelégedve s legkevésbé a közép- vagy polgári iskolákra képesített tanárokkal, mivel ezeknek nincs praxisuk. „A tanterv és ezen sokféle tanárság által (illetve miatt) a tanítóképző csak habarék“. A mai tanítóképző tanárok közül egyedül a lelkésztanárok felelnek meg legjobban ez állásnak, „mivel ezek tudományos és főleg már állásuknál fogva is vallásos, jellemerős és erkölcsös emberek“. És a mennyiben még ezek ellen is emelhető kifogás, s néhányat említ is, rögtön utána teszi: „Mentsen Isten attól, hogy tanítóképzésünk — és ezzel a népnevelés — az egyház keze alúl kivétessék, mert tudjuk, hogy ezzel a vallás-erkölcsi nevelés, a népnevelésnek ez a főntartó gerincoszlopa, nagyon is háttérbe szorulna. Legalább ezt bizonyítja az állam eddigi, bizony nagyon savanyú, nemcsak, hanem sokszor bizony mérges gyümölcsöt termő működése.“ A gyakorlati tanításnál helyteleníti, hogy sok tanítóképzőnek nincs gyakorlóiskolája, de azt, hogy ily tanítóképzőket csak a felekezetek tartanak fenn, nem említi; s azt kívánná, hogy minden egyes szaktanár a maga szakmájának módszerét is kezelje. A tanítók számára a következő elő-

léptetési fokozatot kívánna: igazgatótanító, körfelügyelő, megyei felügyelő s a közoktatási miniszterium népiskolai osztályának tisztviselői. Ezután főleg Regéczy ismert műve alapján a szakfelügyeletet kívánja s a nem szaktanfelügyelet hátrányait igyekszik feltüntetni: csakhogy Regéczynek alapos és objektív érveléseit egy csomó subjektív, fölületes, alaptalan ötlettel ereszti föl, minők pl. az is: „Ha a tanfelügyelők maguk is ették volna a sokszor csupán papíron meglevő 300 frtos tanítói kenyeret, nem tartanák erénynek ez ügyben (már mint a tanítói fizetés javításában) a hallgatást. Mert hogy e kérdés megoldása első sorban csakis a tanfelügyelőkön fordul meg, az önmagától értetődik.“

Ez szerzőnek nem annyira eredeti, mint elfogult eszme-menete. Az általa elmondottakat már mások alaposabb érveléssel s kevesebb elfogultsággal számtalanszor elmondták.

Hogy a tanítóképzésen van sok javítani való, azt maguk a képzőtanárok is hangoztatják s a szerző által javasolt praeparandiák eszméjével is régóta foglalkoznak a nélkül, hogy attól oly nagy sikereket várnának mint ő. Mert ahhoz, hogy e tanítóképzők vagy semináriumok kizárólag csak szakképzéssel foglalkozzanak, nem 2 évi hanem legalább 6—8 évi praeparandiákra volna szükség. Rövidebb idő alatt azt az általános műveltséget nem lehet megszerezni, a melyre egy tanítónak a gyakorlatban szüksége van. E mellett nagy kérdés, hogy a 4 éves kizárólagos szakoktatás előnyére válnék-e a tanügynek, mert chablon-szerűvé lenne s a tanítóban előlné azt, a mi benne legértékesebb, az individualitást.

Azt a vádat, hogy a 68 előtti tanítók jobbak voltak a mai tanítóknál, csak az hangoztatja, a ki nem tudja feledni azokat a boldog időket, mikor a lelkész a tanítót mindeneknek használhatta. Az újabb nemzedék szerencsére már csak a színpadok deszkáiról ismeri azokat a „rektorokat és kántorokat“, a kik bizony nem műveltségük és tanítói művészetük által lettek színpadi alakokká, s a kik Dreiszigernek oly nagyon tetszenek. A ki ezekben keresi a maga ideáljait, annak természetesen nem tetszhetnek az egyetemi képzettséggel bíró tanárok a képzőintézetekben, mert tény, hogy azok amolyan régi szabású kántorokat nem szeretnek s nem is akarnak nevelni.

Hogy a képzőkben ne egy ember kezében legyen a nevelés és módszertan, arra Kehr igen találó hasonlatot mondott azzal, hogy ez állapot olyan lenne, mintha a nyelvtan tanítását kivennénk a szaktanár kezéből s azt akarnánk, hogy minden tanár tanítson belőle valamit! Hogy minden tanár elemi, induktív methodussal adja elő tárgyát, és saját előadásával szemléltesse a helyes elemi tanítás módját, ezt kívánni teljesen megokolt volna; de hogy minden tanár külön tanítsa tantárgyának a módszerét, ezzel csak zavart idéznénk elő. Hogy a tanfelügyeletnél a szakértelem az első kellék, ez tagadhatatlan; de hogy akár a szakértelemmel bíró, akár az e nélkül működő tanfelügyelőktől függne a tanítók fizetése, ezt csakis a tanfelügyelői hatáskör felüli teljes tájékozatlanság mondatja szerzővel.

Sebesztha Károly.

Hevesmegye népoktatásügye 1889/90-ben. Összeállította: *Halász Ferencz* kir. tanfelügyelő.

Midőn a községek s törvényhatóságok élénk érdeklődése, áldozatkészsége s az állampolgárok művelődési vágya hovatovább kiterjedtebbé tesz a népoktatás fejlődését, ugyanakkor a közokt. kormány figyelemreméltó újításai s a kir. tanfelügyelőknek nem a képzelő tehetség segítségével írt, hanem a tényleges állapotokat feltüntető statisztikai, időszaki jelentései tájékoznak híven ama fokozatos és öntudatos haladásról, mely népoktatásunk legújabb aeráját jellemzi. A közig. bizottságokban felolvasott jelentések, azok szakszerű összeállítása s közzététele egyúttal tanúskodik a kir. tanfelügyelők buzgalmáról is, melylyel a tapasztalt hiányok orvoslása módját nemcsak felismerik, hanem miniszteriumnál, közigazgatási s felekezeti főhatóságoknál praktikus indítványokkal lépnek fel. Kitartó tevékenységök világot vet az ügy folyamára, egyszersmind a tanfelügyelői állásra fényt derít, annak tisztelget, elismerést szerez, mit eddig oly szűkmarkúlag osztogatott nekik az érdeklődő közvélemény.

Hevesmegye kir. tanfelügyelője, mint alább kitűnik, hivatását nem abban találja, hogy a felsőbb rendeleteket gépiesen végrehajtsa, hanem egyesek, községek, megye s az állam érdekeinek istápolása s a kezébe adott jogoknál fogva azok hatását egymásra utalja, az eszközöket csoportosítsa, szóval: elvei vannak, melyeknek keresztülvitele által építi fel hatáskörében a valódi nemzeti kultúra díszes épületét. Jelentésében legfontosabb népiskolai politikai kérdésünket fejtegeti: a felekezeti és községi hatóságokat s az államot, mint iskolafenntartókat s kellő óvatossággal ezek egymáshoz való viszonyait tárgyalja. Összes tevékenységének rügője, végcélja pedig azon nézete, hogy a magyarnak, mint államfenntartó elemnek főlényét biztosítsuk, tehát magyar fajunk erkölcsi, értelmi erejét mentől jobban kifejlesztjük s már az iskolában tekintettel legyünk a nép jövő életfoglalkozására; ily módon is hassunk a magyar faj közgazdasági helyzetének javítására, emelésére.

Buzdításul s megnyugvásul ismerteti a megye oktatásügyének kedvező oldalát, a kedvezőtlent pedig azon biztos reményben részletezi, hogy az érdekelt közig. bizottságot a továbbfejlesztésnek sikerül megnyernie.

Hevesmegyében tanköteles volt 41,222 (fiú 21,096, leány 20,126; r. kath. 36,204, helv. h. 2862, ág. ev. 73, izr. 2082) mind magyar. 1000 lakosra 196 tanköteles jut. Elemi, ismétlő és középiskolába járt 36,683, tehát ezerből 892, nem járt iskolába 4539.

A megye 117 községének mindenikében van iskola, összesen 192. Nem részesültek a gyermekek oktatásban 24 tanyán. Volt az iskolákban 297 tanterem, 42 tornatér s 121 faiskola. A tanítók száma 309, nem képesített 9, mind magyar. Az iskolák bevétele 239,173 frtot tett ki.

A tankötelesek rendes iskoláztatása s a szorgalomidőnek betar-

tása érdekében hozott 1888. évi megyei rendeletnek üdvös hatása lett; mert az isk. mulasztások száma nagyot csökkent annyira, hogy e megyében a tankötelezettség az országos átlagnál jóval kedvezőbben van érvényre juttatva. Igen helyesnek és sikeresnek bizonyult a közíg. bizottság által alkotott szabályzat azon rendelkezése is, hogy minden hó 15-ig beterjesztessenek az előző hónapi mulasztások s bírságolás foganatósítását igazoló isk. széki elnöki nyugták. A kir. tanfelügyelő erről nyilvántartást vezet s hónapról hónapra ellenőrzi az iskoláztatást.

Egerben és Gyöngyösön a „szegény gyermekeket segélyező egyesület“ gondoskodott az iskolás szegény gyermekek felruházásáról.

A közegészségügy azonban nem volt kedvező, mivel 34 községben kellett az iskolákat járványos betegségek (vörheny, kanyaró, hólyagos himlő, roncsoló torokgyulladás) miatt több-kevesebb időre hatóságilag bezárni.

A népiskolák kibővítése és szaporítása érdekében jelentékeny áldozatkészséget tanúsítottak úgy a polgári, mint az egyházi hatóságok; mostanában 43 állomás rendszeresítették; a közelebbi 3 év alatt 107,415 frtot fordítottak isk. építkezési költségekre és házvételre. E pontnál tárgyalja a felek. községi hatóságokat, mint isk. fenntartókat s azok viszonyát az államhoz. A megyében ugyanis 192 isk. közül 166 felekezeti. A népiskolai törvény s canonica visitatio rendelkezései szerint a tanfelügyelő közbenjárására minden polgári község elvállalta, illetve jogfolytonosságba helyezte a felekezeti iskola fenntartását; más helyeken pedig az 1876. VI. trvez. 30. §-a alapján állapított meg ugyan a költség behajtása, de sok iskolánál még sok a hiány a községek szegénysége miatt.

Az iskolák felekezeti jellege okadatolttá teszi, hogy a felekezeti iskolák anyagi ügyei a lehetőségig rendezve és biztosítva legyenek, mert akarva, nem akarva a felek. iskolákkal kell nagyrészen megoldanunk a népoktatás állami feladatait; ennek pedig alapfeltétele, hogy az iskolák fenntartása biztosítva legyen. E célból és országos szempontból H. F. kimondja azon fontos elvet, hogy e tekintetben a mai szervezetnél sokkal hatékonyabb intézkedés szükséges, még pedig oly irányban s ezt törvényileg óhajtáná kimondatni, hogy az állam, illetve a községek anyagi támogatásáért viszont a felek. iskolák teljesen biztosítsák a magyar állam érdekeit, s hogy a községek és az állam a nyújtott anyagi hozzájárulásért több befolyást nyerjenek a felek. iskolák ügyeinek rendezésére.

De H. F. nemcsak megjelölte az útírányt, hanem azon haladni is akar. Ezért ide vonatkozó terveit, nézeteit a közoktatási miniszteriumhoz intézett fölterjesztésében ki is fejtette. Javaslatának lényege következő:

A tanítói fizetés minimuma 400 frtban állapíttatnék meg, mert a tanítói fizetés rendezése nélkül nincs létjoga a felekezeti iskolának. Oly helyeken, hol a felekezet a tanítói fizetés minimumának s egyéb isk. szükségleteinek fedezésére kellő anyagi erővel nem bír, előállana a

felekezeti iskoláknak községi, sőt bizonyos körülmények közt állami segélyzése is, de ezzel szemben a községnek, illetve államnak fokozottabb beavatkozás biztosíthatnák a felekezeti iskolák ügyeire. A község és állam részére azon jog volna biztosítandó, hogy a tanítók választására befolyánának s az isk.-székben képviseltetnék magukat, s ez jogosult kívánság. A kath. iskolák szervezetére vonatkozó isk.-széki utasítás 59. §-a az iskolák ügyeire, tanító (kántor) választásra most is enged befolyást a segélyező községeknek.

Mindenesetre megérdemli e kérdés az illetékes körök figyelmét. Sikeres és országos megoldása messze előre vinné, biztosítaná nevelés-ügyünk hazafias irányát éppen a nemzetiségek között, hol az iskola fenntartó egyház szegénysége és tehetetlensége miatt annyira szükséges volna az államsegély. Óhajtjuk, hogy többi tanfelügyelőink is felkarolják ez eszmét s általánosítása céljából fölírjanak a kormányhoz.

Az iskolák belső életére jellemző, hogy 67 iskolában több (2—8) tanító működött, 125 pedig még mindig osztatlan népiskola. Rendezni kell tehát osztatlan népiskolánk tanítási viszonyait is és biztosítani a tanítás sikerét. Pártolja a minimális tanterv eszméjét és sürgeti, hogy el kell készíteni az osztatlan népiskolák revideált tantervét; adni kell az osztatlan népiskola növendékei kezébe oly kitűnő olvasókönyvet, mely magában foglalja a legszükségesebb tudnivalókat s feleslegessé tegyen minden egyéb kézikönyvet; végre adni kell a tanító kezébe ezen olvasókönyv kezeléséhez egy világos módszeres vezérkönyvet, mely a tanítót rendkívül nehéz feladatában alaposan tájékoztassa.

Örömmel ismeri el, hogy a tanítók a fennforgó nehézségek (túlnepeesség, stb.) mellett is legjobb akarattal igyekeznek iskolájuk színvonalát emelni. Gyöngyös kath. gymnasiumát kereskedelmi iskolával kapcsolatos 6 osztályú polgári iskolává óhajtja átalakítani; Egerben pedig megnyílt a reáliskola I. osztálya.

A községi tanítók egyesülete 100 arany frank pályadíjat tűzött ki a megye földrajzának megírására s elhatározta, hogy tanszermuzeumot létesít, melyben minden előtt egy osztatlan népiskolát mintaszerű be rendezés- és felszereléssel kíván bemutatni.

A kisededovás ügye még sok kívánni valót hagy fenn. Csak Egerben és Gyöngyösön vannak kisededovó intézetek. Minthogy Heves megyében az 5 éven alúl elhalt kisededek száma a szülöttek számának 40°/_o-át képezték, óhajtandó volna a kisededovás sürgös rendezése. A beterjesztett törvényjavaslat értelmében rendes kisededovó intézetek felállítására lesz kötelezve 22, állandó gyermekmenedékhely felállítására 21 község. Hogy kellő számú óvónőkben hiányt ne szenvedjenek, az egeri érsekhez oly javaslatot terjesztett elő, hogy az egeri angol kisasszonyok intézetében fennálló tanítónőképzo intézet egyszersmind kisededovóképzo intézettel alakíttassék s e végből ahhoz egy minta gyakorló-óvo állíttassék.

Az iparos és kereskedő tanulók oktatása az 1884. XVII. trvcz. szerint teljesen rendezve van. 1889/90-ben 946 iparos és 93 keresk. tanuló nyert oktatást.

Ezekben kívántam ismertetni Halász F. kir. tanfelügyelő úr múlt

évi jelentését, mely nemcsak az ő fáradhatatlan buzgalmáról, hanem a hevesmegyei népoktatás fokozatos és örvendetes haladásáról tesz bizonyosságot.

Felméri Albert

Magyar Gyermejkjáték-Gyűjtemény. Szerkesztette dr. Kiss Áron. Budapest, 1891. Kiadja Hornyánszky Viktor könyvkereskedése. (A M. T. Akadémia bérházában). Ára ?

E műnek behatóbb bírálását, sajnos, egy későbbi számra kell halasztanunk. De meg nem állhatjuk, hogy már most is, midőn megjelenését olvasóinknak örvendes tudomásául hozzuk, egy pár szót el ne mondjunk e könyv fontosságáról. Nem kell ahhoz valami nagyon finom érzék, hogy köznevelésügyünk jellemző sajátosságát észre lehessen venni. Mindenkinek szemébe ötlük az, s egy rövid szóban ki van fejezve: nevelésügyünk kiválólag nemzeti. Ez azt jelenti, hogy tudatában vagyunk annak, hogy nemzeti emberekké kell a gyermekeket nevelnünk és tudatában vagyunk annak, hogy e czélt csak azokkal az elmetermékekkel lehet elérnünk, a melyeket a néplélek hozott létre. Így magyarázható meg korunknak az a törekvése, hogy összehordja a népköltés mindennemű termékeit és a nevelés szolgálatába állítsa. A Kiss Áron könyve is nevelésügyünk ezen irányzatának köszöni eredetét. Össze van benne gyűjtve mind az, a mit a magyar nép enyelgős tréfákat, mulattatót, gyönyörködtetőt és tanulságosat a gyermekek számára játék közben kieszelt. Ez a gyűjtés részben azért fontos, mivel e szellemi közkinccset megrögzíti és megóvjá attól, hogy a hagyományból ki ne veszen, részben pedig azért, mivel e játékok ez által fognak csak igazán közkinccsé válni, ezután nem csupán a szorosabb értelemben vett népek lesznek a nevelő eszközei, hanem az egész nemzetnek. Néptanítóinknak, de különösen kiseddóvóinknak nélkülözhetetlen könyv, tanítóképző szaktanáraink is sikerrel használhatják fel a benne összegyűjtött anyagot a tanítók nemzeti irányú kiképzésére.

R.

Értesítők.

Lapunknak feladatai közé tartozik, hogy olvasóit a beküldött „Értesítők“ méltatása útján az egyes képzőintézetek állapotával és működésével megismertesse. Ezen felfogásnak jogosultságát ismerték el tanítóképző-igazgatóink, midőn a múlt iskolai év végén a szerkesztőséghez beküldték kiadott értesítőiket, a melyekről azonban ismertetések nem közölhattünk. Ezért talán nem érhet bennünket mulasztás vádja, mert nem rajtunk mult, a mennyiben kezeink között van egyik tisztelt tagtársunknak a múlt évi értesítőkről írt alapos ismertetése, a melynek közlése azonban fájdalom! lapunknak feladataihoz képest szűk terjedelme és az összehalmozódott aktuális ügyek miatt elmaradt. Az idén csak három intézet (a bajai, eperjesi és soproni) igazgatóságának értesítői érkeztek be hozzánk. Míg ezekről és a még hozzánk érkezendőkről alaposabb tanulmányt közölhetünk, kötelességünknek tartjuk már ezen számban is megjelenésüket és tartalmukat röviden jelezni. Kérjük egyúttal a tekintetes igazgatóságot, szíveskedjenek megjelent értesítőiket a szerkesztőséghez juttatni.

A bajai magy. kir. állami tanítóképző intézet XVIII. értesítője az 1890/91-ik (21-ik) tanévről. Közli dr. Bartsch Samu. *Tartalom:* I. Igazgatói jelentés

a lefolyt tanévről: Általános áttekintés, szorgalomidő, egészségi állapot, a tanulók erkölcsi magaviselete, az igazgató-tanács és tanári kar működése, az intézet felszerelése, hivatalos látogatások, selyemhernyó tenyésztés, méhészeti gyakorlat, a bunyevác nyelv tanítása, a kertészet, szőlőszet, háziipar tanítása, kirándulások, az ifjúsági kegyelet nyilvánulása, az évváró vizsgák, a tanítóképesítő vizsgák, fontosabb rendeletek. II. Igazgató-tanács. III. Tanári testület és az intézeti személyzet. IV. Az intézet növendékei. A tanítónövendékek névsora és táblázatos kimutatása. Jelentés a gyakorló-iskola működéséről és tanulóiról (Közli Bocskay Kristóf). V. A használt tankönyvek jegyzéke. VI. Jótétemények. VII. Szertárak gyarapodása: tanári könyvtár, ifjúsági könyvtár, lapok és folyóiratok, tanszergyűjtemények. IX. Ifjúsági egyesületek működése, X. Értesítés a jövő tanévre.

A soproni ág. hitv. evang. tanítóképző-intézet értesítője az 1890/91 tanévről. Szerkesztette *Kapi Gyula* igazgató. *Tartalom.* I. A d a t o k a z 1890—91. t a n é v t ö r t é n e t é h e z. 1. A tanév megnyitása. Felvétel. 2. Nevelés, oktatás. 3. Egészségi állapot. 4. Tanári kar. 5. Az intézet kertje. 6. Látogatás. 7. Halálozás. II. A t a n í t ó k é p z ő - i n t é z e t s z e r v e z e t e. Kormányzás, felügyelet (iskolai nagybizottság, iskolai kisbizottság, főiskolai felügyelő). Tanári testület. III. T a n t e r v. Óraterv. Végzett tananyag. IV. Tanszerek szaporodása. Könyvtár. A gyakorló-iskolai tanszerek. Földrajzi szerek. Természettudományi szerek. Méhészeti eszközök. Zeneműtár. V. J ó t é k o n y s á g i r o v a t. Alapítványok. A „25 éves emlékalap.“ Adományok. A z e n e a l a p. VI. Ö n k é p z é s. A „Pálfykör.“ Lyceumi ifjúsági zenetársaság.“ VII. B e n l a k á s, é l e l m e z é s. VIII. Ö s z t ö n d í j a l a p í t v á n y o k r ó l, t á p i n t é z e t i s e g é l y r ő l k i m u t a t á s. IX. O s z t á l y v i z s g á l a t o k. X. T a n í t ó k é p e s í t é s. XI. A z i n t é z e t i n ö v e n d é k e k n é v s o r a é s s t a t i s z t i k a i k i m u t a t á s a. XII. F i g y e l m e z t e t é s a f e l v é t e l t i l l e t ő l e g. XIII. G y a k o r l ó i s k o l a. M ũ k ö d é s e, a n ö v e n d é k e k n é v s o r a é s f ö l v é t e l e.

Az eperjesi ág. hitv. ev. kerületi collegium értesítője az 1890—91 iskolai évről. A collegium értesítője magában foglalja a *tanítóképző-intézet* értesítőjét is, mivel ez nem önálló intézet, hanem a collegium körében csoportosított négy intézetnek egyik tagja. A tanítóképző-intézet értesítőjének tartalma a következő. *A) Jelentősebb események ez iskolai évben. B) Tanárok. Igazgató: G a m a u f György. C) Tantárgyak. Az elvégzett tananyag részletezése. D) A növendékek névsora és statisztikai összegezése. E) Önképzés. Önképző kör. Dalkör. Zenekör. F) Könyvtár. G) Tanszerek. H) Tanítóképesítő-vizsgálat. J) Egészségi állapot. K) Felvétel.*

EGYESÜLETI ÉLET.

A június 18-iki választmányi ülés jegyzőkönyve.

Jelen vannak: Péterfy Sándor, mint elnök, Molnár Leontin, Líber Etelka, Komáromy Lajos, Zigány Zoltán, Herrmann Antal, dr. Málnai Mihály, Lakits Vendel, Kozocsa Tivadar, Rybár István, Nagy László, mint jegyző. Sztankó Béla távollétét kimentette.

54. Nagy László titkár részvétellel tudatja, hogy *U r h e g y i* Antal az aradi állami tanítóképzőintézet kiválóan érdemes gyakorló-iskolai tanítója, egyesületünknek általánosan becsült tagja, a ki a tanítói pályán 37 évet töltött, elhúnyt. Szomorú tudomásul szolgál.

55. Nagy László titkár jelentést tesz a pedagógiai albizottság

működéséről, illetőleg előterjeszti a távol levő Sztankó Béla albizottsági jegyzőnek erre vonatkozó jelentését és bemutatja az albizottságnak a neveléstani tárgyakról készített tantervjavaslatát, továbbá a Kozocsa Tivadar tagtárs által a test- és élettan tantervéhez készített és dr. Málnai Mihálynak a lélektan, neveléstan és neveléstörténelem tantervéhez készített részletezését, melyekre vonatkozólag az albizottság némi megjegyzések kíséretében (lásd az albizottsági jelentést a 337-ik lapon) azt ajánlja, hogy a választmány azokat a tárgyalás alapjául fogadja el. A választmány a jelentést tudomásul veszi s az albizottságnak buzgó munkálkodásáért köszönetet szavaz. Elhatározza, hogy a munkálatok a hivatalos közlönyben ki nyomassanak s úgy az egyes szaktanárok, mint a tanári testületek felhívassanak, hogy a tantervjavaslatokat behatóan tanulmányozván, azokra nézve megjegyzéseiket október hó elejéig a titkársághoz küldjék be.

56. Elnök előadja, hogy mivel a tanítóképző-intézeti tanterv elkészítéséhez az előmunkálatok meg vannak téve, a jövő iskolai év elején teljes erővel indulhat meg a munka; e célból ajánlja albizottságoknak alakítását, a melyek a maguk körében a közgyűlési határozatok és az Emlékiratban kifejtett elvek alapján állapítsák meg az egyes szaktárgyak alap- és részletes tervét. A megindult eszmecsere folyamán Nagy László kívánja, hogy a bizottságoknak egységes elv szerinti munkája biztosíttassék; a közgyűlési határozatok sokkal általánosabbak, mint hogy mindegyik bizottságra nézve pontos útmutatóul szolgálhatnának. Indítványozza azon elméleti tantárgyaknak megállapítását, a melyek a IV. évfolyamba felvehetők. Ilyenekül ajánlja Málnai Scherer s a többi tagtársak és tanári testületek véleménye alapján a neveléstörténelmen és az egyes tárgyak részletes módszertanán kívül az irodalom történetet, az alkotmánytant és az egészségtant, továbbá a gyakorlati és művészeti tárgyakat. Dr. Málnai Mihály azt tartja első sorban eldöntendőnek, hogy mennyi óra vétessék fel a IV. évfolyamban a tanítási gyakorlatokra, mert ettől függ az elméleti tárgyak óráinak száma.

A választmány a következőket határozza: a) megalakítja az albizottságokat, u. m.:

I. Elméleti és gyakorlati pedagógiai albizottság; elnök dr. Kiss Áron.

II. A magyar és német nyelvi és irodalmi bizottság; elnök: Király Pál.

III. Földrajz-történelmi és alkotmánytani bizottság; elnök: Sebestyén Gyula.

IV. Természettudományi, gazdaságtani és közegészség-tani albizottság; elnök: Léderer Ábrahám.

V. Mennyiségtani albizottság; elnök: Szente József.

VI. Zeneoktatási bizottság; elnök: Gyertyánffy István.

VII. Rajzoktatási bizottság; elnök: Gyulay László.

VIII. Tornaoktatási bizottság; elnök: Suppan Vilmos.

IX. Kézimunka oktatási bizottság; elnök: Thuránszky Irén.

b) Az Elnökség a bizottsági elnököket megválasztásukról tudósítani tartozik s ezek, a mennyiben e tisztüket elfogadják, megbízottnak a bizottságok megalakításával. Mindegyik bizottság választ egy vagy több előadót és jegyzőt.

c) A bizottságok a fővárosi intézetekben működő összes tanítóképző szaktanárokból (tanítókból) állítandók össze. Az albizottságokba lehetőleg azon fővárosi tanítók is bevonandók, kik egyesületi tagok.

d) A választmány kimondja, hogy a közgyűlési határozatok értelmében a IV. évfolyamba az elméleti tárgyak közül csak azok vehetők fel, a melyek az általános műveltségnek nem alapvető elemei, hanem annak kiegészítői és gyakorlati alkalmazásai.

e) A vidéki tagok és tanári testületek felhívandók, hogy az egyes tantárgyak tervezetére vonatkozólag, terjesszék elő javaslataikat. Az albizottságok részéről az egyes tanári testületeknek és tagoknak már eddig megjelent és ezután benyújtandó javaslataibehatóantanúlmányozandóks az alap-és részletes tervezetek ezek kellő tekintetbe vételével állítandók össze.

56. Nagy László bemutatja a Tanítók Országos Bizottsága elnökségének felhívását, a mely szerint a Bizottság augusztus második felében nagy gyűlést fog tartani, a melyre a népoktatási egyesületek képviselőket küldhetnek. Egyesületünknek azonban joga van állandó képviselőt küldeni a bizottságba; kéri a választmányt, hogy az április 20-án tartott ülés jegyzőkönyvének 44-ik pontja értelmében válassza meg képviselőjét.

A választmány szükségesnek és fontosnak tartja, hogy az egyesület a Bizottság augusztusi ülésén annyival inkább képviselve legyen, mert ez alkalommal egy minket közlőrlől érdeklő tárgy: a tanítóképesítő országos vizsgáló-bizottságok ügye fog tárgyalatni. A választmány tehát elhatározza a képviseletet, de képviselőt jelenleg nem jelöl ki, hanem az elnökséget bizza meg, hogy a fővárosban akkor időző tagok közül szólítson fel egyet e tisztre. A választmány ezután tárgyalja az országos vizsgáló-bizottságokra vonatkozó indítványt és általánosságban elfogadja azt, mert kívánatosnak tartja, hogy a tanítóképzés színvonala és a tanítói oklevél értéke emelkedjék, ez pedig az ország összes tanítóképző-intézeteire illetőleg tanítóira nézve főleg az országos vizsgáló-bizottságok szervezése által érhető el.

† Urhegyi Antal.

Urhegyi Antal tagtársunk, az aradi állami tanítóképzőintézet gyakorló iskolájának tanítója f. é. május hó 31-én, mint azt közlőnyünk is hírül kapta, rövid szenvedés után elhunyt. Hivatalát az intézetnél 18 évig viselte s azt annyi buzgalommal, olyan szakképzettség-

gel és sikerrel töltötte be, hogy Urhegyit Aradon és vidékén nemcsak névszerinti, de valóságos „minta“ tanítónak ismerték el. Gyakorló iskolája évről évre ostrom alatt állott: az a szülő, ki gyermekét iskolájába beadhatta, boldog volt s azzal a biztos tudattal távozott, hogy gyermekének szunnyadó tehetségeit Urhegyi szeretetteljes buzgósága, elméleti és gyakorlati nagy tudása okvetetlen fölébreszti, sőt a lehető legmagasabb fokra fejleszté ki.

Egyike volt ő azoknak, a kik, mint elismert kitünő nevelők és tanítók hívtak meg, tanítónevelőkül a képzőhöz. Egyike azoknak, a kik nem bírnak pecsétes írással arról, a mivel többet tudnak mint egy néptanító, csupán kicsiny szobájuk négy fala a tanú, hogy megnyit és mily buzgalommal tanultak, tisztán a hivatás szeretettől üzelve s a holt írás helyett egy mindennél hathatósabb bizonyíték, eleven tény: kitünő iskolájuk dokumentálja érdemeiket. Nekik nem terjedelmes könyvtárunkban, de fejükben, mondhatni: „kis újjukban“ van a tudományuk, a mely nem sok, de jól rendezett s minden ízében átlátszó. Kezeikben kicsiny a fegyver, de kezelésében mozgékonyak, gyorsak és biztosak.

Ha valakiről, úgy Urhegyiről lehetett ezeket joggal elmondani.

Viseletében, szokásaiban városon is puritán egyszerűségű, hivatalát a legapróbb részletekig pontosan, szigorú lelkiismeretességgel betöltő, gondos családapa, szóval a leendő néptanítónak mindenben minta képe volt.

Urhegyi Antal 1834. január 17-én született Kis-Székelyen, Tolna megyében, hol atyja kántortanító volt. A tanítóképző iskolát Pécssett végezte, a hol elemi, Kalocsán pedig főelemi tanítói kitünő oklevelet nyert. Pest-megye Fajt községében kezdett tanítóskodni, honnét később Tolna megyébe Ozorára, majd Szakálra és Regölyre, utóbb ismét Pest-megyébe Miskére került. Itt nősült meg és másfél évtizedig tanítoskodott e helyen.

Szász Károly, akkor pestmegyei tanfelügyelő, itt ismerte meg Urhegyit s benne az emberi és kitünő tanítót egyaránt megszeretvén, magával vitte őt Halasra, hol egy évig tollnokoskodott oldala mellett. De Urhegyit heves vágy vonzotta vissza régi kedves foglalkozásához, a tanításhoz s egy év eltelte után sikerült is menekülnie a büróból; szüntelen való kérésére állomást nyert Aradon 1873-ban, az akkor felállított állami tanítóképzőnél gyakorló iskolai tanítónak neveztetvén ki. 37 évet töltött Urhegyi Antal a tanítói pályán mindenkor teljes erkölcsi, utóbb Aradon szép anyagi sikerrel is. Ő felsége tizenkét évvel ezelőtt a koronás ezüst érdemkereszttel tüntette ki.

Urhegyi özvegyet és négy fiúgyermeket hagyott hátra: Jánost, modori állami tanítóképző segédtanárt, Alajost, budapesti pedagógiumi növendéket és Antal és Jenő aradi középiskolai tanulókat. Emlékét kegyelettel fogják megőrizni gyermekei s a másfélszáz tanító, kiket derekasan kiképezett és mi, kik őt huzamos ideig ismertük szeretjük és becsültük. Aldás legyen porai felett!

O K I R A T T Á R.

Útmutatás a tanítóképző igazgatói zárójelentések szerkesztésére.

A vallás- és közokt. magy. kir. minister 24.325 sz. rendelete Budapest főváros, Pozsony, Arad, Zala, Somogy, Hunyad, Pest, Szepes, Bars, Zemplén, Nógrád, Udvarhely, Szilágy, Turóc, Győr, Kolozs, Bács-Bodrog (17) vármegye kir. tanfelügyelőségének.

Az állami elemi és polgári iskolai tanító- és tanítónőképezdek igazgatásáról szóló, 1877. évi 10.998. sz. a. kelt szabályrendelet 37. §-a szerint az igazgató-tanács kötelessége az iskolai év végén a képezde erkölcsi, szellemi és anyagi ügyeiről, valamint saját munkássága eredményéről hozzám részletes kimutatást felterjeszteni.

Azonban csak néhány képezdetől érkezik be hozzám ily jelenés; ez esetekben is nem az igazgató-tanács, hanem az igazgató szerkeszti azokat. Azonfelül hiányozván minden részletes útmutatás, a beérkező jelentések igen eltérők egymástól és hézagosak.

Kivánatosnak találom, hogy a népoktatás legfontosabb intézeteinek állapotáról és tevékenységéről évenként lehetőleg hű és kimerítő képet szerezzek, ennek folytán az idézett szabályrendelet 37. §-a módosításával elrendelem, hogy az abban kívánt jelentést az intézet igazgatója szerkessze, az egyöntetűség és teljesség biztosítása végett lehetőleg alkalmazkodván az idecsatolt útmutatásban foglaltakhoz.

Az igazgató által szerkesztett jelentés az igazgató-tanács elé terjesztendő, mely azonban a jelentést nem módosíthatja, csupán észrevételeket fűzhet hozzá. Ezeknek, valamint saját észrevételeinek kíséretében a tanfelügyelőség a jelentés egy példányát évenként legkésőbbben szeptember hó közepéig hozzám terjesztsze fel.

Erről a tanfelügyelőséget, az igazgatói évi zárójelentés szerkesztésénél szem előtt tartandó útmutatás megfelelő számú példányának csatolása mellett, tudomás és további eljárás végett azzal értesitem, hogy a mennyiben a folyó tanévre a jelentés szerkesztéséhez szükséges egyik-másik adat már nem volna megszerethető, az illető pont ezuttal mellőzhető.

Budapest, 1891. június 5-én.

Gróf Csáky.

*

A képezdeknél az igazgatói zárójelentések a következő pontok szerint szerkesztendők.

I. Az intézet állapota.

1. A tanári és tanítói személyzet. A rendes, segéd, óraadó tanárok, gyakorló iskolai tanítók száma; okleveles és nem okleveles tanárok száma; a hittanárok és a rendkívüli tanárok száma. Változások az előbbi tanévhez képest. Szabadságolás, betegeskedés; mindezen esetekben a helyettesítés módja.

2. A képezdei tanulók. A legfontosabb statisztikai adatok, különösen anyanyelv, vallás, illetőség, kor és az I. osztályuaknál előképzettség tekintetében. A segélyezett növendékek és a segélyezés minőségének szám és érték szerint való kimutatása.

3. A gyakorló iskolai tanulók. Számuk, fontosabb statisztikai adatok.

4. Az intézeti kertész és szolgák működése.

5. Az épület. Építkezés, butorzat, rendbentartás, netaláni szükséglet.

6. A tanszerek. Gyarapodásuk szám és érték szerint, vétel és ajándék utján. E pont sommásan fölemlíti: *a)* a tanári, *b)* az ifjúsági könyvtár, *c)* a földrajzi, *d)* a történeti és művészeti, *e)* a természettudományi, *f)* a rajzolósi, *g)* a zenei, *h)* a tornázási, *i)* a gyakorló iskolai szertár gyarapodását. Kiemelendő a tanárok és növendékek által kifejtett tevékenység, a szertárak gyarapítása körül és a tanári testületnek a szertára vonatkozó kívánságai.

7. Az intézeti kert és gazdaság. A kert terjedelme, állapota, költsége és jövedelme. Méhes, selyemhernyó-tenyésztés, szőlőtelep, mintagazdaság, stb.

8. Az internátus. Bennlakók, vagy csupán bennétezők száma; az el látás minősége és költsége.

9. Segélyezési ügy: *a)* intézeti alapítványok, *b)* ösztöndíjak, *c)* segélyző egyesületek.

II. Az intézet működése.

1. Fegyelem. A zárjelentés nem elégedhetik meg a fegyelem állapotának általános jellemzésével, hanem terjeszkedjék ki az erkölcsi nevelést előmozdító vagy akadályozó körülményeknek megfontolására is. Az intézetnek a jó nevelés érdekében tett intézkedései, a tanároknak ez irányban tanúsított tevékenysége részletezendők; a súlyosabb vétségek és büntetésük módja fölemlítendő. A hazafias és erkölcsi nevelés érdekében rendezett iskolai ünnepélyek; az internátusi nevelésben alkalmazott eszközök és ezeknek eredménye megemlítendő.

2. Oktatás. Szóba kerülnek a következő pontok:

a) a bevégzett tananyag általánosságban;

b) a tankönyvek (az esetleges hiányok és kívánalmak megemlítésével);

c) a tanítás eredménye általában; áttekintés osztályok és tantárgyak szerint; az egyes tantárgyakban mutatkozó hiányok okai;

d) a tanuló gyakorlati kiképzése; hoszpitalás és tanítás a gyakorló iskolában.

e) a gazdasági és háziipari oktatás menete, eredményei;

f) a tanárok és tanítók intézeti működésének eredményei; a tanácskozások; a tanárok tudományos tevékenysége; közreműködésük a megyei tanítótestületben, elfoglaltságuk más intézetekben vagy a közéletben; az igazgató intézkedései a tanítás eredményének biztosítására;

g) az ifjúsági könyvtár használata;

h) az ifjúsági egyesületek munkássága;

i) az évvégi képesítővizsgálatok eredménye.

III. Egészségügy.

Az intézeti orvos (fizetése, teendői.) Egészségi állapot általában; betegségek nemei (különös figyelemmel a fertőző betegségekre), megbetegedések száma. Az ápolás és gyógyítás költségei.

IV. Általános ügyek.

Az igazgató-tanács működése; érintkezés a felsőbb tanügyi hatóságokkal; tanfelügyelői látogatások; érintkezés a közönséggel (iskolai ünnepélyek, hangver-

senyek, vizsgálatok); az intézet befolyása a környékre; a kikerült tanítók alkalmazása, működése.

Jegyzet. Ha az intézet értesítőt adott ki, ennek egy példánya a zárjelentéshez mellékelendő.

V E G Y E S E K.

† **Haynald Lajos**, kalocsai érseknek, a legnépszerűbb katolikus főpapnak halála gyászba borította a magyar katolikus világot; de hálával emlegeti nevét minden magyar ember. Úgy tekintettük őt, mint nemzeti törekvéseinknek igazi védőjét és harcosát, a ki erdélyi püspökségének ideje alatt bátran ellenszegült az abszolút kormány alkotmányellenes, nemzetellenes törekvéseinek, s kész volt inkább magas főpapi állásától megválni, mint hazafias meggyőződésével ellenkezőt cselekedni. Magas műveltségénél fogva mindenféle kulturális cél iránt kiválóan érdeklődött s az azokért tett pénzbeli áldozatainak összege meghaladja a hat milliót. Mi, kik a népoktatás terén működünk, nagy elismeréssel vagyunk iránta azért, mert a népoktatás ügyét kiváló gondozásában részesítette, s úgy pénzbeli adományok, mint körlevelek, személyes érintkezések, útmutatásuk által segíteni törekedett azoknak mind szellemi, mind anyagi hátramaradottságán. Különös érdemül rójuk még fel, hogy a tanítóképzéssel szemben modern felfogást tanúsított s a kalocsai tanítóképző-intézet főleg az ő áldozatkészségének és meleg gondoskodásának köszönheti azt a magas színvonalat, a mely azt a hasonnemű intézetek között az elsők közé emeli. Egyesületünk elnöksége és az Andrássy-úti tanítóné-képző intézet távirati úton adtak kifejezést ama mély részvétnek, a melyet a kalocsai kartársainkat ért csapáson érzünk. Legyen áldott emléke a kiváló egyház fejedelmeknek, a hű magyarnak s népoktatásunk nemes barátjának!

† **Szinok Sándor** nagy kőrösi ev. ref. tanító június 28-án 70 éves korában elhunyt. A megboldogultnak nem volt országszerető ismeretes neve és sirját talán behantolják a nélkül, hogy tanügyi szaklapjaink nagyobb része megemlékezne róla. Szenteljünk mi pár sort emlékének, mert nem méltó-e kegyeletünkre az, ki 47 évet töltött a fáradságos tanítói pályán s egyéni nemes tulajdonainál és működésének sikereinél fogva mindvégig általános becsülésben részesült. Az emberiségnek azon ezerekből van legtöbb haszna, a kik zajtalanul működnek, de munkakörüket példásan betöltik. Szinok Sándor még 1843-ban lett tanító, s daczára annak, hogy nem e pályára készült, s tanítói kiképzetésben nem részesült, kitűnő tanító lett, mert szerette pályáját s az újabb módszereket igyekezett elsajátítani és alkalmazni. Nagy László, nagykőrösi tanítóképző igazgatóval szoros barátságba jövéen, hiven támogatta őt reform törekvéseiben és együtt munkáltak azon, hogy az egyházmegyei tanítók között a testületi életet feltámasszák és kifejleszték. Az 1866-ban kiadott Protestáns Népoktatási Közlönynek szorgalmas munkatársa volt. A király a múlt év őszén az arany érdemkereszttel ajándékozta meg őt. Általános részvét és mélyen sujtott özvegyének fájdalma kísérte őt sirjába. Órizzék a pályatársak kegyelettel emléket!

Szathmáry György arczképe. Azon kellemes hírt tudathatjuk egyesületünk tagjaival, hogy Szathmáry György arczképét megszerezhetik. A IV. egyetemes tanítógyűlés hálából a „Napló” számára elkészítette Szathmáry Györgynek, „a magyar haza hű fiának, nemzeti nevelésügyünk buzgó apostolának, a magyar tanító-ság egyik legigazibb, legjobb barátjának” arczképét; mert „a negyedik egyetemes tanítógyűlés által elért sikert jórészen annak a jeles férfinak lehet köszönni, ki

az előmunkálatokban is tevékeny részt vett, a rendező bizottságot összeköttetései-
nek felhasználásával, tekintélyének egész súlyával, s tehetségeinek teljes erejével
támogatta.“ A rendező bizottság a kisebb arcképeken kívül nagyobb lapokon dí-
szesebb kiállítású arckép-példányokat is készíttetett, hogy azt még azok is meg-
szerezhessék, a kik nem voltak tagjai az egyetemes gyűlésnek. E példányok, melyek
egy frtért kaphatók, keretbe foglalhatók és falra függeszthetők. A kik birni
óhajtják, megrendeléseiket Kurz Sámuel ev. igazgató tanítóhoz (Budapest
IV. ker. Deák tér 4. sz.) intézzék. A begyülemelő összeg felerészben az Országos
Bizottság javára, felerészben pedig a Tanítók Háza alapjára fog fordíttatni. —
Főlélegesen azt fejtegetni, hogy mi nekünk, az egyesületnek és az állami tanító-
képző tanároknak Szathmáry György; elég az, hogy most már alkalma van minden
állami tanítóképző intézetnek és tanítóképző tanárnak Szathmáry arcképét
megszerezni. Régi óhajtásunk teljesült be evvel.

A fővárosi tanítóképző tanárok az egyesületi tagok körében május 30-án
sikerült tavaszi kirándulást rendeztek. A körülbelül 30 tagból, nőkből és férfiak-
ból álló társaság a Zugligetben találkozott és gyalog ment az erdőn keresztül a
Szépjuhászné című mulatóhelyhez. Odakint aztán egész délután vége-hossza nem
volt a játéknak, virágszedésnek és dalnak, a mint már ilyen alkalmakkor szokott
lenni. Vacsoránál pedig megindult a szöözö és bőven kijutott a felköszöntőkből
Thuránszky Irénnek, a budai tanítónőkészítő igazgatójának és König Gusztávnak,
ugyanazzen intézetet derék hitoktatójának, a kiknek lehet főképpen köszönni, hogy
az egyesületnek a fővárosban élő tagjai kellemes családias jellegű délutánt töl-
tettek együtt.

Miniszteri megbizottak a tanítóképzők képesítő vizsgálatain. A folyó tanév
végén is több tanítóképző képesítő vizsgálatihoz a vallás- és közoktatásügyi mi-
niszter úr biztosokat küldött. Az iglói áll. képzőhöz Lévay Ferenc min. osztály-
tanácsos, a znióváraljai állami, a budapesti és egri kath. tanítóképzőkhöz, az egri
kath. tanítónőkészítőkhöz Suppan Vilmos igazgató, a budapesti kath. tanítónő-
képzőhöz Paue Imre egyetemi tanár küldettek. A kalocsai kath. képzőknél Suppan
Vilmos helyett Erődi Béla a Ferencz-Józsefnevelő-intézet kormányzója végezte
a biztosai teendőket.

A rajztanítás reformja. Az orsz. közokt. tanács által a tanítóképző és nép-
iskolai rajztanítás tárgyában kiküldött albizottság április 27-én tartotta ülését
Keleti Gusztáv, rajztanár-készítő igazgató elnöklete alatt. Jelen voltak: Szup-
pan V. képviselő, igazgató, mint előadó, Gyulay L., Hollós K., Porszász J.,
Várday Sz. rajztanárok, Vajdady G. igazgató és Velösy L. f. tanító. E
bizottság még a következő szakférfiakkal egészíttetett ki: Dömötör G. óvó-
képző igazgató, Györgyi K. Lányi E., Kovács N. rajztanárok és Walter
K. f. tanító. Keleti G. üdvözlö a tagokat, előadja a bizottság működésének
célját s bemutatja a képzőktől és el. iskoláktól beérkezett rajzbeli munkálatok
nagy halmazát. Szuppan V. felolvassa a legutóbbi ülés jegyzőkönyvét (I. Népt.
Lapja 1890. júl. 5-iki számát.) Az ebben foglaltakat a közokt. tanács magáévá tette
s felterjesztette a minisztériumhoz, honnan azon értesítéssel érkezett vissza, hogy
különböző képzők és népiskolák felszólították a rajzbeli munkálatok beküldésére
s ezek áttekintése után konkrét javaslatot vár a tanácstól Továbbá, hogy a kép-
zőkre javasolt 20 rajzórát nem fogadhatja el s ezért ezt újból behatóbb tárgyalás
alá vegye a bizottság. Hollós tanár jelenti, hogy a kép. tanárok orsz. egyesülete
szintén foglalkozik e tárggyal s 5 heti órát (? Szerk) javasol osztályonként.
Szuppan V. 12 órát javasol, és pedig az I. és II. évfolyamra 4—4 órát, a III.
és IV.-re 2—2 órát; minthogy a rajz és zene egy tanár kezében van, ki 22 heti
órát ad, lehetetlen az órák nagyobb mérvű szaporítása. Keleti G. szerint e körülményt
alapul venni nem lehet, mert akkor oly chinai falat lát a reform-törekvés
utjában, melyen a javaslat megakad s az eredmény illuziórussá válik. Azért egy
oly minimumot kíván kimondatni, melyen alább nem lehet szállni. A bizottság
hosszabb eszmecsere után elfogadja a 12 órát. Felmerült a kérdés, hogy a begyült
anyag-halmaz mi módon dolgoztassék föl? E czélból kisebb bizottságok
küldettek ki, hogy május végéig tanulmányozzák azt át s a szerzett tapasztalás-
ukat a bizottságnak közöljék.

talatokról tegyenek jelentést a legközelebbi ülésen. A férfitanítóképzők anyaga kiadatik Gyulay, Kovács és Lányi tanároknak, a nőképzőké Hollós és Györgyi tanároknak, az el. iskoláké pedig Vajdady igazgató, Várday tanár, Velösy és Walter fõv. tanítóknak. Ezzel kapcsolatban a kézügyesség fejlesztésére szolgáló gyakorlatok is tanulmány tárgyává tétetnek, melyre Szuppán V. vállalkozott, ki mellé Dömötör G. fog felkéretni. Várday Sz. felkéretett, hogy a legközelebbi ülésen a kép. rajztanítás alapján szolgáló rajz- és test- mintagyüjteményét mutassa be, mit készséggel meg is ígért.

Megjegyzés. Ezen tudósítást a Népnevelök Lapjának 19. számában a bizottság egyik tagjának, Velösy Lipótnak jelentésébõl, tehát hiteles forrásból vesszük át. *Kérjük ez alkalommal a közoktatásügyi minisztériumot és a tanácsot, kegyeskedjék bevárni tantervmunkálataink elkészülését és annak alapján készíteni el és bocsátani ki a rajztanítás tervét.* Nemcsak a tanítóképzõ tanárok szakértelme iránti elismerés, hanem az ügy érdeke is azt kívánja, hogy ne mellõztesse nek ez ügyben felterjesztendõ javaslataink. Kívánjuk ezt annyival inkább, mert a Tanács még a fõvárosi tanító (tanítónõ) képzõ tanárokat sem hívta meg mind, nem tudni mi okból, a szaktanácskozásba.

A középiskolai tanárok országos egyesülete július 5-tõl 8-ig tartotta huszonötödik jubiláris közgyûlését, a mely arról is emlékezetes marad, hogy jelen volt azon gr. Csáky Albin, az ország közoktatásügyi minisztere, sõt, mondhatni, a minisztérium, a mennyiben ott láttuk még Berzeviczy Albert államtitkárt, Klamarik min. tanácsost és Suppán Vilmost. Habár az egyesület tevékenysége az utóbbi idõben lazult, mégis elismeréssel kell adóznunk annak fényes multja iránt. Büszkén mondhatja magáról, hogy a mi 25 év alatt a középiskolai oktatás terén történt, abban neki oroszlánrésze van. Törvényjavaslatokat készítet el, tanterveket dolgozott ki, fejlesztette a középiskolai oktatás módszerét, ápolta a közszellemet; egy szóval kiváló helyet töltött be tanügyi történetünk terén. A közgyûlésnek tárgyai közül legérdekesebb volt az, a mely a középiskolai tanárképzés ról szólt; dr. Kármán Mór elõadó alapos tárgyismerettel és mély felfogással fejtegette a tételt. A közgyûlésben az a nézet nyert kifejezést, hogy a tanárképzés gyakorlati irányban javítandó. E sorok írója, ki elejétõl végig jelen volt a közgyûlésen, azt a benyomást szerezte, hogy számos olyan eszméje és ügye van a középiskolai egyesületnek, a mely a népoktatási egyesületeket is mozgatja, s a melyek azért nem sikerülnek, mert különválva tanácskozunk róluk. Például felmerült köztük az egyetemideákház, illetõleg internátus eszméje, a mely alapján ugyanaz, mint a melyet mi Tanítók Házána nevezünk. Mennyivel hamarabb és jobban lehetne ez ügyet dülõre vinni, ha arra nézve megértenénk egymást és közös tevékenységet fejtenék ki! Így kérdés, mikor fogja a mi erõfeszítésünket siker koronázni!

VIII. Kimutatás

a f. évi május 19-tõl június 18-ig befizetett tagdíjakról.

1890-re: Baroniék Géza (4 frt).

1891-re: Nagy Károly (II. ker. tanítónõképzõ), Rybár István (4—4 frtot).

A f. évi tagdíjából eddigelé befolyt (a tagok számának újabb száporulatát is tekintetbe véve) 29·3%.

Budapest, 1891. június 18.

Komáromy Lajos
egyes. pénztárnok.

SZERKESZTÕI ÜZENETEK.

Lapunk legközelebbi száma szeptemberben fog megjelenni. Nyugalmas szünetõl kívánunk tisztelt olvasóinknak, hogy a jövõ iskolai évben beálló munkához friss erõvel foghassanak!

O. M. Pozsony. Levél megy.

Felölös szerkesztõ: **NAGY LÁSZLÓ.**